

Les Notícies de llengua i treball

desembre de 2017 | semestral – núm. 45 | www.ugt.cat | 2 euros

Entrevista al científic
Jorge Wagensberg

Petits pobles, grans puntals
Parelles lingüístiques, ara també virtuals

Un segle de TBO

Víctimes de la repressió a Catalunya (1964-1980)

Fotografia d'Isidre Tiana

Les Notícies de llengua i treball

Consell editorial: Camil Ros, Laura de Andrés, Esperança Barceló (Illes), Lola Cayuela (País Valencià), Elena Ferrero (Avalot), Carmen García (Aragó), Daniel García, Magda Gascon, Francesca Gispert, Anna Lliuró, Guillermo Martí (País Valencià), Laura Pelay, Joan Jaume Prost i Gentil Puig (Catalunya Nord), Josep Puig i Pla, Isidre Tiana (fotografia)

Direcció: Rosa M. Puig-Serra

Sotsdirecció: Hèctor Moret

Servei lingüístic: Magda Gascon

Disseny/maquetació: Juan A. Zamarripa / Secretaria d'Organització, UGT de Catalunya

Redacció: Rambla del Raval, 29-35
08001 Barcelona
tel. 93 295 6100, ext. 28341
a/e: rmpuig_serra@catalunya.ugt.org

Dipòsit legal: B-15.113-97
ISSN 2013-3839

Versió digital: ISSN 2014-5810

Edita: UGT de Catalunya

Amb la col·laboració de:

CFDT de la Catalunya Nord
UGT del País Valencià
UGT de les Illes Balears
UGT Aragó

Amb la col·laboració de:

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Secretaria de Comunicació

Per raons de sostenibilitat aquesta revista s'imprimeix amb paper ecològic i sistemes d'impressió i canals de producció respectuosos amb el medi ambient.

Societat

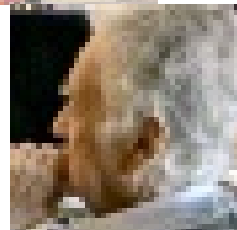
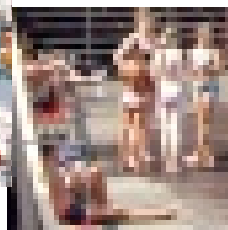
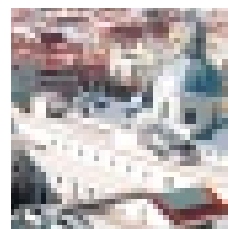
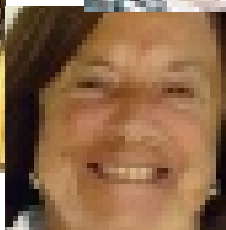
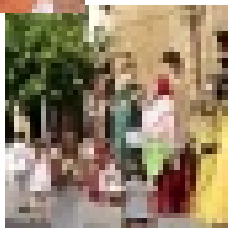
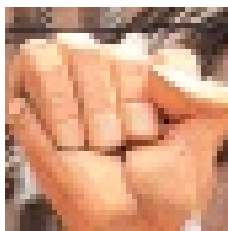
Can Batlló, una lluita reeixida, per Avalot-Joves de la UGT.....	4
Petits pobles, grans puntals, per Magda Gascon.....	6
Maltractament a les persones grans, per E. Pino i E. Durán.....	10
On són les dones que tenen opinió?, per #OnSónLesDones.....	12
TC i prestació d'atur, per Gabinet Jurídic de la UGT.....	14
La ruta del patrimoni industrial del Ruhr.....	16

Entrevista

Jorge Wagesnberg, per F. Gispert, H. Moret i R. M. Puig-Serra.....	20
--	----

Llengua

Parelles lingüístiques virtuals, per Voluntariat per la Llengua (CNL).....	27
Els noms dels ocells, per Termcat.....	30
Adeu a Jesús Tusón, amic de les llengües, per Eva Piquer.....	31
Paper versus digital, per Helena Solà.....	34
SOS literatura, per Anton Carbonell.....	36

Si vols subscriure't a la revista i rebre-la al teu domicili o lloc de treball fes-nos arribar les teves dades: UGT de Catalunya, Àrea de Cultura, rambla del Raval, 29-35, 08001 Barcelona, cultura@catalunya.ugt.org

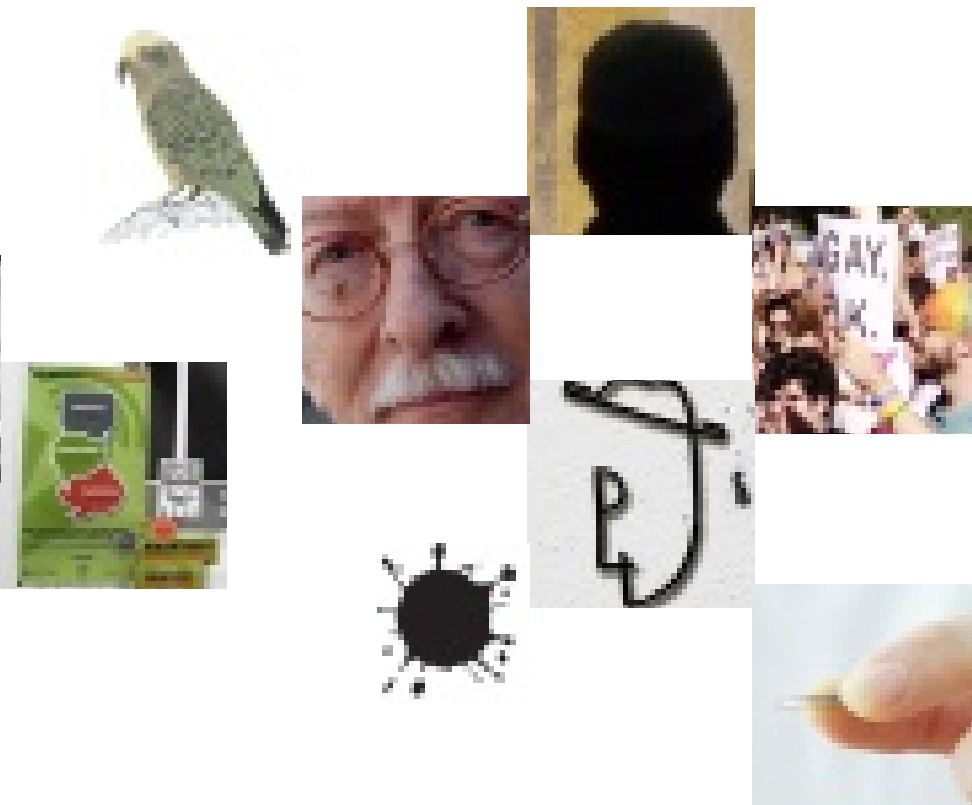
Per consultar números anteriors ves a <http://catala.ugt.cat>, a l'apartat **Viu en català / Les Notícies de llengua i treball**.

Adherit a l'Associació de Premsa Periòdica en Català (APPEC).

Fe d'errates: les autores de l'article «El dia a dia en un institut plurilingüe del Raval. L'IES Miquel Tarradell» són Àngela Fernández, Marta Gil i Verònica Santos-Olmos.

Cultura

Història

Infocultures

Una lluita reeixida

Can Batlló, un referent internacional de l'autogestió, l'economia solidària i el moviment veïnal

Avalot-Joves de la UGT de Catalunya

Apoderament, autogestió i lluita: aquestes són les paraules que més fidelment podrien descriure el projecte veïnal Can Batlló. I és que no es tracta únicament d'un equipament d'ús públic, sinó que darrere amaga tota una història de revolució i consciència veïnal.

Certament, podríem parlar de participació ciutadana o d'apoderament... però Can Batlló no només és un singular i antic complex industrial del barri de la Bordeta de Barcelona: és un símbol evident de la lluita del poble per constituir la seva pròpia identitat i el compromís per convertir una infraestructura física en un motor de convivència i desenvolupament comunitari.

Berenar popular al recinte. Foto: Smart Citizens/Flickr

D'una banda, és important mencionar que, encara que aquest espai va ser cedit per l'Ajuntament el juny del 2011, existeix una interessant història d'afany per part d'aquestes veïnes, que van començar a reclamar un equipament l'any 1973; davant la passivitat de l'Administració pública per satisfer les seves deman-

des, la comunitat va voler enfrontar-s'hi pacíficament mitjançant manifestacions i reivindicacions festives.

Però, què és Can Batlló? Remuntem-nos a 1880, quan s'inaugura la nova fàbrica de la Bordeta al municipi de Sants: aquesta esdevé una de les empreses tèxtils més importants de tot l'Estat, amb unes 2.000 treballadores que elaboraven filats, teixits i estampacions.

Una dada a destacar és el fet que l'any 1936, la fàbrica va ser col·lectivitzada i el treball va quedar sota el control obrer, amb la direcció del comitè de treballadores fins a l'any 1964, en què va finalitzar la seva producció i el recinte es va convertir en locals per llogar-los com a tallers o espais diversos.

Així doncs, l'any 1976 es va declarar Can Batlló com a zona verda i d'equipament a causa de la modificació del Pla General Metropolità

El carrer 11 de juny. Foto: Can Batlló

(PGM). Arribats a aquest punt, i atès el naixement de necessitats d'equipaments per a entitats veïnals al barri de la Bordeta, les veïnes seguien amb les mobilitzacions per a aquest espai públic i es crea «Can Batlló és pel barri»: sota el crit «Tic-tac per Can Batlló» comencen les advertències d'una ocupació veïnal si l'Administració no atén la demanda del poble. Finalment, se cedeix el recinte a la ciutadania l'any 2011.

Un cop s'esdevé l'entrada veïnal al recinte, s'inicien les transformacions al primer edifici, al Bloc Onze; després d'un període de treball col·lectiu que es va allargar dos anys, les veïnes habiliten l'espai de la Biblioteca Popular Josep Pons, recurs cultural viu encara avui gràcies a les donacions anònimes. Posteriorment, s'han anat rehabilitant el bar i espai de trobada, un auditori, un rocòdrom i diverses sales polivalents per fer-hi activitats i tallers.

Un altre aspecte a mencionar per valorar la història de construcció del projecte de Can Batlló és el fet que diversos agents com Barcelona Activa van participar en la rehabilitació de les instal·lacions, a més de totes les comissions pròpies que s'han

Manifestació, 11 de juny de 2011. Foto: Can Batlló

creat per dissenyar l'espai i les infraestructures (mecànica, electricitat, lampisteria, etc.). Això demostra una vegada més la força i la voluntat de les veïnes per crear un espai propi, exemple d'autogestió i revolució.

Actualment, a Can Batlló hi participen activament més de tres-centes cinquanta persones voluntàries

agrupades en trenta grups, comissions i projectes, amb la finalitat de seguir amb aquesta tradició veïnal d'acció comunitària, educació i esperit crític vers la societat que ens envolta a través de l'organització de festes, concerts de música, cabarets de circ, tallers trimestrals, xerrades, teatre...

En conclusió, Can Batlló és un espai que representa la solidaritat, el compromís social i, tot i que queda camí a recórrer amb relació a la cessió de més espais per a la seva tasca, no hi ha dubte que el seu constant esperit de lluita seguirà conduint les veïnes a seguir generant un ambient de reflexió i reivindicació, tan necessari per a la nostra societat.

Aquest article ha comptat amb la col·laboració de la Secretaria de Can Batlló, que ha facilitat recursos i resolt dubtes per tal que coneguem el seu passat, present i futur.

Bloc 11. Foto: Jorge Franganillo/Flickr

Petits pobles, grans puntals

Magda Gascon

Busqueu a Instagram l'etiqueta #microcatalunya i se us obrirà un esplèndid mosaic de fotografies de desenes dels pobles més petits del territori català. Bona part d'aquests nuclis que hi són documentats formen part de l'Associació de Micropobles de Catalunya, una entitat que vol donar una veu conjunta als llogarrets de menys de 500 habitants. Amb la seva presidenta, M. Carme Freixa, parlem d'autoestima, de despoblament i de les transformacions i els reptes a què han de fer front els pobles més minúsculs del país.

Aproximadament un terç dels municipis de Catalunya, 327, són micropobles i ocupen –i sobretot vertebren– una tercera part del nostre territori. Amb població escassa i recursos mínims, són els responsables de gestionar bona part del paisatge rural que hi ha a Catalunya. Tot sovint s'identifica despoblament amb municipis minúsculs, i en canvi, es parla poc del paper clau que tenen en la preservació del paisatge, en l'impuls de projectes de desenvolupament local, en la promoció del turisme esportiu o d'experiències innovadores vinculades a l'art i la creació i d'altres tantes

iniciatives que han aconseguit evitar la desaparició de petits nuclis.

Deu anys després del naixement de l'AMC, l'Associació de Micropobles de Catalunya, els micropobles s'han fet grans, han guanyat autoestima i es reivindiquen més que mai. Tot i que la denominació *micropoble* potser no convenç tothom, M. Carme Freixa assegura que «ha aconseguit començar a donar nom a una realitat, i al fet que els municipis de menys habitants en general prenguin consciència del seu valor i es reivindiquin molt més». Es queixa que des de diferents instàncies de govern se'ls deixa poc marge per autogestionar-se els recursos, siguin tècnics o econòmics, i que les normatives els exigeixen uns tipus de requisits, unes subvencions condicionades i sotmeses a la mateixa burocràcia que es demana a un municipi de 20.000 habitants, «pensada des d'un despatx».

Freixa reivindica, sobretot, que els micropobles siguin tinguts en compte en l'elaboració de les polítiques i de les normatives. Perquè un habitant d'un poble petit pugui desenvolupar-se en igualtat de condicions que un de ciutat, calen recursos i solucions «a mida». I això, proporcionalment, «potser no vol dir més euros que a la ciutat» diu po-

Panoràmica de Sanauja des del castell. Foto: Gemma Salmerón

sant com a exemple cost del metro a Barcelona. En serveis com les telecomunicacions, Freixa considera que «cal obligar les operadores a invertir-hi, perquè pel preu dels serveis que ofereixen poques vegades donen les mateixes prestacions». «Si les solucions es plantegen des del territori, acabaran sent més eficients i eficaces per als seus habitants», conclou.

La fusió de municipis, en nom de l'eficiència i l'estalvi econòmic, és una de les solucions més recurrents en els debats sobre la gestió dels micropobles. Per Freixa, més que una recepta, fusionar municipis «respon a una mentalitat homogeneïtzadora i urbanita». En canvi, aposta per altres fórmules, com la de mancomunar serveis i prestacions, una pràctica habitual entre els micropobles: «en el món rural i en els municipis petits s'ha set sempre molt conscient que quan un sol no pot aconseguir alguna cosa, ho ha de provar ajuntant-se amb els veïns».

L'amenança del despoblament

Les estadístiques demogràfiques, però, són les que són. El límit per definir un territori en risc de desertificació és de deu habitants per quilòmetre quadrat, una densitat mitjana que a Catalunya no superen els pobles dels dos Pallars ni de l'Alta Ribagorça.

El despoblament en els darrers cinquanta anys, especialment en zones de muntanya, ha empetitit encara més els nuclis de menys habitants. En d'altres àrees de la península

Ibèrica la desertificació encara és més alarmant. Un estudi de la Federació Espanyola de Municipis i Províncies conclou que els pobles més petits ho són cada vegada més i acceleren la tendència de pèrdua d'habitants.

La presidenta evita la fredor de parlar de xifres. «Desenganyem-nos, la clau és poder-se guanyar la vida en qualsevol punt del país. En general, trobar-se en un radi d'entre una hora i una hora i poc de Barcelona sol atenuar aquest risc. Com més dinàmic és l'entorn més possibilitat de retenir o d'atraure població». Les oportunitats de feina i negoci s'allunyen més en zones de muntanya o del sud-oest.

Més enllà d'agreuja el desequilibri demogràfic, el despoblament té conseqüències ambientals. Freixa alerta que la falta d'activitat humana en molts indrets ha portat nous boscos –i el seu embrutiment–, a l'abandonament de zones de conreu i a «una transformació paisatgística i greus perills, com els incendis».

Captar nous habitants

Frenar el despoblament, en tot cas, «vol dir fer que la gent hi continuï vivint [als pobles petits]. Cal que hi hagi habitatge per llogar o comprar, per poder-hi viure, i també cal que, allà o a una distància raonable, hi hagi possibilitat de guanyar-se la vida: treballar per a algú o per compte propi, bon internet per treballar des de casa, camins transitables... I amb això, ja aniran venint els serveis –botigues,

Festa major de Sanaüja (la Segarra), poble de 425 habitants. Foto: Gemma Salmerón

bars, escoles...». I no deixa de fer propostes: «Establir una política de bonificacions seria molt interessant (cotitzacions socials, compra d'habitatge o de vehicles per al negoci...) i tenir accés a ajudes per a rehabilitació —una gran manca per a les masies de massa metres quadrats segons els paràmetres dels pisos de la ciutat— o per establir-hi negoci —com els ajuts Leader, que funcionen bé».

Canviar de vida i instal·lar-se en un petit municipi molt sovint demana una gran inversió per a reformes d'habitatge, canvis radicals en la logística familiar, comptar amb vehicle propi per les dificultats de transport públic, etc. «No és fàcil i cada cas és un món. Sovint la gent visita per primera vegada un nucli petit a l'estiu o en època de vacances i llavors la imatge que en té del dia a dia està distorsionada. Cal passar-hi un hivern per tenir clar si un s'hi vol quedar de veritat. L'experiència també demostra que venir-hi sense tenir un sou assegurat és pràcticament un fracàs».

Al món rural, «la «urbanització» de la societat també ha portat nous valors», però «també porta a moments de convivència difícil» reconeix l'alcalde de Vallfogona. «Cal entendre que el territori més enllà de les grans àrees urbanes no és un espai de segona o supeditat als que viuen a la ciutat. I precisament, en contraposició, presenta oportunitats noves i desitjades per a la gent que viu a la ciutat.

Aquestes potencialitats, ben conduïdes, han de permetre girar la truita del despoblament, de forma sostenible».

Mentre associacions com l'AMC i grups que lluiten contra el despoblament fan de lobby, les administracions han anat fent nous passos per abordar el tema. Recentment, a Catalunya el Govern ha creat la Comissió Interdepartamental sobre Despoblament Rural. Territoris amb un nombre elevat de pobles petits, com el País Valencià o l'Aragó, han aprovat, respectivament, l'Agenda Valenciana Antidespoblament i un pla per frenar el despoblament. En general, en els municipis catalans més petits, assegura Freixa, «en els darrers vint anys hi ha hagut per part dels ajuntaments, amb el suport de diputacions i Generalitat, un gran esforç inversor per posar-se al dia en infraestructures i serveis i millores de les comunicacions», encara que reconeix que els nuclis sense ajuntament s'han vist molt desfavorits.

Alhora, en una part de la societat —i els mitjans de comunicació potser hi han tingut alguna cosa a veure— s'ha revalorat la qualitat de vida que ofereixen aquests petits municipis i, diu Freixa, «ha permès que hi arribessin nous habitants». La tendència, assegura, continua, «i també es veu més voluntat dels joves autòctons per voler quedar-se si hi ha oportunitat de poder treballar». Una vegada més, la paraula clau acaba sent *feina*. **LT**

Fira comarcal de primavera (Campllong). Situat a vint minuts de Girona, el poble ha guanyat 93 habitants en els últims set anys. Foto: M. Gascon

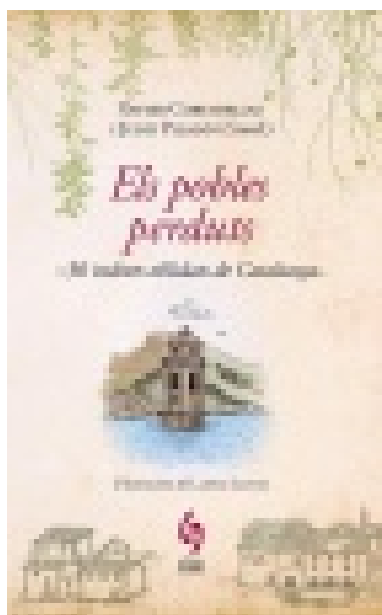
Passeig literari pels micropobles

Camins de quietud.
Un recorregut literari
per pobles abandonats del Pirineu
Maria Barbal
Ed. 62, Barcelona,
2000

«Els pobles abandonats ens parlen d'un model de vida penós, però més just amb la natura que el progrés actual», diu l'autora en el pròleg del llibre.

Camins és l'experiència personal de Barbal en una aventura solitària –acompanyada d'un fotògraf, però gairebé mai no troben ningú amb qui parlar– pels pobles buits, majoritàriament del Pallars Jussà i del Pallars Sobirà.

Els pobles perduts.
30 indrets oblidats de Catalunya
Xavier Cortadellas i
Judit Pujadó, Coord.
Edicions Sidillà, 4a ed.,
La Bisbal, 2012

«Un poble perdut és una pregunta oberta. Edificis ensorrats, esglésies abandonades, escales que no porten a enlloc... Com a qualsevol altre país, a Catalunya tenim també pobles perduts,

molts d'ells oblidats». La petita editorial de La Bisbal Edicions Sidillà publica aquest recull de textos de 10 escriptors diferents, a mig camí entre la crònica periodística i el retrat literari. Una magnífica guia amb il·lustracions de Llenas Llena per conèixer aquests pobles i els secrets que callen les seves pedres.

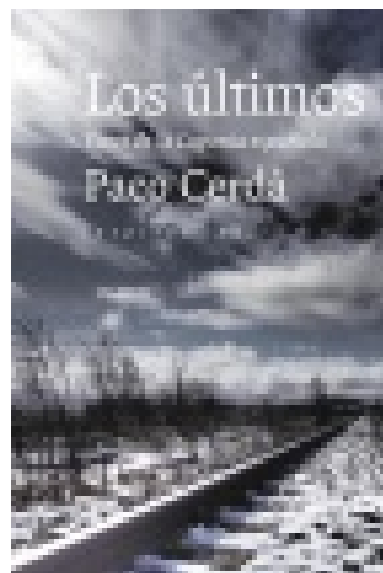
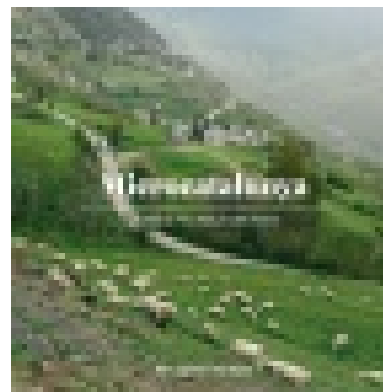
Microcatalunya. Un
viatge als pobles més
petits
Edu Bayer i Marc Serena
Edicions Sidillà, la Bisbal d'Empordà, 2016

Els autors del projecte Microcatalunya, Edu Bayer i Marc Serena, després que tanqués el diari on treballaven –*Público*– van decidir emprendre un llarg viatge en una furgoneta vella per recórrer i explicar com són i com es viu als pobles de la Catalunya de menys de 500 habitants. De l'aventura i amb l'ajut del micromecenatge en van fer aquest llibre, una síntesi d'entrevistes a la seva gent, fotografies, mapes i sons de la Catalunya més petita.

En format web, també han creat i mantenen **Microcatalunya.cat**, un portal dedicat als pobles més petits i obert a qui vulgui aportar-ne traces i fotografies mitjançant Instagram.

Los últimos. Voces de la Laponia española
Paco Cerdá
Ed. Pepitas de Calabaza, Logroño, 2017

El jove periodista Paco Cerdá descriu el procés de *demotansia* en pobles de la serralada celtibèrica. Alguns d'ells no compten ni amb electricitat, ni cobertura telefònica ni internet. Soria, Terol, Zamora, Àvila i Burgos són els casos més paradigmàtics de deserts demogràfics, on més del 90% dels seus municipis tenen menys de 1.001 habitants. A la web de l'editorial s'hi pot llegir un tastet del llibre.

Prenent consciència de l'abús i el maltractament a les persones grans

Enriqueta Durán i Eva Pino

Cada 15 de juny la UGT de Catalunya ens unim en la celebració del Dia Mundial de la Presa de Consciència de l'Abús i el Maltractament envers les Persones Grans, per aprofitar l'oportunitat de donar visibilitat a aquesta realitat que roman oculta, perquè és difícil de detectar, i que afavoreix la vulnerabilitat d'aquest col·lectiu.

A Catalunya, el 18,4% de la població, més d'1.379.000 persones, tenen 65 i més anys. S'estima que aquest col·lectiu de gent gran representaran el 30% del total de la població catalana el 2050. Totes i tots hem de reflexionar sobre els reptes que planteja l'envelliment de la nostra societat i hem de proposar-hi solucions.

Segons l'Organització Mundial de la Salut, el maltractament a la gent gran es pot definir com «l'acció única o repetida, o la manca de resposta apropiada que s'esdevé dins de qualsevol relació on existeixi una expectativa de confiança i que produeixi dany o angoixa a una persona gran». La falta d'informació que moltes persones grans tenen sobre els seus drets i recursos, l'aïllament social i de vegades la manca d'autonomia reclama una atenció més intensa de tots i ens ha de fer considerar l'abús cap a elles com un dels problemes socials que hem d'abordar amb més urgència.

Foto: Rita Puig-Serra Costa

El maltractament és un fenomen amb una dimensió més gran que la que pensem. Segons l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya, en l'edició especial sobre la gent gran, el 90,2% de les víctimes que han sofert un maltractament no ho denuncien, segurament perquè en moltes ocasions aquest es produeix en entorns pròxims. A l'hora d'abordar el maltractament a la gent gran, hem de tenir en compte els canvis que s'han produït en la societat i en la família, canvis que han pogut fomentar l'aïllament social i la discriminació de les persones grans, i també l'envelliment de la població catalana i més presència de persones grans que viuen en residències o centres de dia.

A Catalunya, segons dades de l'Estadística econòmica dels centres i les entitats de serveis socials de l'any 2014, més de 62.000 persones de

65 i més anys estan institucionalitzades (en una residència o centre de dia). Per tal de garantir el bon tracte a les residències i centres on conviuen, l'organització d'aquests i les condicions de treball del personal són qüestions de caràcter fonamental. I al respecte, hem de denunciar la insuficiència de recursos públics que es dediquen a l'atenció de la gent gran: només el 20,8% dels centres són de titularitat pública, però a més a més, el personal assalariat dels centres de gent gran és el pitjor remunerat de tots els centres de serveis socials i els que presenten un grau més alt d'inestabilitat laboral. I si, a més, tenim en compte que han passat deu anys després de l'aprovació de la Llei de la dependència, no podem més que denunciar els retards i la insuficiència de recursos que s'han dedicat i es dediquen a l'aplicació d'aquesta llei: no s'han pogut valorar 48.166 sol·licituds per caducitat, desistiments i defuncions, i pel mateix motiu no s'han pogut realitzar 206.676 procediments del programa individual d'atenció (PIA).

La baixa intensitat dels nostres serveis públics, amb dures limitacions de recursos humans i materials està forjant un model dual d'atenció a la gent gran en què també hi són perjudicades les persones professionals del sector

La baixa intensitat dels nostres serveis públics, amb dures limitacions de recursos humans i materials per donar resposta a les necessitats d'atenció i cura de les persones grans, està forjant un model dual d'atenció en què també hi són perjudicades les persones professionals del sector que, tot i fer les mateixes feines, tenen salaris i condicions laborals diferents en funció de si treballen en un centre públic, concertat o privat. I en la seva majoria són dones, que a més de suportar importants càrregues de treball amb un escàs reconeixement social i professional, ho fan en condicions molt precàries i amb salaris de misèria.

Volem incidir especialment en els maltractaments institucionals per omissió que pateixen les persones grans per la manca de recursos personals i econòmics que els poders públics dediquen a la seva atenció, tant pel tracte com per omissió, i reivindicar que els poders públics els assegurin unes pensions que no perdin poder adquisitiu, l'accés a la prestació farmacèutica que precisen sense restriccions ni recopagaments, l'accés als serveis de salut sense haver d'afrontar eternes llistes d'espera i l'assumpció definitiva del dret de l'atenció a la dependència. Volem

Una de les mesures més eficients per prevenir el maltractament a les persones grans és millorar la sensibilització de la societat

que totes les persones grans tinguin garantits els seus drets i puguin accedir als recursos que necessiten i, per tot plegat, exigim als poders públics que inverteixin en l'atenció i facin una aposta clara per la prestació de serveis públics de qualitat i garantir el seu benestar. I també, que es reconegui el valor del treball d'atenció i cura, els seus riscos psicosocials i en la salut, i que es prenguin mesures decidides que augmentin i garanteixin una atenció professional de qualitat a les llars i centres.

Entenem que la conscienciació i el coneixement del maltractament és un primer pas per detectar aquest problema i solucionar-lo. També, que una de les mesures més eficients per prevenir el maltractament és millorar la sensibilització de la societat i, així, evitar-los, detectar-los i facilitar les respostes tant a les víctimes com als responsables. Per això s'haurien de fomentar accions relacionades amb la sensibilització de la ciutadania, però també accions que potenciïn la formació de les persones que treballen en l'atenció i cura de

les persones grans, amb suport i assessorament, i incloure el tema del maltractament en els programes de prevenció.

La UGT de Catalunya ens sentim implicats en la prevenció del maltractament a les persones grans, i disposem d'un servei gratuït, el Sistema d'Informació Social (SIS), adreçat a aquelles persones que necessitin orientació de caràcter social i informació sobre on cal adreçar-se si s'és una persona gran maltractada o es té sospita d'aquesta situació. A la pàgina web de la UGT hi ha l'enllaç per accedir al Servei d'Informació Social (SIS): www.ugt.cat/servei-dinformacio-social (correu electrònic: sis@catalunya.ugt.org; telèfon: **93 329 82 73**).

Més informació:

- Centre de Serveis Socials més pròxim al domicili
- Centre d'Urgències i Emergències Socials (CUESB)
- Tel. **900 703 030** (obert els 365 dies de l'any)
- C/ Llacuna, 25 (08005) Barcelona
- Ambulatori de la Seguretat Social
- Centre hospitalari més pròxim al domicili
- Telèfon d'emergència Mossos d'Esquadra: **088**
- Telèfon d'emergències socials: **112**
- Telèfon d'atenció a la víctima: **900 121 884**

Foto: Carles Suqué

On són les dones que tenen opinió als mitjans de comunicació?

Cada vegada que engeguem la televisió, la ràdio, l'ordinador o obrim un diari hi ha una probabilitat molt alta que hi trobem un home. Si hi ha diverses persones opinant, les ràtios solen ser de quatre homes per cada dona, i en alguns casos la presència de dones és simplement inexistent. En una societat plural i diversa, on les dones participen de manera activa en tots els espais, per què la seva veu és invisible i inaudible? Com es pot explicar que, sent les dones el 51% de la població, als mitjans la proporció sigui marcadament inferior de manera continuada i consistent? #OnSónLesDones va fer visible el problema: no hi ha cap mena de justificació per a la sobrerrepresentació actual dels homes. Acceptar que només opinin ells és acceptar que l'opinió de les dones és menys vàlida. Al segle XXI aquesta idea és inacceptable. El col·lectiu #OnSónLesDones ha documentat aquesta discriminació amb xifres, recomptant la presència de dones opinadores en 21 mitjans, dia a dia, durant tot un any, fent informes mensuals dels recomptes i explicant-ho mitjançant les xarxes socials, en un blog i en nombrosos actes públics.

Podríem pensar que aquella frase «tu calla, que no saps res!», d'un marit a la dona, tan habitual en altres temps remots, és una demostració de violència masclista molt minoritària, només pròpia d'energúmens amb actituds en vies d'extinció. Doncs no. En els mitjans de comunicació, ara mateix, es produeix un fenomen equivalent, el de «tu no opinis, que no entens res!»

Un grup de dones de molt diverses procedències professionals i ideologies, cansades de la poca representació femenina als mitjans, es van comprometre a documentar amb dades aquesta discriminació. Cada dia, des de l'1 de juliol de 2016, han fet un seguiment de la premsa en paper i dels diaris digitals, i han escoltat les tertúlies a la ràdio i a la televisió per registrar el nombre de dones que emetien opinió als 21 mitjans catalans de més difusió.

Els resultats d'un any sencer han permès recollir prou informació sobre com reflecteixen els mitjans catalans les opinions de les dones. Les dades quantitatives, irrefutables i demolidores, han permès exposar i denunciar el que ja sabíem: les opinions de les dones són sistemàticament menystingudes per la majoria dels mitjans a través dels

quals ens informem cada dia, els mitjans a través dels quals la societat conforma les seves opinions i interpreta el món. En altres paraules, les opinions de la meitat de la població no arriben a ocupar ni una quarta part dels espais d'opinió dels mitjans.

En aquests mesos OnSónLesDones han interpellat també les autoritats públiques, s'han reunit amb representants governamentals i han comparegut davant la Comissió d'Igualtat de les Persones del Parlament de Catalunya i els partits polítics que ens representen al Parlament a fer una cosa tan «revolucionària» com és exigir que es compleixi la Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes, que insta els mitjans a garantir la paritat en els espais d'opinió concretament a les següents disposicions de l'article 25:

- c) *Garantir una participació activa de les dones, la presència paritària de dones i homes i una imatge plural de tots dos sexes en tots els àmbits, amb una atenció especial als espais de coneixement i generació d'opinió.*
- f) *Promoure l'autoria femenina mitjançant mecanismes d'acció positiva.*
- h) *Reparar el dèficit de reconeixement que pateixen les dones incorporant-ne en qualitat d'expertes, de protagonistes i com a persones de referència en els diferents mitjans de comunicació gestionats o subvencionats per les administracions públiques.*

La constatació de l'incompliment sistemàtic de la Llei d'igualtat surt impune. L'administració catalana, responsable de fer-la respectar, fins ara no ha pres cap mesura sancio-

MERITOCRÀCIA

Proposta 1

Regular i vetar el desenvolupament dels mitjans d'informació, amb una especial atenció als mitjans de propietat pública i privada, amb el respecte a la diversitat i la igualtat de gènere i la transparència. Aquesta proposta s'ha desenvolupat a través de la creació d'un Observatori de la Informació i la Comunicació, amb el suport de la Generalitat de Catalunya i la Universitat de Barcelona.

#OnSónLesDones #ManifestOSLD

NO ES "TROBEN" PROU DONES

Proposta 1

Analitzar la representació de les dones en els mitjans de comunicació i en els espais públics i prendre mesures per a la seva millora.

Proposta 2

Regular i vetar el desenvolupament dels mitjans d'informació, amb una especial atenció als mitjans de propietat pública i privada, amb el respecte a la diversitat i la igualtat de gènere i la transparència.

onadora. Just al contrari, els mitjans infractors són premiats anualment. Mai no han deixat d'ingressar quantitats elevades de diners via les subvencions públiques directes, subscripcions o via publicitat institucional. #OnSónLesDones ha denunciat reiteradament, al llarg d'aquest any, aquest incompliment i ha demanat que es retirin les subvencions i ajuts, de diners públics, als mitjans incomplidors.

Durant aquest període, expliquen, moltes de les promeses de millora que han rebut han acabat en no-res. Han comparegut en molts actes públics i han estat premiades. També han sentit moltes excuses i justificacions d'alguns mitjans, que afortunadament altres desmunten amb la seva pràctica diària. En general, els mitjans que ja tendien a la paritat continuen fent-ho –amb més convicció i reconeixement, potser– i els que la ignoraven, hi persisteixen.

Però hi ha un èxit del qual #OnSónLesDones s'enorgulleix especialment: han escampat el vici de comptar. De comptar homes i dones en moltes situacions de la vida quotidiana, normalment aquelles en què intervé alguna mena de poder. Comptar per confirmar la sensació que alguna cosa no funciona. I, quan el recompte personal ho confirma, sorgeix la pregunta: On són les dones? Potser no és pas la pregunta que incendia les xarxes, però ja és la pregunta que incendia moltes dones, i que acabarà incendiant moltes altres coses. D'aquest incendi se senten una mica responsables, i saben que cada dona que ho pregunta des del seu context hi afegeix llenya.

De l'informe anual #OnSónLesDones

Constatem que, al juliol de 2017, el 77% dels articles d'opinió publicats als quatre rotatius d'abast nacional són firmats per homes. Que els mitjans digitals més llegits encarreguen també a homes més del 70% de les opinions que publiquen. Que a les tertúlies de la ràdio pública hi ha entre 6 i 7 opinadors homes de cada deu persones opinant, i que a la ràdio privada els tertulians homes són 3 de cada 4. Que a les tertúlies d'actualitat de la televisió pública, on les dones són més visibles –en tots els sentits– no hi ha hagut cap mes on hi hagi la meitat exacta d'homes i de dones en un debat, i que a les televisions privades les dones no passen, habitualment, d'ocupar una quarta part de la taula. **Lt**

Prestació d'atur: En desacord amb el Tribunal Suprem

Gabinet Jurídic de la UGT de Catalunya

Els tribunals no l'encerten o s'equivoquen, simplement són l'últim estadi d'una controvèrsia i la resolen. Són els encarregats de finalitzar-la, donant la raó a una de les parts. No hi ha terme mitjà, no hi ha una solució consensuada o unànime. S'ha dirimit un tema i hi ha uns vencedors i uns vençuts. Però, sota el criteri que el vencedor ho és perquè l'assisteix la raó jurídica, el dret. Però aquesta raó l'atorga un tercer, un tribunal. No se li exigeix infal·libilitat, sinó simple aplicació lògica i raonada de tal dret (test de raonabilitat). Ni tan sols se li exigeix equitat o justícia.

No es pot produir decisió o error en el resultat, perquè tampoc es pretén que la sentència sigui infal·lible. Simplement, s'aplica aquest «criteri últim» subjecte exclusivament a una motivació raonada. La justícia objectiva no existeix, la subjectiva queda dins del «criteri últim» del tribunal, com a integrant de l'aplicació jurídica subjecta a la raó humana.

Però, ¿què passa quan l'error en el criteri és manifest, quan resulta inassumible per l'il·lògic i irraonable de l'argument? ¿I quan, sent així, no hi ha resposta del sistema jurídic? En aquest cas, la injustícia es manifesta no per ser el «criteri últim», sinó per la impotència del sistema a donar solució al tema.

I això és el que passa amb la fórmula de càlcul de la prestació per desocupació.

El cas és senzill i fa temps que ho denunciem. Els treballadors les nòmines dels quals s'abonaven a raó de mesos tipus de 30 dies —per tal com s'estableix en el conveni col·lectiu d'aplicació o per la mera pràctica de l'empresa— queden en situació de desocupació. Acudeixen al *Servicio Público de Empleo Estatal* (SPEE), sol·liciten la prestació per desocupació oportuna i veuen com aquest organisme calcula la seva base reguladora a l'efecte de la prestació per mesos a dies reals, fet que suposa en la gran majoria de casos, per no dir tots, una petita rebaixa de la base reguladora i, per tant, de la prestació. Res a què no ens tinguin acostumats.

I aquest sindicat, a través del seu Gabinet Jurídic, en total disconformitat amb aquesta fórmula d'aplicació, impugna una rere l'altra les resolucions del SPEE, quan els afectats acudeixen a aquests serveis jurídics. I obté sentències de signe divers tant en primera instància, com en seu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, al marge d'altres tribunals superiors que des de fa més de 15 anys es troben en aquesta tessitura, dictant sentències contradictòries.

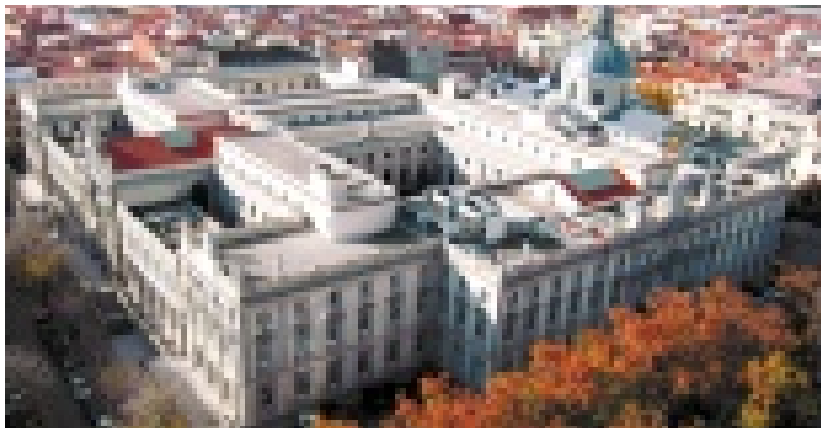
Certament, la litigiositat no s'acaba de disparar en l'àmbit judicial perquè la diferència en la prestació per desocupació és d'uns euros a la base reguladora, en perjudici del ciutadà. En la majoria dels casos al justiciable no li resulta econòmic litigar. Però aquest argument útil casa malament amb la dignitat de la per-

sona, que tampoc no resulta atesa pels nostres tribunals.

Problema processal. Per la quantia reclamada no pertoca recurs, tinguï's en compte que parlem de petites diferències a favor del SPEE. Ara bé, hi ha una porta oberta en termes legals: si el cas es considera d'«afectació general». Aquesta afectació general s'ha d'al·legar i provar tret que sigui notòria o, fins i tot en certs casos, s'aprecia pel jutge en l'àmbit del seu jutjat o tribunal pels casos que va resolent dia a dia.

I què dictamina el Tribunal Suprem? Nega l'afectació general sota una sèrie d'arguments formalistes, ignorant la realitat material de les coses i dels propis arguments que cita. El seu argument central és que malgrat tots els temes que li van arribant any rere any, no representen una litigiositat abundant; i d'altra banda, que encara que es tracti d'interpretar una fórmula de càlcul de la prestació per desocupació regulada legalment, això no comporta «per se» una notorietat en la possible afectació general. Es nega a entrar en la conflictivitat potencial de la norma i exigeix prova cas per cas (una arbitrarietat del tot evident).

És cert que tota norma legal té una vocació no solament d'abstracció, sinó de generalitat, que cal no confondre amb el fet que, al capdavant, s'apliqui a pocs o molts ciutadans. Ara bé, no totes les normes tenen el mateix àmbit d'aplicació *ad limine*. La Llei General de la Seguretat Social (LGSS) és una norma que

afecta milions de ciutadans i la regulació sobre prestació per desocupació d'aquesta norma també té com a destinataris milers d'aturats cada any. Però això el Tribunal Suprem ho ignora. No analitza la norma legal-concreta que regula aquest tema, la seva incidència i el nombre de ciutadans que afecta. Aquesta actitud resulta un criteri il·lògic i irraonable. I les xifres no enganyen, el SPEE va resoldre 2.092.792 expedients de prestacions per desocupació l'any 2012; 1.845.197 expedients el 2013 i 1.483.412 el 2014, però segons sembla això és del tot irrellevant com a aspecte notori (són dades públiques). I també són dades públiques d'obligat saber que la majoria de convenis col·lectius sectorials estableixen retribucions mensuals tipus de 30 dies.

No obstant això, el TS declara la inexistència d'afectació general, concretament l'any 2015 (SSTS 1440 / 2015; 2619 / 2015; 3297 / 2015; 3476 / 2015; 3671 / 2015; 3945 / 2015; 4050 / 2015; 4353 / 2015; i ATS 3560 / 2015; 9254 / 2015), i molts altres en el 2016, sense admetre mai l'existència d'afectació general com a qüestió notòria, i sense donar rellevància als diversos pronunciaments de TSJ de les comunitats autònomes.

Interposat el recurs d'empara, el Tribunal Constitucional (TC), sota la lacònica fórmula d'inexistència de dret fonamental vulnerat, amb una simple diligència d'ordenació —el TC està exonerat de motivar les seves inadmissions de recursos d'empara— no ho admet. El TC, en la seva deriva cap a la conversió en un quasilegis-lador constitucional, solament s'interessa per la seva labor en la creació de dret constitucional objectiu, i no s'interessa per minúcies.

També es va enviar un escrit al fiscal del TSJ de Catalunya perquè interposés i admetés aquesta afectació general, però ni tan sols s'ha molestat a contestar. Segons sembla, els sindicats tenim escàs ressò en aquests àmbits, excepte quan es tracta de delictes imputats en casos de vaga.

És fàcil que se'ns digui que davant de tanta adversitat hauríem d'assumir el resultat, però aquesta sensació, aquest sentiment d'equitat que perviu en les persones, ens obliga a persistir en un cas en què ens acompanya la raó i el sentit comú, al marge del sentiment que la igualtat en l'aplicació de la llei també és un valor que els sindicats hem de defensar amb especial fermesa.

Per això, no volem acostumar-nos a assistir any rere any a una con-

flictitat permanent en aquesta matèria. El SPEE aplica una forma de càlcul en les prestacions per desocupació en perjudici dels treballadors amb una iniquitat evident, perquè quan perden la sentència d'instància al·leguen afectació general, però quan la guanyen, no; en aquest cas, neguen aquesta afectació (vergonyós en una administració subjecta al principi de legalitat). Aquesta conducta reiterada cada any genera sentències contradictòries, unes a favor i altres en contra, i no es pot fixar un criteri únic d'interpretació, perquè el TS es nega a entrar en aquesta qüestió en exigir una ràtio de prova de l'afectació general del tot inconcreta i imprecisa. I els TSJ de les diverses comunitats autònomes comencen a doblegar-se davant el criteri del TS, i no admeten els recursos que es plantegen davant ells, atesa la rotunditat del TS. De fet, quan es pretén demostrar la prova al cas concret, ni tan sols hi entren (cas del TSJ de Catalunya, recurs de queixa 23/2016).

Les dades dels treballadors perceptors de prestacions per desocupació són públiques, tal com hem ressenyat; els convenis col·lectius sectorials que estableixen una forma de pagament mensual a raó de 30 dies també gaudeixen de publicitat com una llei (obligats a conèixer-los pels jutges i tribunals), i són àmpliament majoritaris. En aquest cas, ¿per què aquesta penitència, aquest peregrinar quan només es busca un criteri unificador del TS? ¿On és el principi d'igualtat en l'aplicació de la llei?

¿Com es pot mantenir aquesta ceguesa davant una realitat que persisteix cada any, any rere any? Són pocs diners de diferència, però hi ha molta dignitat en joc. **U**

Indústria, territori, identitat

La Ruta del Patrimoni Industrial del Ruhr visita Catalunya

Associació Regional del Ruhr / Viquipèdia

Exposició itinerant on es mostra el sistema regional d'interpretació i difusió cultural de la ruta del patrimoni industrial del Ruhr, inaugurada l'any 1999. Gestionada per l'Associació Regional del Ruhr, està formada per 1.000 vestigis industrials visitables. A més de museus i monuments, s'hi inclouen indústries actives, iniciatives d'activistes locals i colònies obreres d'estil arquitectònic i urbanístic diferent.

La regió o conca del Ruhr (*Ruhrgebiet*, en alemany) és una zona d'elevada concentració urbana al nord-oest d'Alemanya. Té una població de 5,3 milions d'habitants, i és considerada part de la megalòpoli Rin-Ruhr, amb un total de gairebé 11 milions d'habitants, i que conforma l'àrea urbana més àmplia d'Europa

Està formada per una sèrie contínua de ciutats industrials limitades pels rius Ruhr (al sud), Rin (a l'oest) i Lippe (al nord). Al sud-oest limita amb el territori de Berg (*Bergisches Land*)

Catalunya i El Ruhr

El paisatge i la identitat tant de Catalunya com de la regió alemanya del Ruhr han estat profundament alterats al llarg dels últims 150 anys arran de la revolució industrial. Durant les últimes dècades, els dos territoris han estat fortament afectats pel retrocés dels sectors industrials tradicionals. El Ruhr va haver de fer front a la davallada de la mineria de carbó i la siderúrgia, i Catalunya al tancament gradual de les indústries tèxtils.

Amb la crisi, però, tant a la regió del Ruhr com a Catalunya es va originar una consciència envers el patrimoni industrial que s'ha convertit en un recurs cultural important per al desenvolupament sostenible d'aquests territoris d'Europa.

L'exposició itinerant

L'exposició itinerant de la Ruta del Patrimoni Industrial del Ruhr, en el seu viatge per Europa, visita Catalunya des del mes de maig de 2017 fins al gener de 2018. Durant aquesta itinerància de l'exposició a Catalunya, ambdues regions volen intensificar l'intercanvi dels sistemes regionals de mediació del patrimoni industrial, debatre sobre el patrimoni industrial en el context del desenvolupament de ciutats i regions, així com promoure una interpretació del patrimoni i de la societat industrial que expliqui les interdependències internacionals d'Europa, fonamentada en valors humans comuns.

Anant des de l'oest (on desemboca al Rin) vers l'est, l'àrea inclou les ciutats de Duisburg, Oberhausen, Bottrop, Mülheim an der Ruhr, Essen, Gelsenkirchen, Bochum, Herne, Hamm, Hagen i Dortmund, així com parts de districtes més «rurals» com Wesel, Recklinghausen, Unna i Ennepe-Ruhr

És la quarta àrea urbana més gran d'Europa després de Moscou, les àrees metropolitanes de Londres i París. La regió del Ruhr sovint es percep equivocadament com una sola ciutat, ja que molts mapes no mostren els límits entre les ciutats individuals

La ruta del patrimoni industrial del Ruhr

Inaugurada l'any 1999, la Ruta del patrimoni industrial del Ruhr és un sistema cultural format per 1.000 vestigis industrials visitables, entre els quals destaquen 55 centres denominats «de primer nivell». La ruta, gestionada per l'Associació Regional del Ruhr, se situa en un territori de 120 km en sentit est-oest i 70 km en sentit nord-sud, habitat per cinc milions de persones.

Un itinerari turístic de 400 km identificat a partir d'elements de senyalització en autopistes, carreteres i vies urbanes, que connecta els punts destacats de la ruta. També es pot recórrer en bicicleta a través d'una xarxa de 700 km. A l'itinerari, a més de museus i monuments, s'inclouen indústries actives, iniciatives d'activitats locals i colònies obreres d'estil arquitectònic i urbanístic diferent. Els punts panoràmics ofereixen visites locals del paisatge cultural industrial del Ruhr.

Foto: Michael Gaida/Pixabay

Llengua. La parla s'anomena comunament *Ruhrdeutsch* («alemany del Ruhr»), tot i que no existeix realment un dialecte uniforme que justifiqui la designació. És més aviat un sociolecte amb influències dels diferents dialectes que es troben a la regió. L'afluència de treballadors estrangers ha introduït les noves expressions que es presentaven a les situacions de treball industrial i ha conduït a una forma d'argot típica de certs grups de gent a la regió. No existeix cap gramàtica unificada de les diferents variacions de *Ruhrdeutsch*. Amb tot, s'ha publicat una quantitat substancial de literatura en diferents de les varietats parlades a la regió

Indústria / Territori / Identitat. La Ruta del Patrimoni Industrial del Ruhr visita Catalunya

Comitè organitzador:

Marion Steiner, Antoni Vilanova, Eusebi Casanelles

Exposició realitzada per l'Associació Regional del Ruhr

Editor: Regionalverband Ruhr

Foto de portada: Ralph Lueger, RVR

Disseny: Happy Little Accidents, Leipzig

Lloc de visita: C. d'Espronceda, 142-146 (Parc Central del Poblenou)

Fins al 10 de gener de 2018.

Connectem

Connectem
el territori amb
l'energia verda

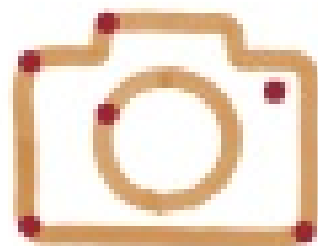
Connectem
la població
amb el servei
de teleassistència

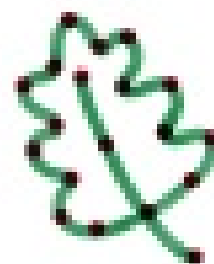
Connectem
la tecnologia amb
les persones

Connectem
la ciutadania amb
la cultura

Connectem
amb el turisme
sostenible
i responsable:
Biosphère

Connectem
els espais naturals
amb el benestar
de les persones

diba.ca/pla-de-mandat

Diputació
Barcelona

#DibaOberta

Jorge Wagensberg Lubinski

Curiositat, conversa, ciència i creativitat

*F. Gispert, H. Moret i R. M. Puig-Serra,
Fotografies d'Isidre Tiana*

El doctor en físiques Jorge Wagensberg ens rep en el seu domicili, un pis ple de llibres i d'objectes extraordinaris, un dia de tardor que fa una calor de ple estiu. Parlem, doncs, del canvi climàtic i de moltes altres qüestions. Nascut a Barcelona el 1948 en el si d'una família jueva polonesa que va marxar del país farta de l'ambient de xenofòbia que ja s'albirava als anys trenta, es va formar a l'Escola Suïssa i al Liceu Francès, unes escoles diferents en mig de la grisor de l'època que es diferenciaven d'altres en blanc i negre.

Traspua intel·ligència i coneixement. Creador de celebrats aforismes, amb ell es pot parlar, amb arguments, pràcticament de tot. S'autodefineix com un científic dispers a qui li agraden totes les disciplines, en el sentit que li agraden tots els temes... sempre que parteixin d'un angle científic. Afable, curiós, elegant i excel·lent conversador – «tot nou coneixement es guanya en la conversa: observar és conversar amb la realitat, treballar en equip és conversar amb altres, reflexionar és conversar amb un mateix, fer crítica és conversar amb la reflexió... Conversar és, senzillament, escoltar abans de parlar». És el tipus de persona que tots voldríem a prop en la llarga sobretaula d'una nit d'estiu. Actualment és professor de Teoria dels Processos Irreversibles de la UB, i membre fundador de l'European Museum Academy. Autor d'una vintena de títols, ha estat fundador i director de la col·lecció de llibres «Metatemas», de l'Editorial Tusquets. Popularment se'l coneix, però, fonamentalment pel seu treball de promoció científica i cultural. L'any 1991 es féu càrrec de la direcció del Museu de la Ciència de Barcelona, i va conduir el centre cap a un nou concepte de divulgació científic que donaria lloc al CosmoCaixa, un referent mundial, del qual en fou director fins a l'any 2005.

Molts de nosaltres hem anat al CosmoCaixa de petits, o hi hem portat els fills o els néts, i hem viscut una experiència fantàstica. Aquestes visites formen part de la nostra cultura col·lectiva. Vàrem poder comprovar, meravellats, que el fet científic podia ser apassionant. CosmoCaixa és un referent internacional, hi ha un abans i un després de la seva creació. Com recorda la seva gestació?

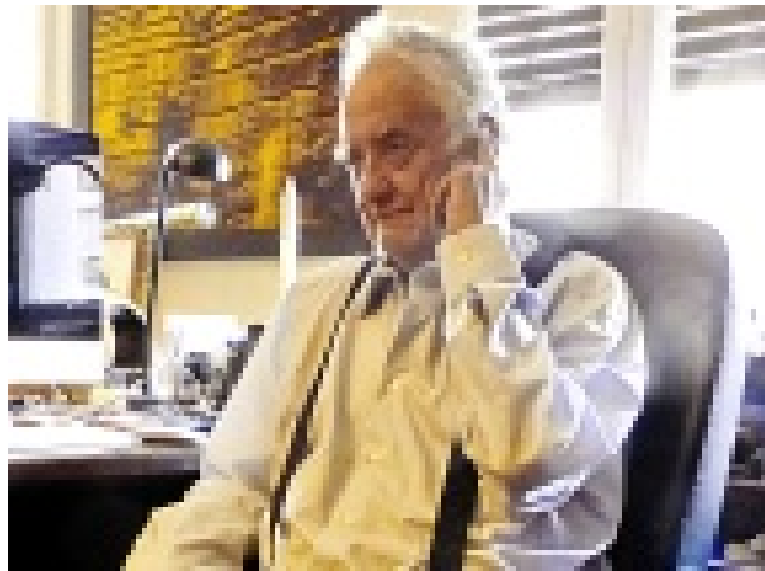
El CosmoCaixa va suposar l'aprofitament d'una oportunitat que es dona molt poques vegades, que és molt improbable. Per fer un museu d'aquestes característiques, primer es necessita espai, cosa que en una ciutat és difícil. També es necessiten recursos —fet encara més difícil—, un equip i unes idees. Són quatre elements, i quan en tens un, et falta l'altre. El fet que hi hagi una convergència de tot plegat, i que et deixin treballar —que no hi hagi pressa política, per exemple, per inaugurar-lo— és un miracle. I disposar d'un equip fantàstic, d'arquitectes, dissenyadors, científics i museòlegs, va ser fabulós per poder innovar.

Vostè és conegut sobretot com a divulgador de la ciència i del coneixement. Ha de ser molt complicat explicar la recerca a un públic general, que desconeix el llenguatge científic.

No ho penso. De fet, jo no em considero un divulgador científic. Tret del museu, que sí que és un focus de divulgació científica, la resta que he fet és ciència, recerca o pensament científic, dintre de la filosofia, i això és coneixement adreçat a persones que s'interessen per aquests temes, no pas divulgació per a un públic general. Personalment penso que la divulgació científica no necessita fer rebaixes, ni alterar els estímuls per atraure la gent. La ciència és prou estimulant, prou divertida i interessant per si mateixa. Un dels grans errors de molts museus, molts professors i molts programes d'estudi ha estat, precisament, alterar els estímuls. Hi ha museus de paleontologia que exhibeixen dinosaures que treuen foc per la boca! Això és mentida, i potser sí que hi va més gent a veure-ho, però és gent enganyada. Els millors estímuls quins són? La meua hipòtesi és que els mateixos estímuls que porten els científics a fer recerca han de ser els estímuls que portin a un ciutadà a interessar-se per la ciència.

El premi Nobel de Química 2016, Jean-Pierre Sauvage, afirma que no es pot fer una bona ciència si no et diverteixes...

La ciència és divertida en si mateixa. Qualsevol coneixement és estimulant. Produeix el que jo anomeno un goig intel·lectual. Però hi ha maneres de fer ciència que poden

ser avorrides. Per exemple, vaig conèixer una noia que feia el doctorat comptant el nombre de segments de les antenes de les formigues. Tenia cent caixes en un costat i dues-centes caixes a l'altre, i es passava hores comptant els segments de les antenes. Això és avorrit, i no deixa de ser ciència, perquè ajuda a classificar les formigues. Però en general, la ciència produeix el goig intel·lectual, i això és divertit. L'error és fer l'esforç per fer la ciència més divertida del que és introduint altres coses que poden ser supèrflues.

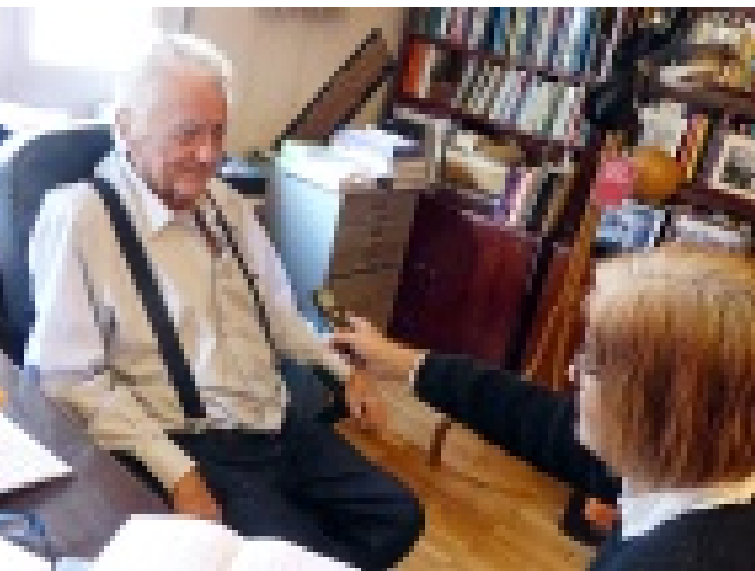
S'explica bé la ciència a les escoles?

L'ensenyament és molt divers. Hi ha escoles que expliquen la ciència malament, de forma memorística i en un discurs del professor cap a l'alumne, sense retorn. Hi ha alumnes que no surten mai de l'aula, i per tant no tenen estímuls de la realitat. En canvi, hi ha altres escoles que en surten constantment, i hi ha escoles on hi ha conversa, i la ciència és conversa contínua. S'ha d'ensenyar a raonar. Si s'educa el sentit crític i saps conversar els continguts s'aprenen ràpidament. Depèn, com sempre, de les persones, dels professors. La sort que tenim és la vocació important de la majoria de professors.

L'ús de les noves tecnologies facilita el coneixement científic en el món educatiu?

Hi ha un bon ús i un mal ús de les tecnologies. El balanç és positiu, encara que al principi de qualsevol nova tecnologia

Hi ha un bon ús i un mal ús de les tecnologies. El balanç és positiu, encara que al principi de qualsevol nova tecnologia sempre pot haver-hi un mal ús

gia sempre pot haver-hi un mal ús. Les noves tecnologies permeten la conversa, la fan fàcil. Amb elles, els científics ara han tornat a conversar. Però segons com es conversi, poden ser un problema. Si fomenten la trobada de les persones, en fem un bon ús. Si les tecnologies substitueixen la trobada directa de les persones, en fem un mal ús. Si s'utilitza per ajudar a simular i a calcular, això és un bon ús, però no pot substituir mai la intuïció. El que no fan les màquines és intuir, és a dir arribar a una idea a partir d'una altra. I per tant la tecnologia pot matar la intuïció. Ara, com més circula la informació, com més ràpida i en més volum, més a favor del ciutadà va. Les noves tecnologies també ens donen accés a la informació: per exemple, tenim accés a la Viquipèdia, una enciclopèdia fantàstica i sempre actualitzada, però que té el valor que té. No podem fer, com fan alguns estudiants, treballs de convertir articles d'enciclopèdia en treballs nous i originals.

Es diu que la ciència ha avançat, però la sociologia i la psicologia, en canvi, no ho ha fet al mateix ritme.

La condició humana canvia poc, molt menys que el coneixement. Per exemple, les religions, que són molt conservadores respecte d'allò que està escrit, a pesar que pugui canviar una mica la interpretació, pràcticament totes han quedat molt enrere. La condició humana, tot i que canvia poc, va canviant en funció del que Hegel anomena-

La divulgació científica no necessita fer rebaixes, ni alterar els estímuls per atraure la gent. La ciència és prou estimulant, prou divertida i interessant per si mateixa

va zeitgeist: justament degut als nous coneixements, els científics i els juristes van canviant l'ètica. El que és veritat i el que és mentida, va canviant allò que és bo i allò que és dolent. I per tant el que és bo i el que és dolent no són conceptes que es puguin fixar. Per exemple, el maltractament animal fins fa dues dècades ni tan sols es plantejava. En l'edat antiga, els romans mataven milers d'animals i també de persones per pura diversió. Això ja no es planteja –tot i que queda alguna resta, com els braus. Hi ha coses com la llibertat religiosa que ni tan sols han sortit de la religió, com va dir Joan XXIII en el Concili Vaticà Segon: segons ell –i s'ha divulgat poc– això no va ser un èxit de cap religió, sinó dels juristes, dels científics, etc. L'esclavitud ha durat mil·lennis, amb total tolerància de totes les creences, i va desaparèixer gràcies a la indústria, gràcies a la tecnologia, gràcies al fet que no tenia sentit tenir persones a les plantacions de sucre, per exemple.

Després dels segles d'Il·lustració i de racionalitat, hem menysvalorat la capacitat de les emocions per dirigir els comportaments de les persones i de la societat? Estem veient, per exemple, a Europa com renaixen partits polítics que fan discursos adreçats directament als instints més bàsics de la ciutadania. Som més vulnerables dels que pensàvem davant creixents moviments populistes. La ciència ha menyspreat l'instint, la primarietat de l'ésser humà?

No és que la ciència ho hagi menyspreat, sinó que ho necessita fer per definició de ciència. La ciència és la manera de comprendre el món amb el mínim d'ideologia possible. Les esquerdes de la ciència s'omplen amb pasta d'ideologia: fins allà on arriba la raó, s'ha de treure la subjectivitat i l'emoció. En política estem a l'altre extrem: els polítics utilitzen sobretot l'emoció, fins i tot la mentida. Hi ha hagut moviments amb un gran suport popular que han estat aconseguits tocant l'emoció de les persones amb mentides: com el nazisme, l'estalinisme... com tots els totalitarismes.

Vostè té un aforisme que diu que és més fàcil entendre's amb un home que no hagi llegit mai cap llibre, que amb qui només hagi llegit un llibre.

Sí, perquè si ha llegit només un llibre, i només consulta aquest llibre, té un pensament únic, fix, a més d'un llibre que conté contradiccions, perquè aquest és el truc dels llibres sagrats: «mata», «no matis»; «roba», «no robis», i per tant sempre tens on agafar-te. Una persona que no hagi llegit cap llibre, pot començar a llegir qualsevol llibre,

Les esquerdes de la ciència s'omplen amb pasta d'ideologia: fins allà on arriba la raó, s'ha de treure la subjectivitat i l'emoció

no té la ment segrestada. Si llegeixes el llibre únic quan el cervell és tendre, el deformes des del principi. Per això penso que en una escola mai no s'hauria d'ensenyar creences. És una trampa ensenyar dogmes en una escola, perquè t'aprofites, en els passadissos del temple de la raó, per colar una creença.

La física pot ajudar a atendre problemes complexos de l'economia, la sociologia o la biologia?

Sí. La biologia, per descomptat. El diagnòstic mèdic és física pura: des dels raigs x fins a la tomografia d'emissió de positrons passant per la ressonància magnètica, tot és física, com a aplicació. El sistema nerviós és un sistema elèctric. Cada vegada més, les disciplines científiques creixen per les seves fronteres, per les seves costures. La biologia és una disciplina que està molt en deute amb la física, i al revés: hi ha molta física d'inspiració biològica, també.

Pel que fa a la sociologia, jo tenia correspondència amb Bauman i conversàvem sobre aquesta qüestió. Precisament: la meua queixa és que la sociologia no utilitza prou a fons el mètode científic. És difícil, perquè hi intervé com a element el subjecte. Totes les disciplines separen subjecte i objecte, en canvi en sociologia fer això és molt difícil, hi ha moltes coses psicològiques, i la informació està alterada pel subjecte. Si dius que una autopista va plena,

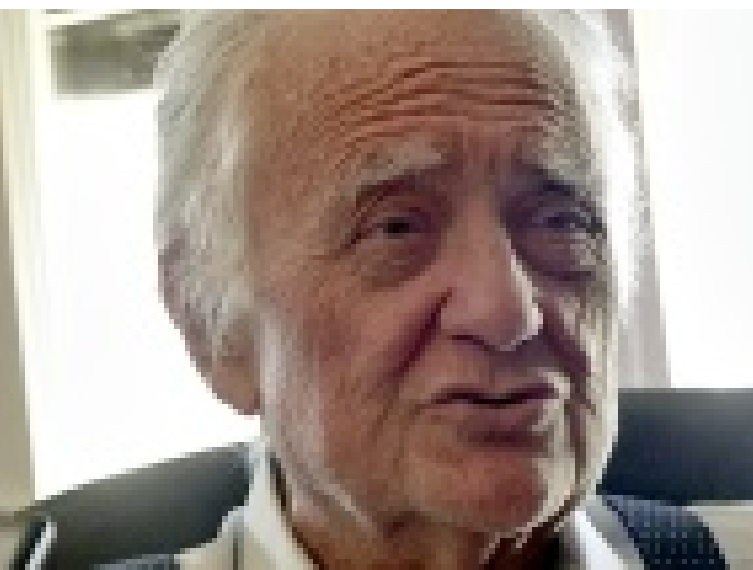
és veritat i acaba sent mentida perquè amb aquest anunci, la buides. Si dius que un banc va malament, és una mentida que pot acabar sent veritat, perquè la gent s'espanta i treu els diners. L'economia és molt difícil de preveure.

Està de moda que els científics siguin futuròlegs. Llegim als diaris: «el segle que ve viurem fins als 150 anys». O encara més, «els avenços de la ciència fan que possiblement podrem viure eternament».

Forma part de la vanitat humana: voler ser etern. Per això s'inventa déu, que és etern. A moltes persones l'eternitat ens espanta. Borges, per exemple, tenia pànic de viure per sempre. És cert que va augmentant la vida mitjana: avui, una persona amb setanta anys és jove, amb vuitanta encara no està per morir-se, i abans amb seixanta s'era un vell. L'edat màxima no crec que canviï tant.

Defensa l'economia blava, la capacitat de la natura de resoldre problemes. De fet, afirma que els homes haurien d'imitar la natura per avançar de manera correcta.

Més aviat no hauríem de desaproveitar la capacitat de la natura. L'home pot inventar coses: la física quàntica, per exemple, no hi ha cap idea natural que la pugui suggerir. En canvi hi ha molts exemples que la natura ja resol i nosaltres, no. En el camp dels materials, per exemple: si agafes un fil de la teranyina d'una aranya, pots parar un coet de la NASA o aguantar sis balenes blaves amb una elasticitat de trenta centímetres, només, i això nosaltres no ho sabem fabricar. Hi ha una part de la ciència que està mirant com s'ho fa la natura per poder copiar-la. Les termites regulen la temperatura; a la sabana hi ha una diferència de temperatura de cinquanta graus entre el dia i la nit, i elles en els seus caus aconseguixen reduir-la a vint-i-set graus, sense aire condicionat ni produir emissions a l'atmosfera. Com s'ho fan? És pur disseny, i els arquitectes ho estan estudiant per aplicar-ho. Els adhesius químics són molt nocius; en canvi, una sargantana s'aguanta en un sostre de vidre fins a quaranta vegades el seu pes sense esforç: com s'ho fa? Abans pensàvem que tenia ventoses, però no: té milions de pèls minimoleculars que s'introdueixen entre les molècules del sostre, i és una atracció molecular el que actua. És una meravella. Un altre exemple: la pintura hidròfuga; una planta aquàtica, com el lotus, si la submergeixes, en treure-la de l'aigua surt seca, per tensió superficial: la superfície de les fulles és tal que les gotes no la mullen, sinó que roden i se'n van, i això té un efecte detergent, perquè s'emporten tota la brutícia. Si tinguéssim una pintura com aquesta per pintar un edifici, ens estalviariem

la neteja, perquè cada pluja marxaria el netejaria, i els grafitis serien impossibles, perquè cauria com boletes. Això ja existeix, però és car.

Hi ha dues paraules que quan s'ajunten no li agraden gens: confiança cega.

El meu proper llibre farà referència a això: només es pot tenir fe en el dubte. Només es pot tenir confiança cega en la matemàtica. Les veritats absolutes i eternes existeixen, però només existeixen en la matemàtica. Hi ha dues maneres d'afrontar la incertesa: la primera es basa en la confiança de l'existència d'idees infal·libles, eternes, que blindem amb força per poder disposar d'elles sempre que ens convingui. L'alternativa representa no deixar mai de buscar idees per crear coneixement fresc. Com deia abans, són una font contínua de goig intel·lectual. Tancar el pas a les idees només porta males notícies. Hi ha idees que no caduquen però no depenen de la realitat, la realitat no les pot desautoritzar.

La ciència ve massa determinada per l'economia? Només si tens al darrere una bona indústria pots avançar? Aquest fet sembla clar, per exemple, a la indústria farmacèutica que afavoreix la investigació rendible. Qui avalua els projectes? Qui determina que hi hagi mitjans perquè la ciència avanci? Fins a quin punt una bona universitat també facilita la investigació?

Hi ha moltes maneres de subvencionar la ciència: des de l'Estació Espacial Internacional (ISS), que és el projecte més car de la humanitat, o el CERN, que és el segon, un consorci de països diferents, el laboratori d'investigació de física de partícules més gran del món. A les universitats, des de la llibertat de càtedra cada professor pot demanar ajudes per a la recerca que vol. La farmàcia té el problema que és un negoci, i s'estima més fabricar insulina que serveix per a milions de diabètics que la utilitzen diàriament, que fabricar solucions per a malalties minoritàries. Per exemple, hi ha inversions per combatre la malària, però no massa, perquè els malalts de malària no tenen gaires diners, i als països avançats no existeix la malària. Això és un problema: per això la farmàcia sola no pot fer la recerca; cal implicar les universitats. És un problema polític i social. Penso que un ciutadà no pot aïllar-se dels temes polítics, perquè si no tot serien interessos.

L'home pot inventar coses: la física quàntica, per exemple, no hi ha cap idea natural que la pugui suggerir. En canvi hi ha molts exemples que la natura ja resol i nosaltres, no

Què ens pot dir del canvi climàtic? En el llibre *Solo tenemos un planeta*, que ha escrit amb l'economista Joan Martínez Alíer, comenten que l'economia no respecta la física.

Que el canvi climàtic és una evidència, ja està acceptat. És visible, observable i experimentable. Al principi del debat es posava en dubte, perquè tot i que era un concepte dels científics, hi havia idees pagades que defensaven el contrari. Negar el canvi climàtic és estupidesa o maldat, una creença suïcida que ara ja no discuteix ningú. Recordem que també es negava no fa pas tant la nocivitat del tabac, quan sabem que té set-centes substàncies tòxiques, a part de l'agressió física. Darrere aquestes negacions hi havia clars interessos econòmics.

Tenim una obsessió econòmica: créixer, créixer i créixer. És un absurd. La contradicció entre l'economia i la física és flagrant en un sistema tancat. Només falta acceptar un detall: podem canviar l'economia però no la física.

El canvi climàtic suposa la mort de moltes espècies.

Des de fa molts anys estan desapareixent moltes espècies. L'home ha matat lleons, per exemple, per fardar de la potència humana i per diversió. El lleó de l'Atlas ja ha des-

aparegut, l'últim va morir el 1973, jo era al Marroc i vaig conèixer l'home que el va matar. Era un lleó molt gros, amb cabellera negra, increïble. Quan els éssers humans han envaït el territori dels lleons, i aquests s'han menjat les ovelles i les vaques, i a partir d'aquí ja està liada la cosa.

Té una relació propera amb la música; de fet, vostè toca el violí. Quina relació té la ciència i la música?

La música comença amb la percussió, com a forma de comunicació, amb els primers sapiens i potser amb els neandertals. Pitàgores va fer l'escala de les notes que utilitzem encara avui. Més que de ciència, la música té molt llenguatge matemàtic, i per això és bastant universal. Hi ha molts científics a prop de la música. Einstein, per exemple, tocava molt bé el violí.

En els infants, es diu que la formació de música és una bona base per entendre altres llenguatges i per estructurar el cervell.

Hi estic d'acord. La música, com a llenguatge, estimula. Fins als deu anys, jo només ensenyaria llenguatges: música, matemàtica, llengües (i més d'una).

L'anglès és la llengua universal i absoluta de la ciència?

Sí, i és irreversible. Ho és a partir de la Segona Guerra Mundial, perquè abans la llengua de la ciència era l'alemany. La llengua anglesa és ideal per a la ciència, perquè fa servir paraules curtes i frases molt elàstiques. L'alemany, en canvi, va molt bé per a la filosofia, perquè pots inventar paraules noves a partir d'existents, però per a la física no va tan bé.

L'aspecte aventurer, el ser arriscat, és indispensable per a un científic?

Sí, en molts aspectes. En primer lloc, pel risc. Un científic que no s'arrisca no obté resultats importants. Un científic preocupat per afegir una línia més en el seu currículum, s'enfrontarà abans a una recerca fàcil que tingui un resultat, encara que no sigui gaire transcendent, que no pas a una recerca important i difícil que potser no arribarà enlloc.

El risc també és important pel canvi: el que més estimula la recerca científica és el canvi, i la millor manera de tenir una dosi de canvi és viatjant. Si et quedes sempre al mateix lloc, arriba un moment que no tens canvi, i el cervell es violenta. És el gran càstig de la presó: el patiment que cada dia sigui igual i que saps que passarà demà. El

cervell no està fet per això, està fet per a tenir reptes nous. En la història de la ciència hi ha hagut sempre grans viatges: per exemple, Darwin amb el Beagle, que es va inspirar en Humboldt, que era un viatger, que al seu torn es va inspirar en Ferreira, un altre viatger; Wallace i el viatge per l'Amazònia i per l'Àsia. Newton va ser l'època del descobriment de l'Atlàntic. Actualment en la física moderna són importants els viatges per l'espai. El viatge és fonamental.

Quin és el paper del fracàs?

El fracàs i l'error produeixen una ferida en l'autoestima, però són un avenç en el coneixement. En canvi, un èxit pot no suposar un gran avenç en el coneixement, però va molt bé per a l'autoestima. El científic es fa en un equilibri entre fracàs i èxit. Un fracàs no és mai una humiliació per a un científic. L'error és important.

Vostè va dir: «L'ús de la raó fa avançar l'esperit dels temps; per això l'antiguitat d'una tradició és més motiu de sospita que d'admiració».

Una cosa que em preocupa són algunes de les festes d'Espanya, les festes populars amb les seves barbaritats. No trobo on és la diversió: llançar un gat, una cabra, empaïtar un brau fins a matar-lo, fins i tot la tomatina és una

Tenim una obsessió econòmica: créixer, créixer i créixer. És un absurd. La contradicció entre l'economia i la física és flagrant en un sistema tancat

Tenim una obsessió econòmica: créixer, créixer i créixer. És un absurd. La contradicció entre l'economia i la física és flagrant en un sistema tancat

estupidesa; veure aquelles tones de tomàquets em sembla una bajanada. Jo ho relaciono de quan estava tot prohibit pel nacionalcatolicisme i llavors, en la festa del poble, t'emborratxes, violes, mates animals. No tenen cap sentit. Existeixen aquestes festes fora d'aquí, festes basades en la brutalitat i la violència? No n'he fet cap estudi, però donen per a una tesi doctoral.

En el seu últim llibre, *Teoria de la creativitat*, vostè classifica les idees en quatre grans famílies.

Sí. Classificar és una manera d'entendre. I la idea és el primer estadi, el germen, del coneixement. Les idees es poden classificar segons quatre lògiques que vertebran el coneixement humà: què és informació i què és soroll; distingir entre el que és verdader i què és fals; entre les coses útils i inútils, i la distinció entre el que és bo i el que és dolent. Aquestes quatre lògiques divideixen les idees en quatre grans famílies. Hi ha les idees per pensar el món: les matemàtiques, el llenguatge, etcètera; idees per comprendre el món: la ciència, l'art; idees per canviar el món: la tecnologia; i les idees per conviure en el món, que són l'ètica. Quatre grans grups que no són independents. **LT**

Alguns aforismes de Jorge Wagensberg

Hi ha dues classes d'innovació: una horitzontal que consisteix a canviar de resposta (evolució) i una altra vertical que consisteix a canviar de pregunta (revolució).

La intel·ligència és la capacitat per anteposar el problema a la seva solució.

Autoestima versus creativitat: l'encert afalaga, però adorm; l'error fereix, però desperta.

Per crear agiti's abans d'usar: agitin-se les idees, agitin-se els mètodes, agitin-se els llenguatges.

A la frontera es creu pitjor i es crea millor.

L'insult busca l'ofensa i apunta a les persones; la llibertat d'expressió apunta a les idees i busca la crítica.

L'ésser humà és íntimament intel·ligent i col·lectivament imbècil.

Educar no és omplir sinó encendre.

Una veritable resposta és la que, veritable o falsa, liquida la pregunta.

Estar a favor uneix menys que estar en contra.

Teoria de la creativitat, publicat per Tusquets Editores (2017). Wagensberg proposa una ambiciosa teoria general de la creativitat amb la medietat com a contrapunt. Un assaig que explora una rica diversitat d'exemples extrets de la història, la ciència, l'art i la vida quotidiana,

on es pregunta per les atmosferes, ambients i actituds més idònies a l'hora de generar un coneixement fresc i útil per anticipar-se a la incertesa.

Solo tenemos un planeta, publicat per Icaria Editorial (desembre 2016). Recull un interessant diàleg entre dues persones de dues disciplines aparentment distants, com és l'economia i la física. Joan Martínez Alier, economista, i Jorge Wagensberg, físic, debaten sobre el planeta, inten-

tant analitzar el seu futur des d'una visió àmplia i globalitzadora.

Parelles ben avingudes, ara també virtuals

Equip del programa Voluntariat per la Llengua del CNL de Barcelona.

Fotografies de Berta Tiana/Exposició del CNL «Parlem-nos»

Pere Claverol Clodellas i Elisabeth López Arcani (La Paz, Bolívia)

El Voluntariat per la llengua (VxL) és un programa per practicar català a través de la conversa. Es basa en la creació de parelles lingüístiques formades per un voluntari, que parla català fluidament, i un aprenent, que en té coneixements bàsics i vol adquirir fluïdesa. Tot plegat es desenvolupa en un ambient flexible i distès, amb 10 sessions d'una hora de conversa a la setmana.

El programa va néixer l'any 2003, impulsat per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya i gestionat pel Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL), a través dels 22 centres de normalització lingüística (CNL) del territori. Des de l'inici, ja hi han passat més de 110.000 parelles. És un programa reconegut per la Unió Europea i adoptat a l'Aran, Perpinyà, Andorra, el País Valencià, les Illes Balears

i, també, a Bolzano (Itàlia) i Flandes (Bèlgica).

Per ser voluntari, només cal parlar català amb normalitat. No és necessari tenir cap títol que acrediti el nivell, ni que el català sigui necessàriament la llengua materna del voluntari. Per ser aprenent cal tenir un nivell mínim de conversa, ja que l'objectiu del programa és parlar en català. En qualsevol cas, darrere de les parelles lingüístiques hi ha un equip humà que coordina, orienta i acompanya les parelles durant el període en què tenen lloc les trobades.

Fins a principis de 2017 el programa només incloïa la modalitat presencial (les parelles han d'assistir al lloc de trobada que hagin acordat). Des del gener també és possible la modalitat virtual (les parelles fan les trobades a través de plataformes de videoconferència –Skype, Hangouts, etc.).

En aquesta modalitat s'inscriuen persones que viuen fora de Catalunya i també persones que hi viuen però que per la raó que sigui (torns de feina alterns, dificultats de mobilitat, preferència pels mitjans virtuals) la consideren millor.

Per inscriure's al programa només cal emplenar el formulari www.vxl.cat/participa-hi en què s'han d'introduir les dades personals, la disponibilitat horària (tant si és presencial com virtual) i la zona preferent de trobada (en el cas del voluntariat presencial). També us podeu adreçar al servei lingüístic d'UGT.

Tots els voluntaris i aprenents, pel fet de participar al programa, tenen descomptes i avantatges en molts equipaments culturals de Catalunya. Es poden consultar a l'enllaç: www.vxl.cat/el-carnet-de-vxl.

Només cal acreditar-se amb el carnet del VxL.

Què hi diuen els voluntaris i aprenents?

Menana Erribhe (Larraix, el Marroc) i Maribel Serra Canadell.
Lidziya Cheravichenka (Minsk, Bielorússia) i Cristina Bertran Mansilla

«Hem fet més de 10 trobades. Hem fet de tot, des d'anar a fer un cafè, anar a un concert, als búnquers, etc. Ens hem fet amigues i ara ha tornat a Holanda així que ja no fem més trobades, però tot i així anem parlant.»

Susana

«Primerament, moltes gràcies per haver-me ajudat a fer servir la llengua catalana com un més de vosaltres! Ja puc fins i tot fer classes de mates i física en català sense problema...i del Ferran què puc dir... ja forma part de la nostra família!»

Iliaz

«Ha anat tot molt bé. El José Pablo té un gran interès per parlar català i per conèixer el país, i penso que això ha ajudat que les trobades hagin estat agradables i profitoses.»

Francesc

«Vull comentar que estic admirada i agraïda que hi hagi gent que estigui disposada a donar el seu temps i atenció perquè la resta aprenguem una mica de català. Això és el que entenc com a prosolidaritat i suport.»

Miren

«L'Aurora prové d'Almeria i fa poc que és a Catalunya. Però ja té un bon glossari de català perquè s'ha espavilat a aprendre'l. Té molt interès. Em va dir que sobretot li fes totes les correccions possibles per no «ficar la pota». Hi ha un bon *feeling* entre els dos i estic segur que arribarà ben lluny en el seu desig d'aprendre.»

Toni

Al VxL tothom hi guanya, voluntaris i aprenents!

Punts VxL en seus d'UGT

Si vols inscriure't al programa Voluntariat per la Llengua o demanar-ne informació, et pots adreçar a qualsevol dels punts VxL habilitats a les següents seus d'UGT, emplenar una butlleta i dipositar-la a la bústia. Els dinamitzadors del programa es posaran en contacte amb tu per informar-te'n dels detalls i proposar-te una parella amb qui puguis parlar el català en la modalitat que triïs, presencial o virtual.

Punts VxL en seus d'UGT

- Seu d'UGT de Catalunya a la rambla del Raval, 29-35. Barcelona
- Seu d'UGT de Tarragona: c/ Ixart, 11
- Seu d'UGT a Reus: Pl. Villarroel, 2
- Seu d'UGT a Valls: c/ Muralla del Carme, 24
- Seu d'UGT al Vendrell: c/ Nord, 11 i 13
- Union Bar de l'Avalot. Plaça de Vázquez Montalbán, 4. Barcelona

L'Union Bar de l'Avalot, també punt de trobada VxL

L'Union Bar de l'Avalot-Joves de la UGT de Catalunya és un punt d'inscripció VxL i també de trobada per a les parelles lingüístiques. Els participants d'aquest programa hi trobaran sempre un espai per a la conversa.

L'Union Bar és un centre sociocultural que acull cafès-tertúlia, debats, concerts solidaris, trobades, projeccions i activitats reivindicatives relacionades amb el món dels joves i el treball.

L'horari en què les parelles lingüístiques poden utilitzar l'espai és de dilluns a dijous, de 10 del matí a 14 del migdia, i de 16 a 18 de la tarda, i els divendres de 10 a 14 hores. Telèfon: 933 04 68 18.

Els noms dels ocells: una terminologia de gran volada

Termcat

xariguer petit
Falco naumanni

falcòleg

FALCONIFORMES

lloca
Nympholoma

psitacòleg

cacatua cavadora
Cacatua galerita

psitacòleg

PSITACIFORMES

canion de Kramer
Psittacula krameri

psitacòleg

Als territoris de parla catalana, l'interès pels ocells té una llarga tradició i ha produït notables treballs de classificació i d'estandardització dels seus noms. Malgrat tot, les revisions periòdiques de la taxonomia, la necessitat de tenir una visió d'escala mundial i l'aparició de grans obres ornitològiques de referència internacional en altres llengües, demanaven una actualització de la feina duta a terme fins ara. Calia obtenir una nomenclatura que fes servei no sols als ornitòlegs, sinó també als aficionats als ocells i als diversos col·lectius que s'hi relacionen d'una manera o altra (ecòlegs i ecologistes, comerciants i industrials, enginyers agrònoms o forestals, etc.).

Amb aquest propòsit, l'any 2012, un grup de naturalistes i ornitòlegs van constituir la Comissió dels Noms dels Ocells en Català (CNOc) per treballar en l'establiment de les denominacions catalanes de les espècies d'ocells del món. Per a donar coherència i homogeneïtat a les noves denominacions en català, el TERMcat, en col·laboració amb la CNOc, vinculada a l'Institut Català d'Ornitologia i al Zoo de Barcelona, ha estat treballant en l'elaboració dels *Criteris per a la denominació catalana d'ocells* i del *Diccionari dels ocells del món* (amb il·lustracions), que podeu consultar en el web del TERMcat (www.termcat.cat) i que en aquest article us presentem.

Actualment, la **classe** dels ocells es divideix en 36 **ordres** (*estrígiformes*, *passeriformes*, *pelecaniformes*, etc.) i 205 **famílies** (*colúmbids*, *estrucioníds*, *pàrids*, etc.), el nom català dels quals consisteix en l'adaptació de la denominació científica internacional, que és en llatí.

Cada **espècie** se sol designar en català amb una denominació binomial (*falcó pelegrí*) que consta d'un **nom genèric** (*falcó*) i un **nom específic** (*pelegrí*), anàlogament al que estableix el *Codi internacional de nomenclatura zoològica* per a les denominacions científiques (*Falco peregrinus*). Així, combinant un nom genèric (*falcó*) amb diversos noms específics (*cama-roig*, *cellut*, *pelegrí*) es poden obtenir totes les denominacions que calgui per a designar les diferents espècies relacionades (*falcó cama-roig*, *falcó cellut*, *falcó pelegrí*).

Els noms genèrics poden ser substantius catalans (*gavina*, *escurafascons*), manlleus d'altres llengües (*hoatzín*, *araçari*) o adaptacions del nom científic internacional (*agapornis*, *hília*). Els noms específics són normalment catalans i ofereixen una diversitat molt més gran, atès que la seva funció és distingir una espècie de totes les altres que comparteixen nom genèric.

El nom específic pot ser un adjectiu (*mesitornis cellut*), un complement introduït per la preposició de (*picot de capell negre*) o, ocasionalment, un substantiu en aposició (*calàbria agulla*). Els noms específics aporten informació com ara: un tret morfològic rellevant (*cabussó orellut*), les dimensions de l'espècie (*calàbria grossa*), la coloració d'una part del cos o del plomatge (*agapornis galtanegre*), la zona geogràfica d'on és propi (*còndor dels Andes*), l'hàbitat on viu (*coll muntanyenc*), el comportament de l'ocell (*àguila pescadora*) o una referència al naturalista que el va descriure per primer cop (*albatros de Buller*).

Fent-los servir ens ajudareu que tots aquests termes al·lin el vol. **ti**

Adeu a Jesús Tuson, amic de les llengües «La llengua catalana porta tres segles morint-se i està preparada per aguantar 300 anys més»

Eva Piquer

El lingüista i professor Jesús Tuson va néixer a València el 1939 i ha mort a Barcelona aquest 5 d'agost del 2017. Gran defensor de la pluralitat de llengües i autor de diversos assajos sobre el llenguatge amb voluntat divulgativa, el recordem amb 14 reflexions extretes d'una conversa extensa que vaig tenir la sort de mantenir-hi. L'entrevista la vam fer a la Universitat de Barcelona, d'on era catedràtic i fundador del departament de Lingüística.

Jesús Tuson (1939-2017)

1. En aquests moments al món encara hi ha 6.000 llengües, però només hi ha uns 200 Estats. Si s'estableix l'equació una llengua igual a un Estat, algú s'haurà d'encarregar d'eliminar 5.800 llengües.
2. Les llengües no són un patrimoni cultural, són un patrimoni natural. Ara que es parla tant de mundialització, l'única sortida és globalitzar la diversitat, no pas imposar una única línia de pensament a tota la població mundial o a tota la població d'un Estat. O es reconeix de grat la diversitat, o estarem en situacions inestables de manera permanent.
3. És un daltabaix unificar territoris diferents (amb costums, llengües i cultures diferents) en un Estat unitarista. Si es constituís una confederació de territoris on totes les llengües i cultures estimessin al mateix nivell i tinguessin la mateixa consideració, encara. Pot ser el cas de Suïssa, o Bèlgica, o Canadà. Quan en un mateix territori hi ha dues llengües, sempre hi ha històries d'imposició o de desplaçaments de població. Tota persona que es trasllada d'un lloc a un altre té el dret d'adquirir la llengua del nou territori. Aquest dret el franquisme el va prohibir. A l'Estat espanyol hi ha gent que viu tan tranquil·lament en el monolingüisme de l'única llengua oficial, que no pot creure que la seva llengua hagi fet mal a ningú.
4. En lloc de reconèixer la riquesa de la realitat, el sistema educatiu tradicional i carca intenta aconseguir la mentalització de la gent a partir d'esquemes. Molts d'aquests esquemes els tenim al refranyer. Per exemple: «València i home de bé no pot ser». Els tòpics parteixen del desconeixement de la realitat complexa. La manera de tirar pel dret és simplificar-ho tot, estalviar-se la feina del coneixement veritable i viure a base d'esquemes. Les suques eren totes molt liberals, els musulmans són tots fonamentalistes i els catalans són tots pesseters. Una de les feines de l'educació és desfer esquemes.
5. Les paraules i les imatges es poden complementar. Destacar la supremacia de les imatges o de les paraules no té sentit. Amb les paraules podem fer coses complexes que no podríem fer amb imatges. Seria molt difícil fer un raonament filosòfic amb imatges. Però les imatges poden ser molt pràctiques en determinades circumstàncies: en un aeroport funcionen molt bé; posar-hi rètols en cinquanta o seixanta llengües seria un desgavell. En general els humans ens hem fet parlant, i és la parla la que ha desenvolupat el nostre cervell, la que ens permet explicar les nostres històries personals. És impensable un curs de filosofia o de psicologia en còmic, sense paraules.
6. L'escriptura té una llarga vida al davant, perquè ja té cinc mil·lennis d'existència. Quan s'ha fet una troballa (com l'escriptura, o

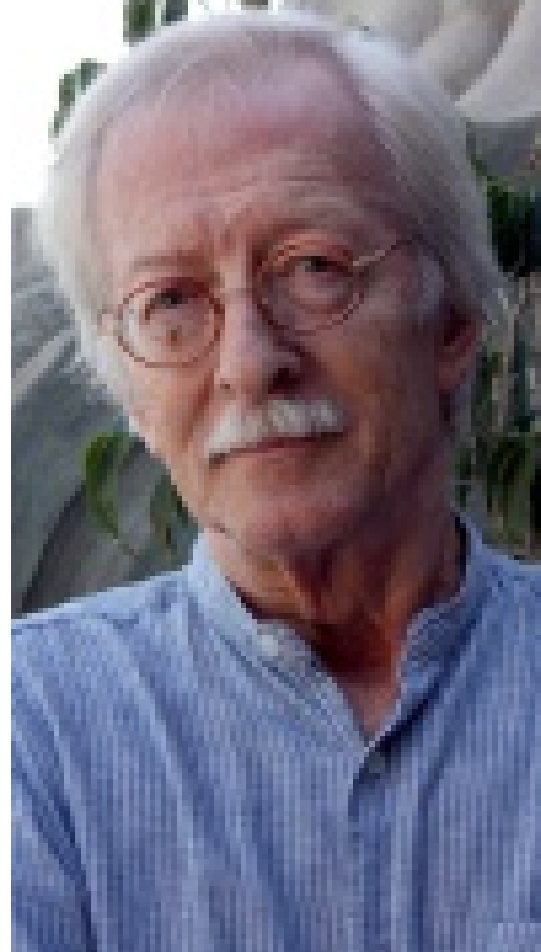

Foto: Margalida Amengual, ACN

JESÚS TUSÓN

Mal de llengües

A l'entorn dels prejudicis lingüístics

la roda) i aquesta troballa ha acompanyat de manera permanent la humanitat, és perquè ja és un guany imprescindible. No m'imagino el nostre món cultural sense escriptura. No veig cap possibilitat de trobar un sistema tan o més econòmic i pràctic. L'escriptura és progrés. N'és una prova que els poders dictatorials, si poden, cremen llibres, o impeideixen l'alfabetització generalitzada de la població. L'escriptura pot representar un factor d'alliberament. Però és un instrument polivalent: pot servir per escriure des de la Declaració Universal dels Drets Humans fins al pamflet racista més vergonyós.

7. Hi ha qui s'escandalitza amb els missatges que s'envien els joves amb els mòbils, diuen que estan destrossant l'ortografia. No fan abreuaments amb la intenció de destrossar res, ho fan per economia. Hi ha gent que s'exclama contra aquesta manera d'escriure als mòbils però que venera els manuscrits medievals plens d'abreuaments.
8. Donades les circumstàncies, la premsa manté un nivell lingüístic molt respectable. No és el mateix fer un reportatge durant dues setmanes que escriure dues pàgines a corre-cuita perquè han de sortir al diari de l'endemà. La qualitat no pot ser la mateixa en

el primer cas que en el segon. Em sembla vergonyós que hi hagi gent que faci d'inspector de la premsa, que es dediqui a buscar-hi errors o paraules usades de manera impròpia. Quan escrus a corre-cuita no pots consultar diccionaris.

9. Pel que fa als narradors catalans, no soc especialista en literatura, però em sembla que el nivell és bastant acceptable, fins i tot brillant en alguns casos. A vegades es diu que en el panorama actual no hi ha un Foix, o un Calders, o un Espriu. Tot és qüestió de temps. Crec que hi ha un grapat de narradors que valen la pena.
10. Mai a la vida s'ha llegit tant com ara. Si un 50 per cent llegeix llibres i un 30 per cent de la resta llegeix el diari, o revistes, vol dir que la lectura està molt estesa. Mai la població havia tingut un accés tan general a la cultura escrita.
11. La inversió en cultura i en educació no hauria de ser la parenta pobra dels pressupostos. A la llarga, des del punt de vista econòmic és més rendible tenir una població culta. Fa pena veure que hi ha centres d'ensenyament en barracons o sense els mitjans informàtics necessaris. I és una autèntica vergonya que cada centre públic no tingui un laboratori d'idiomes. Que això vol dir fer-hi inversions? Doncs a veure si usem bé els diners que tenim. Els centres haurien d'estar molt més ben dotats, i el professorat de primària i secundària hauria d'estar molt més ben pagat. La inversió en educació és de justícia i seria molt rendible.
12. Hi ha un llenguatge políticament correcte que vol justificar l'injus-

tificable i que vol amagar la realitat. A la porta d'un edifici del carrer Entença de Barcelona hi posa «preventori judicial». Allò és una presó, però presó és una paraula lletja. Qualsevol Estat poderós té un servei d'intel·ligència o de contraespionatge, però no d'espionatge. La Guerra de les Galàxies es va convertir en l'escut de la pau. Els americans no van fer cap agressió al Vietnam: van anar al Vietnam a defensar els valors morals d'Occident. Un responsable màxim dels Jocs Olímpics del 92, quan li van preguntar un mes i mig abans com estaven les coses, va respondre: «Hi ha petits problemes a la rerebotiga que estem intentant optimitzar». Rocambolesc. Al discurs polític, el món és ple de temes, no de problemes. El tema de l'atur, el tema de la dona que cobra un 30 per cent menys que l'home per fer la mateixa feina, el tema de la droga, el tema dels embussos a les autopistes... De problemes no en tenim cap ni un.

13. Hi ha llengües que moren perquè ha mort físicament l'últim parlant de la llengua. En altres casos les llengües evolucionen sense que els parlants se'n adonin: nosaltres ara no estem parlant en llatí. Però no es pot dir que la llengua ha mort sinó que s'ha anat transformant a poc a poc. De la llengua catalana fa un temps es va dir que d'aquí a 50 anys seria una llengua morta. La llengua catalana porta tres segles morint-se. Una llengua que porta tres segles fent exercicis de morir està preparada per aguantar 300 o 500 anys més.

14. Jo crec que la llengua catalana no morirà. Una altra qüestió és quin serà el seu estat de salut. Si no es prenen accions enèrgiques, les coses podrien ser d'unitat de cures intensives. La llengua catalana està veient com se li retallen territoris pel nord i pel sud. S'ha d'aturar la reducció territorial i s'ha d'estendre l'ús de la llengua a totes les funcions pròpies d'una llengua, des de la conversa de bar fins al discurs més elaborat. Antoni de Capmany va dir, a finals del XVIII, que el català era «un idioma provincial muerto hoy para la república de las letras». Paral·lelament ara podríem dir que el català és una llengua morta en la

república del cinema, i una llengua moribunda en la república judicial, i una llengua en situació difícil en el món de les relacions laborals, i una llengua marginada en alguns àmbits de la joventut. Si no es prenen una sèrie de mesures per prestigiar la llengua, la llengua catalana viurà, però en una situació francament precària.

Reproducció de l'article publicat a Catorze.cat

(www.catorze.cat/noticia/7127/adeu/jesus/tuson/amic/llengues)

L'entrevista original, publicada al diari *Avui* el 7 de juny de 2001, es pot trobar a <https://traces.uab.cat/record/37307?ln=ca>.

JESÚS TUSON

Una imatge no val més que mil paraules

Contra els tòpics

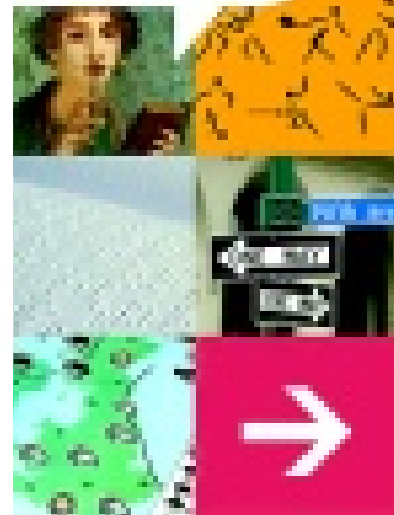

Conservem el llenguatge

JESÚS TUSON

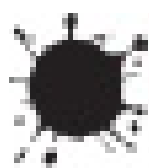
Quinze lliçons
sobre el llenguatge

(les sortides de tot)

En paper, en digital o la convivència de tots dos

Helena Solà, periodista,
gerent de l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català

appec

editors de revistes i digitals

Des que van aparèixer les revistes digitals hem anat sentint que el paper moriria. La realitat ho desmenteix. El paper i el digital conviuen, i en molts casos són complementaris. És així com ho viuen les revistes en català que formen part de l'APPEC, l'associació d'editors de revistes i digitals que en aquests últims anys hem vist i viscut aquest intent de transició del paper al digital. I dic intent perquè contràriament al que es preveia hi ha hagut molt pocs casos en què una revista hagi abandonat el paper per reduir despeses. El paper té com a punt fort la confiança que genera, l'experiència sensorial que provoca tocar, olorar el paper. Al seu favor, una revista digital permet la cita immediata, de manera que ampliar aquella informació és instantani a través d'un enllaç. També permet que el lector rebi la revista a l'acte i les possibilitats d'oferir continguts interactius són molt àmplies. Per contra, encara no disposa de la mateixa confiança de cara al lector que té el paper: ni pel lector ni per l'anunciant que és qui contribueix en bona mesura a finançar la revista. És per això que les revistes opten per la convivència d'una revista en paper i la seva versió en digital. Res fa pensar que això no s'acabi consolidant en el temps.

També trobem casos a la inversa. Un Esguard o un Fosbury que neixen en digital i que al cap d'uns anys han optat per fer una versió en paper per incrementar el seu públic.

En cap cas creuen que hi ha haurà un transvasament de lectors d'un suport a un altre. Simplement ho veuen com una oportunitat per ampliar mercat. És, doncs, un exemple més de convivència entre el digital i el paper.

El principal aspecte que impedeix l'efecte substitució el trobem en la incapacitat per monetitzar el digital. Estirem al màxim el paper ja sigui físicament o comercialitzant la seva versió en PDF a través per exemple d'iquiosc.cat però no som capaços d'aconseguir que els continguts digitals tinguin un compte de resultats positius per si sols. D'aquí que els formats per aconseguir ingressos en els digitals s'hagi segmentat en múltiples possibilitats per mirar d'oferir el que més s'ajusta a les necessitats de cada client. Un de cada quatre mitjans comercialitzen el format vídeo i fan contingut de marca a les seves publicacions digitals, segons dades del llibre blanc de la Federació d'Associacions d'Editors de Premsa, Revistes i Mitjans Digitals en Català presentat recentment. L'estudi posa de manifest aquesta dificultat per equiparar ingressos entre el format tradicional que és el paper i el digital. Això fa que el salt per crear publicacions merament digitals, pensades en digital, estigui pendent encara en la gran majoria de capçaleres. Revistes increïbles, boniques, interactives i dinàmiques que són agradables a la vista i de bon llegir, però que requereixen una gran inversió en programació i noves tecnologies que, ara per ara, no

està a l'abast de tothom i que ha de ser continuada en el temps si es busca fer un producte pioner.

Els 16 milions d'euros que va moure el sector de les revistes l'any passat mostra aquesta realitat. El 93 per cent del volum d'ingressos correspon al paper i només el 7 és el que genera el digital. Vist així, tampoc és estrany que apareguin iniciatives que retornin a l'origen de la impressió en paper amb un producte molt ben editat, on el paper i la seva qualitat és el valor afegit, sumat a la temàtica o a la filosofia que es vulgui transmetre. És el que ha demostrat *El Món d'Ahir*, que també ha servit per fer evident que el preu no té per què ser un element dissuasiu a l'hora d'adquirir una revista. L'estratègia de ni tan sols comercialitzar el PDF, els ha donat aquesta pàtina de producte exclusiu editat currosament per ser tocat, llegit, sentit...

Un altre factor seria la interacció amb les xarxes socials, que ajuden a fer arribar al lector la publicació i tant és si estem parlant d'una revista en paper o en digital. Una bona comunicació a les xarxes socials ens permet crear comunitat al voltant del nostre producte i fer que sigui objecte de desig. Les revistes són molt actives, dediquen molts esforços i molta energia al lligam amb els seus lectors. És per això que s'explicaria la convivència del paper, el digital i la resta de suports existents per tal que la suma del total aportí números positius al compte de resultats. **LI**

La literatura catalana en estat d'alerta

Anton Carbonell
del Col·lectiu Pere Quart

Quan un grup de professors de literatura catalana d'institut i d'universitat, sota el nom de *Col·lectiu Pere Quart*, publicàvem el manifest «SOS. Literatura a l'ensenyament» a la plataforma digital **Change.org**, érem conscients que calia reaccionar davant del seriós arraconament del nostre patrimoni literari. La crida ha superat les expectatives que teníem. I, en aquests moments, el manifest està en camí d'arribar a les 4.000 signatures i s'hi han adherit personalitats i institucions importants del món cultural.

El manifest «SOS. Literatura a l'ensenyament» vol alertar sobre la consumada residualització de la literatura catalana a l'ensenyament. La reducció a dues hores de la matèria comuna de batxillerat és el desencadenant de la reivindicació, però el problema té un abast molt més gran, perquè s'ha arribat al punt que molts centres ni tan sols fan literatura. Es dediquen a preparar l'examen de selectivitat, que és una prova bàsicament lingüística. Per tant, es vol transmetre la constatació, a banda de les hores, de la poca presència de la literatura a les aules. La realitat és que molts alumnes de batxillerat del país acabaran els seus estudis desconeixent els referents literaris propis i sense l'oportunitat de llegir i familia-

ritzar-se amb els grans autors de la literatura catalana. És possible que molts professors facin mans i mànigues perquè els estudiants llegeixin *Tirant lo Blanc* o *Terra baixa*. Però més aviat s'acabarà imposant —de fet, ja està passant— que una gran majoria no tinguin cap referència lectora, per exemple, dels grans autors del segle xx: la que pot ser considerada l'època daurada de la literatura catalana, amb escriptors clàssics com Joan Maragall, Víctor Català, Josep Carner, Josep Maria de Sagarra, Josep Pla, Mercè Rodoreda, Joan Oliver, Joan Fuster, Llorenç Villalonga, Salvador Espriu, Joan Vinyoli, Vicent Andrés Estellés...

Aquest perill de desaparició de la cultura literària també hi és a la secundària, i la seva precarització en els plans d'estudi que s'estan implantant al país. *Mutatis mutandis*, en un pla diferent, la problemàtica afecta també la universitat, on la literatura ha desaparegut o està en camí de desaparèixer pràcticament dels plans d'estudis de titulacions d'humanitats i de facultats com Ciències de l'Educació, Traducció i Interpretació o Ciències de la Comunicació. No endebades, en el manifest s'exposa que no es podrà construir una Catalunya lliure sense ciutadans cultes en tots els àmbits de les humanitats, motiu pel qual

El manifest «SOS. Literatura a l'ensenyament» vol alertar sobre la consumada residualització de la literatura catalana a l'ensenyament

Aquest diagnòstic no vol ser apocalíptic, però cal reconèixer que la situació és alarmant en l'ensenyament i, també, en la societat cultural

Foto: Isidre Tiana

és imprescindible transmetre'n els referents i els valors.

Aquest diagnòstic no vol ser apocalíptic, però cal reconèixer que la situació és alarmant en l'ensenyament i, també, en la societat cultural. La literatura catalana pateix, especialment, el menyspreu i la infravaloració dels hàbits de lectura en un món intensament mercantilitzat i propens a la banalització. Sabem, també, que la nostra literatura necessita una voluntat específica de protecció i foment. No ser conscients d'aquesta circumstància per part del poder polític dona la mesura de la deixadesa i la negligència de les nostres autoritats educatives i culturals. Apostem, d'una vegada per totes, per un país en el qual la qualitat educativa, la formació humanística i el nostre patrimoni literari tinguin un paper important.

Vista la situació actual, davant del constant menyspreu pel treball literari en l'organització de l'ensenyament tecnicista i destructor de l'esperit crític que ara es fomenta i publicita, considerem que urgeix reivindicar la reflexió que aporten les obres dels autors i dels savis que ens han precedit. Perquè l'ensenyament ha de formar ciutadans que vulguin canviar el món, no pas adaptar-s'hi ni rendir-s'hi. I perquè, si s'ha de construir un nou país, el volem més culte, lliure, ric, desvetllat i feliç.

Per això, des del *Collectiu Pere Quart*, continuem demanant l'adhesió de persones i institucions al manifest «SOS. Literatura a l'ensenyament» ([Change.org](https://change.org)). Volem treballar a favor de la literatura catalana, més enllà d'una pura i simple reivindicació gremial. És en aquest sentit que desitgem la complicitat i la implicació de tots els sectors que valoren l'ideal d'un país més culte, més lliure i més humà. **LI**

Borneo, estiu 2016

David Ballester, text i fotografies

Borneo, en malai Kalimantan, és la tercera illa més gran del món, amb una superfície que multiplica per 1,5 la de la península Ibèrica. Situada a l'arxipèlag d'Insulíndia, els seus territoris pertanyen majoritàriament a Indonèsia, a la part sud, mentre que la franja nord correspon a la part insular de Malàisia, a més de comptar al seu bell mig amb el petit soldanat de Brunei. Aquestes fotografies corresponen a un viatge realitzat l'estiu del 2016 a la zona nord de l'illa. Malgrat els avenços destructius de les plantacions de palmeres productores d'oli de palma, els encants de l'illa són innumbrables.

Un fidel entrant a la mesquita d'Omar Ali Saifuddin.

Les aigües de l'arxipèlag de Sipadan ofereixen tot un món pels amants de la natura i el submarinisme. A la imatge, uns pescadors locals s'apropen a un palafit de l'illa de Mabul, oferint les seves captures.

Els palafits formen part del paisatge de Borneo. En algunes ocasions, com aquesta del poblat de Boal Boal, ofereixen una idíl·lica imatge, en mig d'un mar cristal·lí.

El riu Kinabangatan ofereix una de les poques zones de la zona nord de l'illa, encara no tocada pel «progrés». Així, la flora i la fauna que s'hi poden trobar són un dels seus majors atractius. A més d'unes albares veritablement espectaculars.

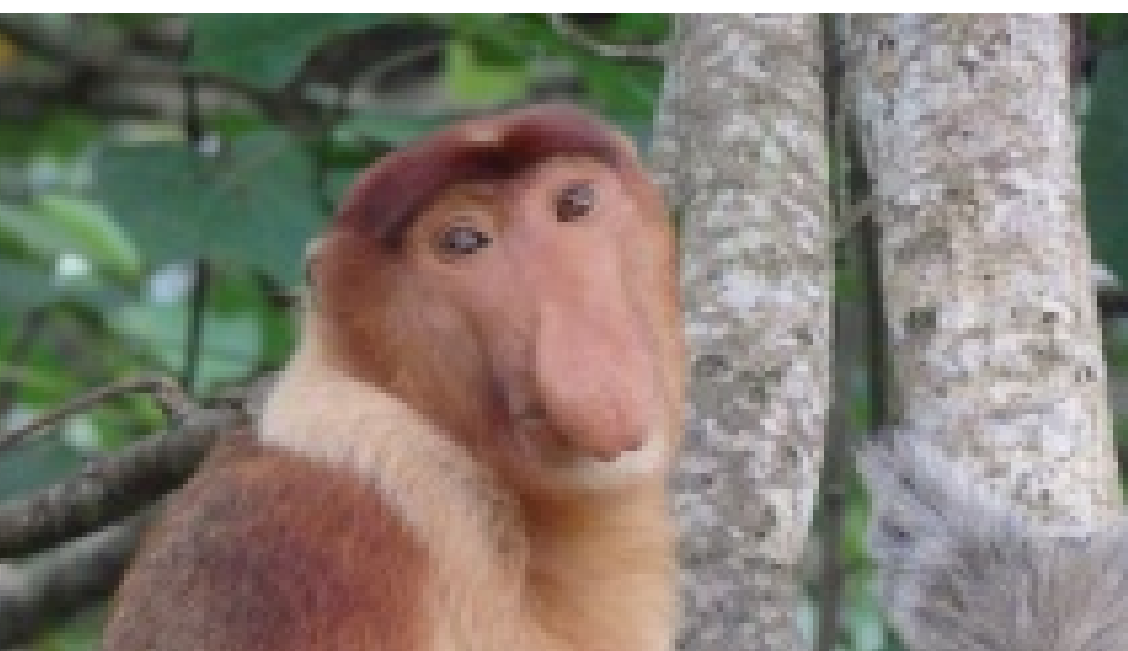

Enclavat en mig del territori malaisi, trobem el petit sol-danat de Brunei, amb una interessant capital, Bandar Seri Begawan, que entre d'altres atractius compta amb el poblat lacustre més gran d'Àsia, o bé impactants mesquites, com la d'Omar Alí Saifuddien.

Una de les joies de l'illa són els pinacles del Parc Nacional de Mulu, on s'accedeix per avió des de la ciutat de Miri. Un cop al parc, cal navegar un parell d'hores i caminar 8 quilòmetres fins a arribar a un campament base. L'endemà, a trenc d'alba, comença una pujada molt dura fins a assolir el cim, que ofereix aquesta impactant perspectiva.

Els nassuts (*Nasalis larvatus*), són una espècie de simi endèmica de l'illa. Viuen en manglars i mengen brots i fulles, són arborícoles i bons nedadors. El nas dels mascles pot arribar als 17 centímetres. És fàcil veure'ls a diversos indrets, però molt especialment a l'espectacular Parc Nacional de Bako.

Perspectiva de Bandar Seri Begawan: poblat lacustre, mesquita i, al fons, el palau del soldà.

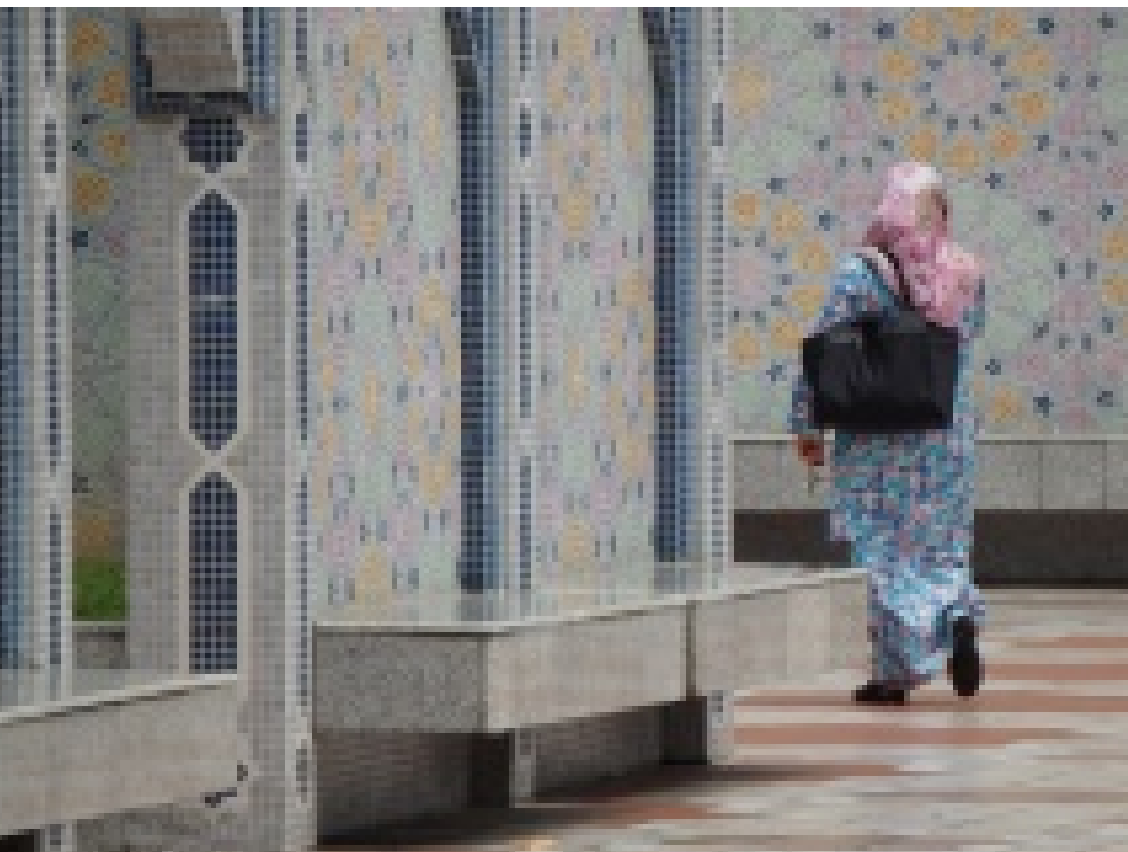

Des d'un punt de vista geològic, l'illa ofereix un patrimoni impressionant, amb desenes de coves de grans dimensions, perfectament habilitades per poder caminar pel seu interior. Un dels parcs nacionals més interessants en aquest àmbit és el de Niah.

Avui dia, només es poden trobar orangutans en llibertat a la vora del riu Kinabatangan, on no és fàcil observar-los. Per preservar l'espècie s'han creat les reserves de Sepilok i de Semenggoh, on es pot gaudir de la seva observació.

Fidel al pati de la mesquita Asr Hassanil Bolkiah, a la capital de Brunei.

Kuching és una ciutat amb molts encants, per als locals un d'ells són els seus nombrosos *shopping malls*, sovint útils per aprofitar uns minuts d'aire condicionat. De tota manera, les sorpreses també hi són presents, qui no és un maniquí? **LT**

La CES i la seva Xarxa Sindical de Drets LGTBIQ+ presenten la declaració sobre els drets d'aquest col·lectiu en l'àmbit laboral

Fotografies de Nicolas Vigier/Flickr

La UGT, CCOO i la Confederació Europea de Sindicats (CES) van presentar el mes de juny la declaració sindical sobre Madrid World Pride 2017, en el marc de la conferència sindical europea celebrada a Madrid sobre la xarxa de drets sindicals LGTBIQ+.

En la declaració, el moviment sindical europeu exigeix que ni en l'àmbit laboral ni en la societat en general, s'intimidi, es persegueixi, es discrimini o s'assassini ningú per l'orientació sexual, identitat o expressió de gènere.

La CES i la seva xarxa sindical de drets LGTBIQ+ donen suport al Pilar Europeu de Drets Socials, i sol·liciten al Consell d'Europa que aprovi finalment la directiva horitzontal per complementar la legislació de la UE i garantir l'essència d'aquest pilar; demanen l'impuls de la sensibilització i d'iniciatives de formació reglada i no reglada sobre els drets civils i laborals d'aquest col·lectiu; i exigeixen a les institucions europees que recolzin activament la participa-

ció dels interlocutors socials i la negociació col·lectiva com a eines vitals per refermar els drets de les persones LGTBIQ+ en tots els àmbits de la vida diària.

Aquests drets han d'estar assegurats no sols per la negociació col·lectiva, sinó també pel diàleg social entre sindicats, empresariat i administracions públiques. En aquest sentit, el moviment sindical europeu reconeix la bona feina de les organitzacions sindicals en campanyes pels drets laborals i socials d'aquest col·lectiu; anima a seguir promouent els drets laborals i socials de les persones LGTBIQ+ en el marc de la negociació col·lectiva, dins una estratègia més àmplia que s'oposi a totes les formes de discriminació a la feina; reclama involucrar, de manera activa, els interlocutors socials europeus per treballar conjuntament en aquest sentit; i insisteixen en la importància del paper dels sindicats per assegurar un accés assequible i efectiu als tribunals en defensa de les persones LGTBIQ+.

Declaració «Els drets de les persones lesbianes, gais, transsexuals, bisexuals, intersexuals, queer+ en l'àmbit laboral»

Amb motiu de la celebració del World Pride 2017, la Confederació Europea de Sindicats i la seva Xarxa de Drets sindicals LGBTIQ+ renoven el seu compromís amb els objectius de plena igualtat i no discriminació i exigeixen que, ni en l'àmbit laboral ni en la societat en general, s'intimidí, es persegueixi o discrimini (directament o indirectament), ni s'assassini ningú basant-se en l'orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere i/o diversitat familiar. Els sindicats han de promoure la igualtat i contribuir a l'erradicació de la LGBTIQ+fòbia.

La CES i la seva Xarxa Sindical de Drets LGBTIQ+, per tant:

- Exigeixen la plena transposició i implementació de les directives vigents, que els sindicats supervisen, recolzen i promouen en TOTS els estats membres;
- Donen suport al Pilar Europeu de Drets Socials i exigeixen que l'enfocament general basat en els drets s'estengui a tots els àmbits de la política social i de l'àmbit laboral;
- Sol·liciten al Consell Europeu que aprovi finalment la directiva horitzontal per complementar l'actual marc legislatiu de la Unió Europea i garantir l'essència del Pilar Europeu de Drets Socials;
- Destaquen la importància de la sensibilització, les iniciatives de formació reglada i no reglada, i l'intercanvi de bones pràctiques sobre els drets civils i laborals LGBTIQ+ per als interlocutors socials a tots els nivells;
- Demanen que les institucions europees recolzin activament la participació dels interlocutors socials i la negoci-

ació col·lectiva com a eines vitals per afermar els drets de les persones LGBTIQ+ en tots els àmbits possibles de la vida privada, familiar, social i laboral;

- Recorden que els drets LGBTIQ+ també són drets sindicals que les persones treballadores han de gaudir i que s'han de garantir mitjançant la negociació col·lectiva i el diàleg social, la CES i la seva Xarxa Sindical de Drets LGBTIQ+;
- Reconeixen la bona feina sobre els drets LGBTIQ+ portada a terme per moltes de les organitzacions sindicals en campanyes pels drets laborals, i destaquen la necessitat de continuar les accions de sensibilització en totes les organitzacions sindicals a tots els nivells, incloent-hi les respostes pel que fa a la discriminació vinculada a l'orientació sexual, identitat i/o expressió de gènere;
- Encoratgen les organitzacions afiliades que incloguin la promoció dels drets laborals i civils LGBTIQ+ entre els temes de negociació col·lectiva dins una estratègia més àmplia que s'oposi a totes les formes de discriminació al lloc de treball;
- Convoquen els interlocutors socials europeus perquè s'involucrin de manera activa en el desenvolupament d'un enfocament conjunt contra les discriminacions i la plena igualtat dels drets de totes les persones treballadores;
- Insisteixen en la importància del paper de suport dels sindicats per assegurar un accés assequible i efectiu als tribunals en defensa de les persones LGBTIQ+.

Assessorament personalitzat i gratuït en les reclamacions per les clàusules abusives dels bancs

*Diputació de Barcelona
Fotografies de Thinkstock/Pixabay*

- La Diputació de Barcelona i l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona presenten un conveni per a l'atenció personalitzada dels consumidors
- L'acord s'estendrà a la resta de col·legis professionals de la demarcació i preveu el desplaçament d'advocats a les dependències municipals

Connectar la ciutadania amb la cohesió social, com a pilar bàsic de l'estat del benestar, és un dels objectius estratègics del Pla de Mandat 2016-2019 de la Diputació de Barcelona

L'acord entre la Diputació de Barcelona i l'ICAB preveu el desplaçament d'un advocat a les dependències dels Serveis Públics de Consum de les comarques de Barcelona que, prèvia visita concertada, atendrà de forma individualitzada les consultes dels consumidors. A més, el consumidor també rebrà atenció personalitzada en relació a la justícia gratuïta si decideix acudir a la via judicial. «**Aquest conveni reforça el servei d'atenció al ciutadà de la Diputació i se suma als ja treballats en matèria d'atenció jurídica. Una demanda imprescindible avui dia: garantir el servei al ciutadà**», ha explicat la presi-

denta de la Diputació de Barcelona, Mercè Conesa.

«Agraïm el paper de la Diputació de Barcelona en la firma d'aquest acord: ens ha permès aplegar mitjans per defensar els drets de les persones», ha afirmat el degà de l'Il·lustre Col·legi de l'Advocació de Barcelona, Oriol Rusca. **«La proximitat és fonamental i en aquest sentit el coneixement que té la Diputació del territori ha estat clau»,** ha afegit.

Servei a tota la demarcació

Aquest primer conveni cobrirà 22 Serveis Públics de Consum a 6 comarques (Alt Penedès, Anoia, Baix Llobregat, Barcelonès, Garraf i Maresme): una àrea amb prop d'un milió i mig de persones. Les visites es podran concertar fins al mes de desembre, a excepció del mes d'agost, i es faran, per tant, durant prop de 90 dies hàbils fins a final d'any. En aquest termini, s'oferirà el servei 350 hores cada mes. En aquest sentit, la diputada de Salut Pública i Consum, Laura Martínez, ha destacat que «el ciutadà, a través del seu ajuntament, rebrà una atenció acurada i personalitzada. També amb relació a la justícia gratuïta si decideix acudir a la via judicial», ha afegit.

L'objectiu de Diputació de Barcelona és estendre aquest servei d'assessora-

ment personalitzat sobre clàusules abusives als 311 municipis de la demarcació. Així, la corporació contempla la firma de convenis amb la resta d'il·lustres Col·legis d'Advocats, com són el de Granollers, Manresa, Mataró, Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa i Vic.

Suport als consumidors

Els acords amb els col·legis professionals d'advocats se sumen a les accions de suport als consumidors que la Diputació de Barcelona impulsa des de fa mesos per acompanyar-los en les seves reclamacions per les clàusules abusives.

Justament per atendre aquestes consultes, aquest any ha augmentat fins als 2 milions d'euros el pressupost destinat als Serveis Públics de Consum. També ha intensificat la formació específica en clàusules abusives als tècnics d'aquests Serveis (77 municipals i 7 comarcals) i ha contractat les associacions de consumidors més representatives per fer 150 xerrades i tallers arreu del territori.

En els 224 municipis que no disposen de Servei Públic de Consum propi, els ciutadans també reben atenció directa a través de les Unitats Mòbils d'Informació al Consumidor (UMIC). Des de comença-

ment d'any, a més, la Diputació de Barcelona ofereix consells i informació sobre els protocols de les entitats bancàries, adreces de contacte, l'agenda d'accions formatives i un formulari de reclamació a través de la seva pàgina web (www.diba.cat).

Connectem la ciutadania amb la cohesió social

Connectar la ciutadania amb la cohesió social, com a pilar bàsic de l'estat del benestar, és un dels objectius estratègics del Pla de Mandat 2016-2019 de la Diputació de Barcelona. A banda del suport als consumidors, la corporació impulsa en aquest sentit un Pla de Xoc contra la Pobresa, que vol donar resposta a l'empobriment progressiu i al corresponent increment del risc d'exclusió social.

Com a accions concretes, aquest Pla de Xoc contra la Pobresa inclou el programa de Foment de l'Ocupació, el Servei d'Intermediació de Deutes de l'Habitatge, el programa d'Auditories i Intervenció en habitatges en situació de pobresa energètica i el programa Targeta Moneder amb impacte social. **LI**

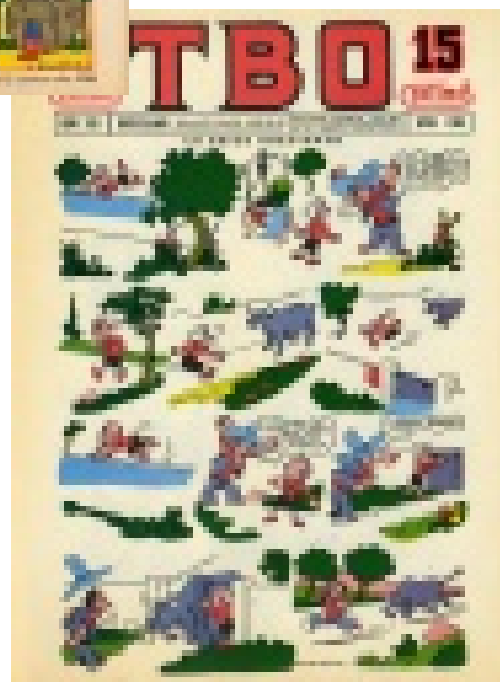
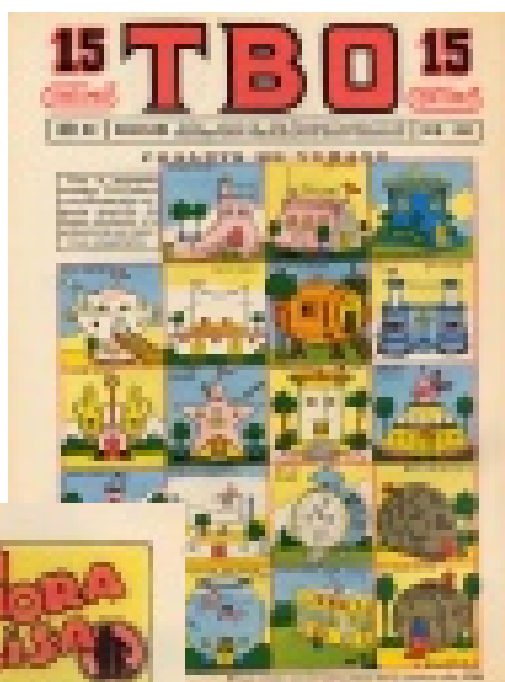

Un segle de TBO

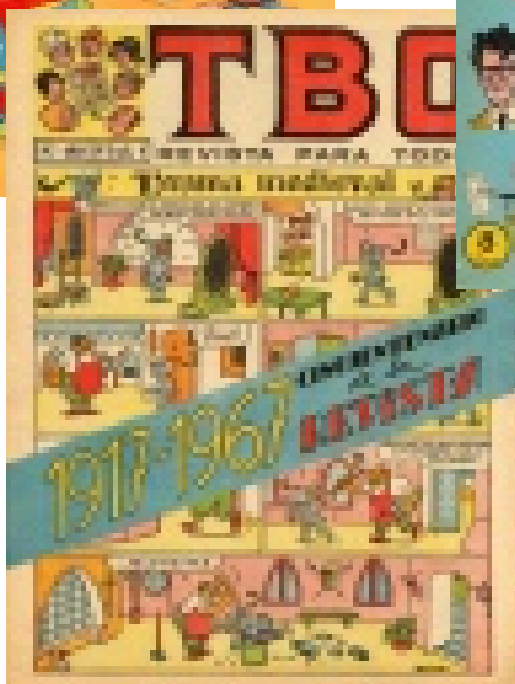
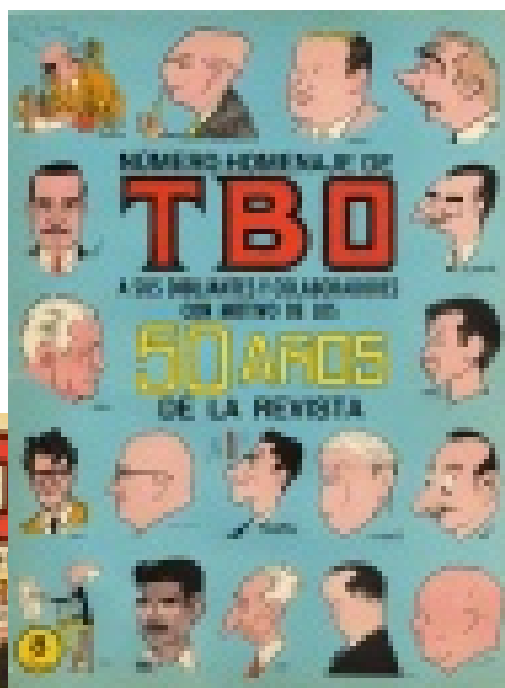
Jordi Manzanares, periodista i historiador, autor del llibre 100 anys del TBO

No va ser el primer tebeo ni, de bon tros, el millor dels moltíssims que s'han publicat al país. De fet, quan va sortir el primer número, ara fa un segle, ni tan sols era allò que ara entenem com un tebeo, és a dir, una revista d'històries gràfiques. Però *TBO* ha estat la més longeva de les publicacions d'aquest tipus i va assolir una popularitat tan gran que va acabar donant nom a totes les que oferien continguts semblants. L'extraordinari èxit de *TBO* va propiciar que, des de fa dècades, parlem genèricament de tebeos.

La història de *TBO* s'estén durant la major part del segle xx, de 1917 a 1998, encara que la publicació va patir algunes interrupcions per causes històriques i empresarials. Segons diversos testimonis, el periodista i dramaturg murcià Joaquín Arques va suggerir a l'impressor barceloní Artur Suárez el llançament d'un setmanari infantil per aprofitar millor la maquinària. El model de la revista en català *En Patufet* (1904-1938), amb molts més textos que dibuixos, estava sens dubte en el pensament dels promotors de la nova publicació, que va sortir al carrer el març de 1917, probablement el dia 11 d'aquell mes. El nom de *TBO* utilitza l'eufonia de les lletres de la capçalera per fer referència al joc de fet i amagar o a l'acció mateixa de mirar la revista: «te veo» («et veig»). Però sembla que Arques, que va ser qui la va batejar, es va inspirar en el títol d'una comèdia musical que s'havia estrenat a Madrid l'any 1909 i que devia conèixer perquè ell mateix va conrear aquest gènere.

Però les vendes de la nova revista no van assolir les expectatives d'Artur Suárez, que va decidir vendre la capçalera a Joaquim Buigas, un jove aficionat al periodisme i a la literatura que acabava de tornar a Barcelona després de passar uns quants anys a l'Argentina. Buigases va fer càrrec de *TBO* a partir del número 10 i va renovar completament la publicació: les historietes gràfiques van anar ocupant cada vegada més espai alhora que evolucionaven i es modernitzaven, incorporant progressivament els recursos característics del còmic modern. En pocs anys, *TBO* es va convertir en la més popular de les revistes d'histories, fins al punt que la paraula tebeo es va començar a utilitzar com a denominació genèrica d'aquest tipus de publicacions, com demostra la popular cançó *Yo quiero un tebeo*, estrenada el 1930.

Buigas va dedicar la major part dels seus esforços a *TBO* i durant més de quatre dècades va ser el guionista de la major part de les historietes que hi apareixien, encara que mai en va signar cap; sempre va escriure en català aquests guions, que havien de ser traduïts al castellà per una altra persona. Però l'extraordinari èxit de *TBO* va ser també fruit de l'aportació de grandíssims dibuixants com Donaz, Urda, Opisso, Méndez Álvarez, Tínez, Nit, Rapsomanikis, Cabrero-Arnal, Salvador Mestres, Serra Massana, Moreno, Díaz, A. Utrillo, Escobar, Soriano o Benejam.

Però l'època daurada de *TBO* començà després de la Guerra Civil. En aquests anys difícils, en els quals els editors van haver de recórrer al subterfugi de modificar lleugerament la capçalera de cada quadern perquè el règim fran-

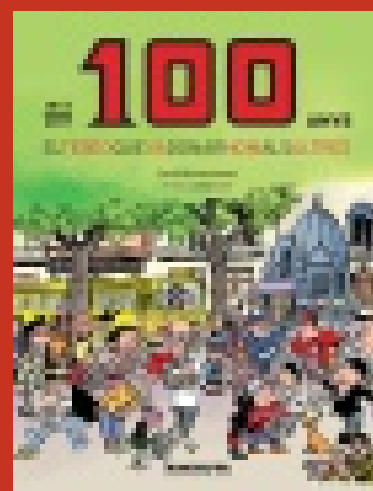
quista només concedia autoritzacions a les publicacions periòdiques afins, es va produir l'aparició d'algunes sèries que, molt aviat, es van convertir en les més populars de la revista, com «La familia Ulises» (1944), inicialment una sàtira corrosiva d'una família mitjana durant la postguerra, o «Las aventuras de Eustaquio Morcillón y Babali» (1946), ambdues amb dibuix de Benejam i guions de Joaquim Buigas, que es van unir a les que s'havien començat a l'etapa anterior, com «De todo un poco» (1922), «Los grandes inventos de TBO» (1922) o «Melitón Pérez» (1935). Durant aquests anys s'hi van incorporar dibuixants com Muntañola, Castanys, Sabatés, Blanco i, sobretot, Coll, que va publicar la seva primera historieta el 1949.

L'octubre de 1956, la revista va assolir la seva popularitat més alta, amb una tirada rècord de 350.000 exemplars, encara que també va representar l'inici de la seva davallada. Els canvis en els costums de lleure derivats de l'arribada de la televisió i l'adquisició d'automòbils per un nombre creixent de famílies, així com la ferotge competència de les revistes de l'Editorial Bruguera, van marcar el declivi d'una publicació que continuava apostant per mantenir la seva vella fórmula basada en l'humor amable, innocent i no violent, i que començava a estar «més vista que el TBO».

Alguns tímids intents de renovació no van poder impedir que l'empresa editora tanqués el maig de 1983. La capçalera va ser venuda a la seva màxima competidora, l'Editorial Bruguera, que només va poder publicar set números d'un *TBO* trencador i adreçat al públic adult abans de fer fallida el 1986. Finalment, Ediciones B va publicar la darrera etapa de la revista entre 1988 i 1998, a més de diversos volums recopilatoris.

Cent anys després de la seva aparició, queda el record d'una revista que va entrar a totes les llars del país i de la qual tothom que tingui una certa edat ha tingut un exemplar entre les mans alguna vegada. **LI**

El llibre:

100 anys. El tebeo que va donar nom als altres

Jordi Manzaneres

Pròleg: Josep Cuní

Il·lustració de la coberta:

Jaume Capdevila «Kap»

Diminuta Editorial,

desembre de 2016

ISBN: 978-94-942399-9-1

Dep. Legal: B-22522-2016

Rústica amb solapes. 172 pàgines.

27 x 21 cm. b/n 20 €

Recuperem la memòria històrica, *In Treno per la Memoria*

*Daniel García,
coordinador d'Internacional i Cultura
de la UGT de Catalunya.
Fotografies de Julián López Belenguer*

Fa uns mesos, una petita delegació de la UGT de Catalunya, en col·laboració amb DIPLOCAT (Diplomàcia Pública de Catalunya), vam participar en el projecte «In Treno per la Memoria» (en tren per la memòria), organitzat per les tres grans centrals sindicals italianes –CGIL (Confederazione Generale Italiana del Lavoro), CSIL (Confederazione Italiana Sindacati Lavoratori) i UIL (Unione italiana del Lavoro)– i l'administració italiana per tal de recordar la memòria de l'holocaust nazi.

El projecte posa el focus en els més joves estudiants d'institut, on una de les activitats anuals consis-

teix a estudiar la Segona Guerra Mundial i visualitzar en primera persona la petjada de l'odi, visitant el camp de concentració d'Auschwitz, on van ser deportats milers de jueus italians. Aquesta va ser la XIII edició i des del 2004 hi han passat més de 30.000 joves. Actualment preparen l'edició 2018 i estan treballant en la possibilitat de poder visitar altres camps de concentració europeus per recuperar la memòria històrica i obrir l'experiència a altres països a fi de donar una dimensió europea a aquest petit gran projecte italià.

El viatge emula el trajecte que milers de jueus i les seves famílies van fer en tren. El tren està dividit en diferents compartiments on també s'hi fa nit i on els més de set-cents alumnes fan diferents activitats per tal de reflexionar sobre el que va representar la Segona Guerra Mundial per al món. Perquè una cosa és llegir-ho i una altra viure-ho, sentir els silencis del camp de concentració

Entrada a Auschwitz

que gairebé compleix amb el seu objectiu, l'exterminació del poble jueu. Sens dubte, hi ha un abans i un després d'haver visitat Auschwitz.

En aquest trajecte de més de 24 hores entre l'estació de Milà i l'estació de Cracòvia dona temps de reflexionar sobre els conflictes bèl·lics, sobre geopolítica i els interessos de les multinacionals, sobre la capacitat de l'ésser humà de fer mal, però

també ajuda a pensar sobre les mancances que tenim a casa nostra, a Catalunya, en la recuperació de la memòria històrica, la distància que la separa de la comunitat educativa i l'enveja de veure més de set-cents joves estudiants coneixent uns fets que no s'haurien de repetir mai més.

A l'Estat espanyol i a Catalunya vam patir una guerra civil i una llar-

ga etapa fosca de més de 40 anys de dictadura que va provocar moltes persones refugiades que fugien de l'horror, la gana i la misèria, i també moltes altres que van ser perseguides i assassinades per les seves idees. És el cas de molts companys i companyes de la UGT i d'altres organitzacions sindicals i polítiques que van haver de fugir fora de les nostres fronteres per voler-se organitzar en el lloc de treball o per reivindicar els seus drets laborals i socials, i per damunt de tot, per lluitar a favor de la llibertat i la democràcia.

En un dels pavellons del camp d'Auschwitz hi ha una placa amb la frase «Qui no coneix la seva història, està condemnat a repetir-la», que s'atribueix al filòsof hispanoamericà George Santayana. I en aquest sentit, per no repetir errors fatals del passat, s'haurien de destinar molts més recursos a la recuperació de la memòria històrica i, especialment, a fer-la arribar als nostres joves en l'educació obligatòria. Aquest hauria de ser el nostre compromís amb el present i amb el futur. Perquè només invertint en cultura podrem estar una mica més tranquils de tenir ben amagats els fantasmes del passat. **LT**

La dona al món industrial (2a part)

Montse Armengol, periodista i historiadora

Mobilitzacions femenines

La creació i legalització de sindicats i associacions obres no va millorar les condicions de la dona treballadora. Ben al contrari, la clara hostilitat dels treballadors respecte a la incorporació de la dona al treball, que ja era vista com una competidora deslleial, va tenir al principi el vistiplau de les organitzacions obreres. A més a més, tampoc no van facilitar la participació de les dones en els sindicats: ho impedia la doble jornada laboral –haver de treballar a casa un cop acabada la feina fabril– i el fet que el cafè o la taverna fossin el punt de reunió de la militància –llocs vetats a les dones per imperatius morals¹.

A pesar del nivell relativament baix d'integració de les dones en el moviment sindical, van participar activament en les lluites obreres i les vagues, defensant els drets de tot el proletariat, en general, i els seus drets com a treballadores, en particular. A partir de la segona dècada del segle xx, les organitzacions sindicals femenines van començar a cristal·litzar. Van estar impulsades, en alguns casos, per l'anarquisme, ja que va desenvolupar un cert pensament feminista, i en d'altres, per entitats catòliques i burgeses, encara que els sindicats sorgits d'aquestes organitzacions tenien un caràcter més aviat benèfic².

L'any 1912 es va produir la vaga en oposició a la llei que prohibia el treball nocturn femení: les treballadores defensaven el torn de nit, atès que els era compatible amb el treball diürn domèstic. L'any següent va tenir lloc a Barcelona la vaga del tèxtil cotoner impulsada pel sindicat femení La Constància, que exigia, entre altres mesures, la reducció de les llarguissimes jornades laborals de les dones (11 i 12 hores diàries). En aquesta vaga, per primera vegada, el nombre de vaguistes femenines va sobrepassar el d'homes. El 1916 el mateix sindicat va impulsar una vaga massiva de filadores i teixidores que demanava la jornada de 9 hores i un augment salarial del 50%. I el 1918 es van produir a Barcelona manifestacions de dones per protestar contra el preu de les subsistències, acompanyades d'assalts a carboneries, botigues, magatzems i mercats.

A Manresa, el gener del 1946, va tenir lloc la gran vaga de la Fàbrica Nova. Els talls de llum, les festes recuperables i la carestia dels aliments bàsics al mercat negre van deixar les dones treballadores en una situació límit que no els permetia ni alimentar la família. La gota que va fer vessar el got va ser la festa recuperable de la *Liberación*, que no es cobrava. Davant de la situació, les treballadores van iniciar una vaga que va arrossegar totes les indústries de Manresa i que es va convertir en una de les primeres mobilitzacions obreres del franquisme³.

Les dones no només van intervenir en conflictes laborals, sinó que van lluitar també en moments de pujades de preus i d'escassetat de menjar, així com en situacions d'injustícies socials. Va ser el cas, per exemple, de l'aixecament contra les quintes de la Setmana Tràgica, el 1909, per evitar que els homes de la classe treballadora fossin enviats a la guerra del Marroc. Totes aquestes lluites replantegen la idea endèmica del conservadorisme de les dones i de la influència que tenia l'Església sobre elles⁴.

Teresa Claramunt (Sabadell, 1862 – Barcelona, 1931). Aquesta treballadora del tèxtil de Sabadell va ser una de les militants més destacades de l'obrerisme català. Es va distingir com a sindicalista i com a defensora de l'emancipació de la dona.

1 Cristina Gatell, *Dones d'ahir, dones d'avui*, Barcanova, Barcelona, 1993, pàg. 18.

2 Va destacar el Sindicat Barcelonès de l'Agulla, fundat l'any 1910 sota els auspicis del capellà Josep Ildefons Gatell i de l'escriptora catòlica i catalanista Dolors Monserdà. El sindicat estava promogut per dones de la burgesia amb la intenció de donar suport a les cosidores a domicili. Cristina Gatell, *Dones d'ahir...*, pàg. 35.

3 Martin Iturralde i Lluís Virós, exposició *La dona en el món industrial*.

4 Cristina Gatell, *Dones d'ahir...*, pàg. 40.

Emprendedores i empresàries

Al llarg de la història, les dones han participat en el món dels negocis des de diferents angles. En l'Edat Mitjana, la creació dels gremis va expulsar les dones de la majoria d'oficis, però tot i això, no van quedar al marge dels tallers. Les filles dels artesans aprenien l'ofici i observaven com gestionar les necessitats del taller, i aquesta mestria discreta, constant i silenciosa els permetia, anys després, ser sòcies dels seus marits o esdevenir propietàries o usufructuàries del taller quan enviduaven, conservant molt de poder en la gestió del negoci.

L'abolició dels gremis, el 1834, va millorar la posició de les dones en el món dels negocis, en especial de les vídues i solteres majors d'edat. Les casades, en canvi, estaven sota la tutela del marit i per tenir un negoci propi necessitaven la seva autorització. Tot i això, hi va haver dones casades que en van tenir, i així consta a les contribucions.

Especialment en el sector tèxtil, on les dones han estat des de sempre essencials, en molts casos s'han posat al capdavant d'obradors domèstics que s'encarregaven del procés del filat o de la confecció. Aquests petits negocis de venda de productes acabats van arribar a ser molt importants en alguns pobles i fins i tot a nivell comarcal. A mitjan segle XIX les dones eren propietàries del 58% de les *tiendas de moda* de Barcelona. Algunes modistes, com les germanes Montaigne i Rita Campillo, van assolir un gran renom, van aplegar una important clientela i van fer molts diners⁵.

Les dones també han participat en els establiments comercials de la família, i en tota mena de negocis al costat dels marits o altres parents. A la Barcelona de mitjan segle XIX les dones quasi copaven la venda d'ous, llet i formatge ide fruita seca o natural, i als pobles passava el mateix.

5 Martin Iturralde i Lluís Virós, exposició «La dona en el món industrial».

Dones avançades a la seva època: emprendedores, empresàries...

Tecla Sala (Roda de Ter, 1886 - Barcelona, 1973).

Si bé fins ben entrat el segle XX els negocis eren un món eminentment masculí, algunes dones hi van participar. Sovint es tractava de pubilles que heretaven la fàbrica o l'activitat bancària o comercial del pare, perquè no tenien germans barons que els passés al davant per fer-se'n càrrec; en casar-se, el negoci passava a mans del marit, però algunes dones no se'n volien desvincular i continuaven com a sòcies. És el cas de l'empresària Tecla Sala, que va heretar la indústria familiar i de ben jove —ja que era filla única i va quedar òrfena— la va gestionar personalment. Quan es va casar amb Joan Riera, un altre empresari, van unificar els negocis, però ella va continuar en primera línia; de fet, quan aquest va morir i va quedar vídua, Tecla Sala es va fer càrrec de totes les indústries, la més important de les quals era la gran fàbrica de filatura de cotó a l'Hospitalet de Llobregat.

Temps convulsos

La República va portar millores per a tots els treballadors. Es va acabar amb el treball «a preu fet», es va rebaixar la jornada setmanal a quaranta-vuit hores i es van concedir les primeres vacances pagades. Les dones van trobar el marc per defensar la seva llibertat per expressar-se i per exigir el mateix tracte en el treball. La guerra, però, va trencar amb tot. Quan els industrials van fugir, les seves propietats van ser expropiades. Per a molts, la col·lectivització de les fàbriques, que passaven a mans dels treballadors, va ser vista com una veritable revolució social. Però per a d'altres, sobretot per a les dones, no va ser més que seguir treballant allà on «en lloc d'un ociós, ara n'hi havia set que manaven»⁶. Les dones van ser especialment crítiques amb aquesta mena de situacions en un moment en què, per a elles, hauria pogut canviar alguna cosa. Però la seva lluita per la igualtat va provocar crisis i tensions, i van ser comptats els casos en què es va poder qüestionar la seva situació endèmica: el menyspreu laboral per part dels companys, el no tenir opció a ascendir en el lloc de treball, ni a cap càrrec de responsabilitat sindical..., l'arrogància masclista va impedir qualsevol possibilitat d'avenç.

Passada la guerra, la sensació de moltes obreres és que no havien perdut ni guanyat, perquè no tenien res a perdre ni a guanyar. La postguerra enllaçava amb la por ancestral de la fam, i amb la necessitat imperiosa de treballar per poder menjar, i per això, per a moltes dones el més rellevant després de la victòria franquista va ser poder continuar a la fàbrica quan els amos, el 1939, van tornar. Com que hi treballaven famílies senceres, en cas de represàlia van ser acomiadades en massa; en aquests casos, les dones cauran en l'explotació del servei domèstic o com a dependents de botigues, participaran en els tripijocs de l'estraperlo, o es buscaran la vida allà on puguin. Altres dones van aconseguir els avals necessaris per ser readmeses: papers signats per un capellà, per un botiguer de confiança o pels senyors de la casa on havien fet de minyones, que avalaven les dones si els seus marits no eren dels considerats «violents»⁷. D'aquesta manera van seguir treballant, desmoralitzades i sotmeses al silenci i a la por, perquè ningú no se'n deslliurava dels temors a denúncies i venjances.

La mujer, liberada del taller

Durant el franquisme es van imposar amb contundència els prejudicis ultracatòlics i l'actitud masclista que veia la dona com un ésser espiritual i intel·lectualment inferior, sense dimensió social ni política. Com que la convivència d'homes i dones en el treball es veia com una font de riscos, des del principi del règim es van erigir nombroses barreres a l'activitat laboral femenina, amb la finalitat de recloure la dona en l'àmbit de la llar, sotmesa als pares, primer, i al marit, després.

Ja en el *Fuero del Trabajo*, promulgat l'any 1938, es parlava de «liberar a la mujer casada del taller y de la fábrica». Posteriorment es va prohibir el treball de la dona casada si el marit tenia uns ingressos mínims determinats. I el 1942 es va implantar l'obligatorietat d'abandonar la feina per part de la dona en el moment de contraure matrimoni.

Ara bé, a finals dels anys cinquanta va començar un procés d'apertura de l'estat espanyol i una política de modernització de la indústria, i es va iniciar un èxode de famílies senceres del camp cap a les àrees industrials. En aquest moment es va modificar la legislació sota la premissa absolutament innovadora de no discriminar les dones per raons de sexe; un principi que només feia referència a les dones solteres, ja que les casades quedaven sota la tutela dels marits. A efectes pràctics, les dones no podien —entre altres coses— signar un contracte de treball sense l'autorització marital. Però això no va impedir que milers de dones solteres iniciessin una nova vida en les ciutats, allà on el canvi social i de mentalitats es faria imparable.

A partir del 1961 les clàusules d'acomiadament per matrimoni van desaparèixer de les ordenances laborals. Les dones presenciaven el desmantellament progressiu, encara que no total, de les discriminacions legals i començaven a prendre les seves pròpies decisions.

6 Mercedes Vilanova, *Les majories invisibles*. Icària, Barcelona, 1995, pàg. 54. En les entrevistes realitzades per l'autora a diverses dones obreres, aquestes expressen que durant les col·lectivitzacions fins i tot van haver de treballar més que abans, i que no sentien que la terra o les fàbriques fossin seves.

7 Mercedes Vilanova, *Les majories invisibles*, pàg. 53.

De l'ahir a l'avui: perspectives del treball de la dona

Només en el decurs d'una nova generació, les dones han aconseguit la igualtat davant la llei i poden accedir a qualsevol carrera, professió i ofici. Les lleis hi són, els drets, també, però en el mercat de treball encara constatem discriminacions i desigualtats (salarials, de promoció, de valoració, etc.), fruit dels estereotips, les

mentalitats, la cultura masclista i patriarcal que arrosseguem. El segle XXI tenim el repte d'aprofitar la gran bossa de talent que representen les dones i que puguem contribuir al creixement econòmic i a l'estat del benestar en igualtat de condicions salarials, de promoció i de qualitat de vida. Però per aconseguir-ho, calen reformes i canvis d'estructures econòmiques, socials, polítiques i culturals i de mentalitat.

La dona, la guerra i el treball. L'any 1936, en incorporar-se milers de milicians al front, la dona va entrar massivament en la producció, ocupant llocs de treball vacants deixats pels homes que van haver de marxar al front.

*L'Elionor tenia
catorze anys i tres hores
quan va posar-se a treballar.
Aquestes coses queden
enregistrades a la sang per sempre.
Duia trenes encara
i deia: «sí, senyor» i «bones tardes».
La gent se l'estimava,
l'Elionor, tan tendra,
i ella cantava mentre
feia córrer l'escombra.
Els anys, però, a dins la fàbrica
es dilueixen en l'opaca
grisor de les finestres,
i al cap de poc l'Elionor no hauria
pas sabut dir d'on li venien
les ganes de plorar
ni aquella irreprimible
sensació de solitud.
Les dones deien que el que li passava
era que es feia gran i aquells mals
es curaven casant-se i tenint criatures.
L'Elionor, d'acord amb la molt sàvia
predicció de les dones,
va créixer, es va casar i va tenir fills.
El gran, que era una noia,
feia tot just tres hores
que havia complert els catorze anys
quan va posar-se a treballar.
Encara duia trenes
i deia: «sí, senyor» i «bones tardes».
Miquel Martí i Pol, *Elionor* *

Josep Pallach

Un referent polític

Francesc Esteva i Marcel Gabarró

Fotografies facilitades per la Fundació Rafael Campalans

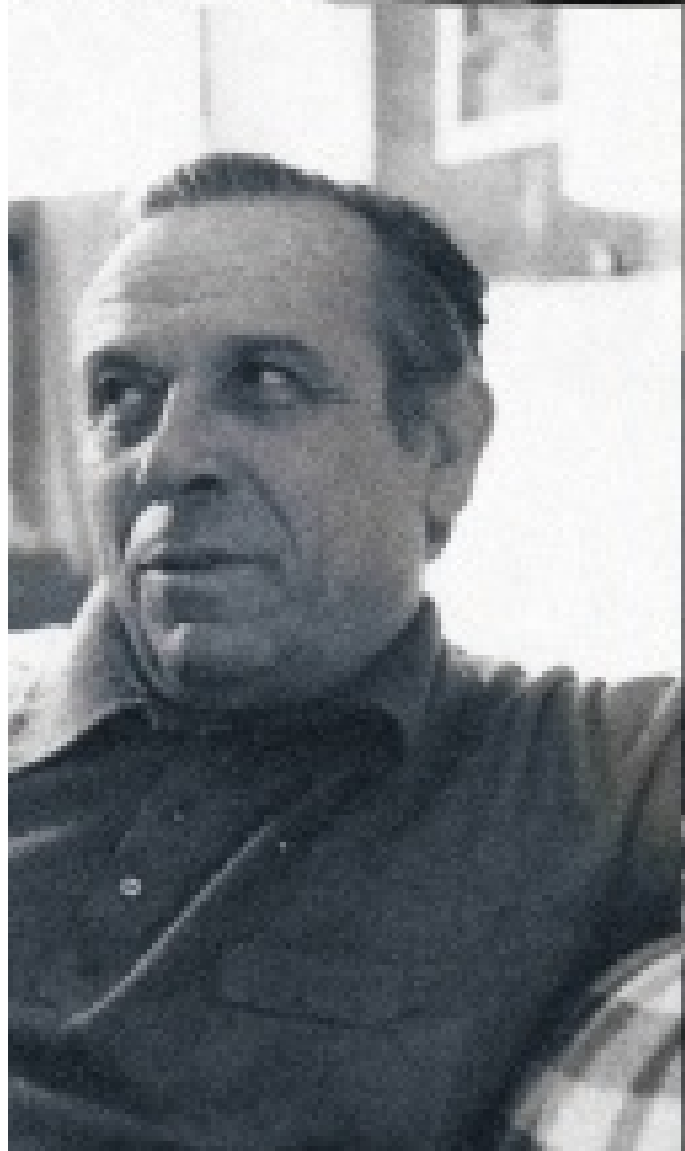
Josep Pallach i Carolà, un dels polítics més coneguts i apreciats dels primers anys de la Transició, va néixer a Figueres l'any 1920 en una família treballadora i va morir d'un infart poques hores després del final del III Congrés del PSC (Reagrupament) que l'havia reelegit secretari general. De petit va conèixer l'ambient republicà, federal i catalanista que es respirava a Figueres de la mà d'un dels seus mestres, editor de l'*Empordà Federal*, i del seu pare, regidor per ERC a l'Ajuntament de Figueres. Pallach tenia onze anys quan va esdevenir la república i setze quan esclatà la guerra civil. Als catorze anys s'afilià al BOC (Bloc Obrer i Camperol), liderat per Joaquim Maurin, que tenia posicionaments polítics i socials revolucionaris i catalanistes. El 1935 el BOC participà en la fundació del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) que liderà Andreu Nin. Com a dirigent de les joventuts va conèixer i acompanyar Maurin i Nin. Durant la guerra el POUM defensava que calia guanyar la guerra fent alhora la revolució; els treballadors de les diferents nacions de l'Estat havien de restar units, però els pobles tenien dret a l'autodeterminació, i això constituïa la premissa indispensable d'una futura confederació de pobles lliures. No tothom ho veia igual i la República s'esquarterà en dos bàndols: els partidaris de prioritzar els esforços per guanyar la guerra i els qui consideraven que sense fer la revolució no era possible guanyar la guerra. En sortiren vencedors els primers: PCE, PSOE i liberals —a Catalunya: ERC i PSUC— enfront de la CNT, FAI, POUM, PSOE (partidaris de Largo Caballero). El POUM va ser perseguit i, fins i tot, va passar a la clandestinitat.

Exiliat a França, va ser Josep Rovira, home de gran prestigi entre els militants del POUM, qui encapçalà una reflexió en profunditat sobre el paper del POUM i els partits comunistes que va portar a una escissió, liderada per Rovira (amb Pallach a primera fila), que abonava les posicions socialistes. El 1945 aquest grup junt amb antics membres de la USC (Unió Socialista de Catalunya) com Serra i Moret i alguns exmilitants d'ERC i la CNT decideixen constituir l'MSC (Moviment Socialista de Catalunya). El 24 de febrer de 1945 apareix el primer número d'*Endavant. Butlletí interior del MSC*, dirigit per Josep Pallach. A la capçalera i al costat del títol, el lema del MSC: *Federació, Democràcia, Socialisme*. Les tres grans referències que el MSC assumia com a clau de volta de la seva proposta per Catalunya i sota les quals es fundà el Reagrupament Democràtic i Socialista de Catalunya (RDSC), el 1974. Pel camí va quedar la discussió sobre les llibertats. Pallach deia que la democràcia «era el camí per arribar al poder, i el camí per deixar-lo!» I manllevat de Rosa Luxemburg, subratllava que «la llibertat és sempre la llibertat

dels qui estan en contra del govern». Sense llibertats no hi ha democràcia i sense democràcia no hi ha camí. «Perquè al socialisme s'hi va, o bé a poc a poc, avançant gradualment, o bé a través de la dictadura del proletariat, i aleshores no hi arribes», deia el 1977. Això, defensat amb convicció els anys del franquisme i del domini del PCE-PSUC en l'antifranquisme interior va provocar l'escissió de l'MSC, escissió que va arribar a la Catalunya de la transició quan es crearen dos partits que volien ser el germen del gran partit socialista de Catalunya: El RDSC dirigit per Pallach i CS (Convergència Socialista) dirigida per Reventós. Fins aquí i a grans trets la història. Fixat el marc, desgranem els diferents components de la ideologia que Josep Pallach tenia perfectament fixada al seu retorn a Catalunya el 1974 i que queda reflectida en els documents del RDSC i en el seu darrer llibre *La democràcia, per fer què?*

Pallach era un socialista que, des del petit grup de l'MSC i la seva condició d'exiliat, estava molt ben relacionat amb tots els socialistes europeus, amic de Willy Brant i participant habitual de les reunions de la Internacional Socialista. Era un socialdemòcrata a qui no convenien ni els socialistes radicals ni els comunistes de qui es diferenciava pel seu radicalisme democràtic. Per això, per diferenciar-se dels altres socialistes a Catalunya, el RDSC va aprovar dos documents de treball on fixava aquestes posicions i va fer una tirada dels principis de la IS que els inspiraven. Li agradava de dir que era un socialista moderat però no moderadament socialista. Pallach defensava el socialisme democràtic. La qüestió de la llibertat era, per a Pallach, un compromís total. Per aconseguir, democràticament, les transformacions cal la majoria. «Les reformes socials que es duen a terme després de guanyar les eleccions –i que provoquen, naturalment, l'oposició rabiosa de les classes fins aleshores privilegiades– han d'ésser volgudes per una ampla majoria del país.» Heus ací l'estratègia que preconitzava Pallach fa quaranta anys: l'aliança de la classe obrera amb les classes mitjanes!

Pallach era profundament europeista, partidari de la integració política d'Europa. I era un catalanista convençut (no nacionalista, seguint la tradició del catalanisme d'esquerres). Era un federalista tant pel que feia a l'organització que volia per Espanya com per Europa. De Catalunya li agradava dir que històricament la burgesia catalana no s'havia decidit a manar a Espanya i que les forces espanyoles s'havien mostrat incapaces d'implementar una estructura d'estat acceptable que respectés les nacions que la conformaven i que fos de base federal. En *La democràcia per fer què?*, parla repetidament del federalisme i cita Anselmo Carretero i el seu llibre *Las nacionalidades españolas* que, diu Pallach, «és la crítica més dura que mai s'ha escrit sobre l'uniformisme d'importació francesa...». Pallach defensava l'existència de partits d'abast català i que a Catalunya, recollint les velles tradicions democràtiques, federalistes i sindicalistes, s'havia de bastir una gran força socialista (capaç de donar contingut modern a aquesta voluntat de renovació

catalana i espanyola) que havia d'influir poderosament al rejuveniment del pensament social, esquerrà i democràtic de la península. Defensava que un partit socialista català havia de tenir plaça a la IS (Internacional Socialista), però aquesta mantenia el criteri d'un sol partit per Estat. De manera que els seus mateixos amics alemanys li van denegar la plaça. En *La democràcia per fer què?*, tracta de la relació amb els altres partits socialistes que puguin existir a diferents territoris d'Espanya i diu que s'han de trobar formes de col·laboració sense precisar res més.

Per acabar voldríem parlar del Pallach persona. Era un home que llegia i reflexionava sobre qualsevol moviment polític nou d'arreu del món. I tenia una professió que l'apassionava, que era la pedagogia. Pallach representava aquella comunió de política i pedagogia que va inspirar el lema de Campalans quan deia «política és pedagogia». Com a pedagog va ser reconegut a França i a Catalunya. El 1973 publicà el llibre *La explosión educativa*, i el 1975 presentà la seva tesi doctoral sota el títol *Els mestres públics i la reforma de l'Ensenyament a Catalunya*, publicada el 1978. La seva forma de fer classes, molt semblant a la forma de fer les seves xerrades polítiques, eren d'un profund respecte per l'altre, per les seves opinions que podia rebatre però sempre amb el to que demana la discussió de les idees; eren un model a seguir. Durant aquell temps, els del PSUC i els del PSC (Congrés) eren exageradament agressius amb Pallach però ell mai donava una resposta fora de to, defensava les seves idees però amb un respecte que encara avui trobem a faltar en les discussions polítiques. Les seves intervencions eren peces mestres de pedagogia política; ideològiques, naturalment, però també profundament democràtiques i respectuoses amb les opinions d'altri.

Sempre hi ha hagut qui s'ha fet la pregunta de què faria el Pallach present. Plantejar-s'ho no és dolent sempre que no es caigui en la trampa de «fer-se'l» dels seus, especialment quan només se'l contempla conjunturalment i de manera parcial. Pallach és un gran referent del socialisme democràtic català i com més se'l coneix més t'adones que les seves idees, la seva proposta de com portar-les a terme, són plenament vigents. **LI**

Francesc Esteva, doctor en Matemàtiques; exsotsdirector de l'Escola Superior d'Arquitectura i de l'ICE de la UPC; exdirector de l'Institut d'Investigació en Intel·ligència Artificial del CSIC; fundador de Reagrupament Democràtic i Socialista de Catalunya (RDSC) i membre del seu executiu (col·laborant estretament amb Josep Pallach) fins a la fundació del PSC, en què va col·laborar; extinent d'alcalde de l'Ajuntament de Blanes; membre de Federalistes d'Esquerrres.

Marcel Gabarró, llicenciat en Història; antic professor de COU Jaume Bofill i de l'ICESB; professor jubilat de la Fundació Blanquerna-Universitat Ramon Llull; antic regidor i alcalde de Sant Sadurn d'Noya; membre fundador del RDSC i del PSC; membre de Federalistes d'Esquerrres.

Joan Peiró, líder anarcosindicalista, als 75 anys del seu afusellament

Josep Puig-Pla, historiador

El 24 de juliol de 1942 eren afusellats a Paterna (País Valencià) set sindicalistes, el més conegut dels quals era Joan Peiró i Belis. Joan Peiró era un dels líders principals del sindicat Confederació Nacional del Treball (la CNT) i de l'anarcosindicalisme en general a Catalunya i Espanya.

Enguany ha estat Any Joan Peiró (1942-2017) i han tingut lloc diversos actes d'homenatge a Mataró, Badalona i Barcelona. Al juliol s'ha escai-gut el 75è aniversari del seu assassinat pel franquisme, després d'una farsa de judici sumaríssim, i el novembre de l'any passat el 80è del seu nomenament com a ministre d'Indústria de la Segona República. La seva entrada al govern es va produir en el gabinet de Largo Caballero, líder de la UGT (el primer obrer en presidir un govern a Espanya), que incloïa tots els partits republicans. La participació d'anarquistes en un govern estatal es produïa per primera vegada a la història. Una qüestió molt estudiada pels especialistes per la seva significació i pel que representava. Els altres ministres llibertaris eren el reusenc Joan Garcia Oliver, Frederica Montseny (la primera dona ministra a Espanya) i el valencià Juan López.

Joan Peiró, nascut el 1887 a Hostafrancs (llavors municipi de Sants), als vuit anys començà a treballar en un forn de vidre, on viurà en la pròpia pell la duresa de l'ofici. La recerca de feina el durà a Badalona, on es converteix en un actiu sindicalista i propagandista. Membre de la Socie-

tat de Vidriers, va ser un dels reorganitzadors de la Federació Espanyola de Vidriers i Cristallers i de la Federació Local de Societats Obreres i va dirigir les publicacions *El Vidrio* i *La Colmena Obrera*.

El 1921 s'incorpora al que serà la cooperativa Cristalleries de Mataró, que esdevindrà modèlica. Allí és on Peiró va poder dur a la pràctica gran part de les seves concepcions ideològiques d'alliberament social i econòmic dels treballadors. Va ser decisiva la seva aportació en el redactat dels estatuts societaris i es va convertir en director de fabricació.

Teòric, cooperativista i referent moral

Peiró era un autodidacte que es va erigir en un dels teòrics amb més predicament de l'anarcosindicalisme i el sindicalisme revolucionari, tot i haver après a llegir i a escriure a la presó, quan ja tenia més de 20 anys. A partir de 1920, va formar part del clandestí Comitè Nacional (d'Espanya) de la CNT i en diverses ocasions en va ocupar la Secretaria. Va ser reconegut com a dirigent sindical, articulista respectat i referent moral. Va ser un innovador del pensament anarcosindicalista i de les formes d'organització dels sindicats, del rol d'aquests en la societat i de la relació de les cooperatives amb els mateixos sindicats. Orientat tot cap una nova societat que havia de superar el sistema capitalista.

Entre les seves propostes destaca la de les Federacions Nacionals d'Indústria, en el Congrés de 1919 al

Teatro de la Comedia de Madrid i la «Moció política», de caire no parlamentari, en el Congrés de Saragossa de 1922, que marcava la línia a seguir per l'organització.

El president Maragall el 2006, en el lliurament de la Medalla Macià a Guillermina Peiró, va parlar del pare d'aquesta com a «Exponent del millor de la tradició obrerista catalana. Una tradició que tant diu i explica del nostre país». I el president del Parlament, Joan Rigol, en un acte a Mataró el 2002 va dir: «Joan Peiró era un home, primer, que creia en ideals i creia que valia la pena esforçar-se, donar i encarar part de la seva vida per aquests ideals. [...] Era un home que creia que el punt de trobada de la gent estava en el sentit ètic de la vida i era un home que no entenia la vida si no era en aquesta dimensió pública de civisme. La vida [...] té sentit, té força, quan ets capaç d'assumir que la vida dels teus conciutadans forma part de tu mateix».

Joan Peiró, defensor dels treballadors

Lluís Torrents, secretari comarcal d'UGT Maresme

Quan la gent em parla de les injustícies i els crims del franquisme, de seguida em fan referència a Lluís Companys. Ens sol passar sovint que enaltim unes figures en detriment del record d'altres.

Jo vull parlar d'un crim del franquisme poc recordat i, desgraciadament, molt oblidat. Em refereixo a les detencions, tortures i assassinat de Joan Peiró, sindicalista de la CNT d'ànima i cor, i ministre d'Indústria a la Segona República.

Vull recordar un home plenament honest, treballador (obrer del vidre, com li agradava dir-se), i amb una vida totalment dedicada a ajudar els treballadors i treballadores. En Joan Peiró va ser assassinat per ser fidel a les seves conviccions, per no voler fer-li el joc al règim. En Joan Peiró va ser torturat i detingut diversos cops, i finalment, el gener de 1941 l'Alemanya nazi el va extraditar a Espanya a petició de la dictadura franquista en contra de lleis i normatives internacionals, semblantment

al que va passar amb Lluís Companys, Julián Zugazagoitia o Francisco Cruz. Així, el 21 de juliol va ser declarat culpable i executat al cap de tres dies a Paterna juntament amb altres sis sindicalistes.

L'execució de Joan Peiró va intentar ser la condemna i mort de tot el moviment sindical, però lluny d'això el moviment sindical, tot el moviment sindical, va continuar lluitant per un món amb menys explotació, menys injustícies, més igualtat i més solidaritat. Aquesta lluita es fa des del reconeixement d'un retrocés de drets laborals molt important aquests últims anys, un retrocés promogut i instigat per un govern que continua castigant els més desprotegits en benefici d'aquells pocs que ho tenen quasi tot i ho volen tot. Les reformes laborals, l'enduriment conservador de lleis i normes, la persecució penal de centenars de sindicalistes... sembla la descripció d'una escena d'aquella època en que es perseguia i detenia en Joan

Peiró; però no és així, malauradament estem parlant d'avui, de la democràcia, d'un govern sortit de les urnes i que, encara que sembli anacrònic, empresona i persegueix aquells i aquelles sindicalistes que treballen per la dignitat de les persones treballadores i la defensa dels seus drets.

Avui, igual que es feia abans amb en Joan Peiró i molts altres sindicalistes perseguits, hem de tornar a clamar per la llibertat dels nous represaliats, per defensar allò que ens atorga la constitució i ens reclama la societat, per no perdre més drets en benefici d'uns pocs... i és que amb retribucions de 400 i 500 euros (producte de l'última reforma laboral) hem de tornar a lluitar per defensar el pa de milers de treballadors i treballadores.

L'homenatge a Joan Peiró és també l'homenatge a totes les persones sindicalistes que han lluitat, lluitem i lluitarem per defensar els drets dels treballadors. **LT**

Vides truncades. Repressió, víctimes i impunitat a Catalunya (1964-1980)

David Ballester, historiador,
autor de la trilogia de la història de la UGT de Catalunya

Portar a terme un llibre d'aquestes característiques no ha estat fàcil. I no només per les dificultats habituals en què ens trobem els historiadors per accedir a fons de caràcter policial i judicial. Reconstruir trajectòries vitals i contextos sociopolítics, que acaben conduint a unes vides truncades, la major part d'elles en plena joventut, no és un plat de gust. És endinsar-se en la part més fosca de la nostra Història recent. Mort, vexacions, tortures, arbitrarietat, impunitat... I unes víctimes innocents, les vint estudiades en el treball que ens ocupa, entre les moltes que conformen el fosc bagatge de la dictadura i les seves conseqüències. A les seves pàgines estudiem casos de víctimes mortals a Catalunya d'un tipus de violència política, com és la repressió estatal. És a dir, de caire institucional i parainstitucional, entesa aquesta concretament en les accions de l'extrema dreta, atès que la imbricació entre l'aparell d'Estat i les «trames negres», tal com se'ls hi deia llavors, és prou evident.

Aquests casos es presenten degudament contextualitzats en la dinàmica dels anys que abasta la seva cronologia, 1964-1980. És a dir, la darrera i última etapa de la dictadura i la Transició. Uns episodis que per ells mateixos constitueixen un contundent al·legat contra qualsevol voluntat de presentar la darrera etapa del règim com una versió més suau d'aquest; o bé, presentar el període de la Transició com un episodi modèlic, on la repressió institucional no va estar present. Els protagonistes són ciutadans catalans, que només en

una ocasió trobaren la mort fora de Catalunya. La tipologia dels casos analitzats és variada i diversa, però com a norma general trobem dues coordenades que són presents de forma transversal en tots ells: es tracta de ciutadans anònims i, en segon lloc, encara avui dia es poden considerar, malauradament, com unes víctimes oblidades, per la manca clamorosa d'una política de memòria que les tingui present. Així, no es parla d'homes capdavaners en la lluita antifranquista o bé de líders de cap tipus de moviment polític, sindical o veïnal durant la Transició. D'ells, només set tenien una militància política o sindical, Luis Martínez Delso, militava o simpatitzava, en el PCE(i); Cipriano Martos, militava en el PCE(m-l); Diego Navarro, a les CCOO; Carlos Gustavo Frecher a la CSUT; Gustau A. Muñoz, a les joventuts del PCE(i); Martí Marcó, en els rengles independentistes; i Agustín Rueda, actuava en el marc d'organitzacions anarquistes. Però tot just cinc, una quarta part del total, perderen la vida en circumstàncies relacionades amb la seva militància: Martínez, Martos, Navarro i Rueda, que foren detinguts com a activistes de les respectives organitzacions on militaven, i Gustau Muñoz que va morir en el decurs d'una manifestació organitzada pel seu partit. Però Marcó fou víctima d'un cas de «gallet fàcil», on la militància no va jugar cap paper en el desenvolupament dels fets, i Frecher, es va veure afectat per una actuació policial contra una manifestació en què no havia pres part.

Així, tal com demostren aquestes dades, més enllà d'aquesta tercera part de víctimes, amb militància política o sindical, tots ells poden caure sota la consideració de ciutadans anònims. Els quals perderen la seva vida en plena joventut, en alguns casos, l'adolescència: la seva mitjana d'edat en el moment de morir fou de 28 anys. I foren morts, sovint de forma absurda i inversemblant. En circumstàncies que mai no haurien d'haver succeït. Pel que fa al lloc de naixement del conjunt de víctimes estudiades, es poden fer dues consideracions inicials respecte als disset casos dels quals coneixem la seva procedència. En primer lloc, el fet que només tres d'ells naixessin a Catalunya, i, en segon lloc, que el mosaic de procedències reflecteixen perfectament els grans canvis demogràfics que s'havien produït a la societat catalana.

La recerca que s'ha portat a terme ha intentat reconstruir episodis que, en la majoria de casos, estan absents de les pàgines de les obres que tracten el període objecte d'estudi. I en les poques ocasions en els

quals es fa esment, és de forma tangencial. Intentem doncs, reconstruir episodis inèdits en una bona part i sobretot mai tractats en la profunditat que s'ha volgut donar en el llibre que estem presentant, amb un tractament monogràfic per a tots els casos estudiats. Cada un d'ells s'ha intentat emmarcar en el seu context immediat i en el període històric en el qual es va produir, a fi i efecte de permetre al lector una capacitat més gran de comprensió i interpretació d'ambdós àmbits. Aquest grau d'anàlisi i profunditat en la recerca ha estat molt variable en funció de les fonts a què s'ha tingut accés, sobretot en el cas de les primàries que, en bona part, més enllà dels arxius consultats, han estat responsabilitat de les respectives famílies, que en alguns casos han aportat una informació cabdal per portar a terme aquest treball. Cal tenir present que la major part d'ells tingueren un tractament epidèrmic en la premsa del moment, mentre que altres ni tan sols van existir a les seves pàgines.

Respecte als fets que van acabar comportant la mort dels ciutadans

objecte d'estudi, es van produir tant durant la Dictadura, set casos, com durant la Transició, entesa aquesta en un sentit molt ampli, atès que només nou dies després de la mort del Caudillo ja es produeix una primera víctima que s'ha inclòs en aquest treball. Així, la resta, tretze, van tenir lloc durant la Transició: com a exemple, vuit quan ja s'havien produït les primeres eleccions democràtiques i quatre més, fins i tot, quan s'havia aprovat la constitució. Més enllà de la manca de reconeixement institucional, en conjunt, són víctimes que han caigut en l'oblit, tal com es posa de manifest al llarg dels diversos capítols. Poden ser esmentades en algunes obres, les que puguin abastar l'àmbit específic en el qual es va produir la seva mort (mobilitzacions i manifestacions de caire polític i/o sindical, repressió política...), però els luctuosos episodis que protagonitza-

ren han passat a formar part, en general, de la cara oculta de la memòria col·lectiva.

Per adequar el llibre als seus objectius inicials, hem estructurat l'exposició dels vint casos en quatre àmbits (capítols 2 al 5). En primer lloc, cal esmentar els sis ciutadans que perderen la vida en el decurs de manifestacions i mobilitzacions de caire laboral o polític (30%). Dos d'ells durant la Dictadura i la resta, quatre, durant la Transició. Un segon contingent equivalent a l'anterior provindria de la pràctica del que anomenem «gallet fàcil». És a dir, la utilització abusiva de les armes de foc per part de la policia, sense que les circumstàncies ho requerissin. Un fet lamentable que, tal com s'especifica en el capítol corresponent, es cobraria, especialment durant la Transició, desenes de víctimes arreu de l'Estat en controls de carretera o bé com a

La recerca que s'ha portat a terme ha intentat reconstruir episodis que, en la majoria de casos, estan absents de les pàgines de les obres que tracten el període objecte d'estudi

resultat de discussions entre ciutadans amb membres de les forces d'ordre públic, sovint quan aquests es trobaven francs de servei i per motius ben fútils. Les persones mortes per la repressió en mobilitzacions i les de l'apartat gallet fàcil» representen el 60% del total de les estudiades (12 casos).

Els vuit casos restants els dividíem en uns altres dos apartats. En tercer lloc trobaríem les tres víctimes que van perdre la vida durant la Transició, com a resultat de la violència d'una llavors especialment activa extrema dreta. Unes actuacions que, en tenir el suport de membres de l'aparell de seguretat de l'Estat, tant per la seva passivitat o bé perquè comptaven amb graus diversos de col·laboració directa, poden ser qualificades de parainstitucionals. Una imbricació entre *trames negres* i instàncies policials, que en els tres casos relatats succeïts a Catalunya foren més que evidents. En darrer i quart lloc trobaríem les cinc víctimes que van morir quan es trobaven sota custòdia de l'Estat, que formalment havia de ser l'encarregat de tenir cu-

ra de la seva integritat física sota tots els paràmetres: tres d'elles ho foren a les presons i les altres dues en dependències policials. En aquest darrer cas, en una comissaria de la Policia Armada a Barcelona i en una caserna de la Guàrdia Civil a Reus.

L'obra també recull, en el sisè capítol, tot el que es pot incloure en els anomenats *buits de memòria*. Ens referim a la aparició en algunes obres i en força llistats de noms de la repressió d'unes suposades víctimes que, en realitat, mai no ho foren. És a dir, posa de manifest el perill que en aquest àmbit té la reelaboració d'una memòria de grup, que pot esdevenir memòria col·lectiva en determinats moments, a partir d'esdeveniments factuais que no s'adeqüen de manera fefaent a la realitat que es vol transmetre. Així, ens trobem davant de narracions sobre unes suposades víctimes de la repressió que no ho foren. Casos en els quals la mort dels protagonistes no es va produir com a conseqüència de la violència institucional o parainstitucional que ens ocupa, o bé, quan aquella no es va produir, malgrat que el militant anti-

franquista del qual fem referència hagués sofert unes tortures que el van malmetre físicament.

Acabem amb una cita, amb les paraules d'un polític gens sospitosos de cap tipus de radicalisme. El monàrquic i democratacristià Fernando Álvarez de Miranda, qui fou diputat per la UCD, president del Congrés dels Diputats (1977-79) i Defensor del Poble (1994-1999). En les seves paraules trobem un clar al·legat en referència a la violència institucional, tant durant el franquisme com de la Transició, els dos períodes que emmarquen les vint víctimes objecte d'estudi en aquest treball: «En la transición se pagó un precio muy duro [...] En este país hubo gente que sufrió tantas injusticias, que pasó tanto, tanto, sin darles la satisfacción del reconocimiento de lo que habían sido esos crímenes y abusos. [...] ¿Por qué se niega a los españoles el conocer muchas de las atrocidades que se cometieron durante el franquismo? [...]: ni la magistratura, ni el Ejército, ni las Fuerzas de Seguridad sufrieron una transformación democrática como el resto de la sociedad».

Víctimes de la repressió a Catalunya, 1964-1980

Imatges d'alguns dels casos de víctimes de la violència institucional estudiats en l'obra.

D'esquerra a dreta i de dalt a baix (amb lloc, la data de defunció i motiu): Gustau Adolf Muñoz (Barcelona, 11.9.1978, mort d'un tret de bala disparat per la policia durant una manifestació, al carrer Ferran, el capvespre de la Diada), Agustín Rueda (Presó de Carabanchel, 14.3.1978, mort com a resultat de les tortures sofertes a l'esmentat centre penitenciari), Manuel Fernández Márquez (Sant Adrià del Besòs 3.4.1973, mort d'un tret de la Policia Armada en el decurs d'una manifestació de treballadors de la Tèrmica), Adolfo Bárcena (Hostalric, 20.2.1977, mort per «gallet fàcil» disparat per un mem-

bre de la Guàrdia Civil), Cipriano Martos (Reus, 17.9.1973, mort a un hospital de la localitat com a resultat de les tortures sofertes a la caserna de la Guàrdia Civil), Lluís Benito Embid (Barcelona, 4.11.1964, mort a un centre sanitari després d'haver patit maltractaments a una comissaria de la Policia Armada), Carlos G. Frecher (Barcelona, 11.9.1977, mort a un centre sanitari després de rebre l'impacte d'una bala de goma disparada per la Policia Armada, el capvespre de la Diada), Antonio Ruiz Villalba (Barcelona, 1.11.1971, mort a un centre sanitari, dies després d'haver rebut diversos trets de bala a l'estómac, durant l'intent de desallotjament de la SEAT per part de la Policia Armada), Martí Marcó (Bar-

celona, 26.1.1979, mort per una ràfega de subfusell per part d'un membre de la Policia Nacional), J. Luis Herrero Ruiz (Badalona, 8.6.1974, víctima del «gallet fàcil» disparat per un inspector del Cos General de Policia), Roque Peralta (Síria, 13.7.1977, mort per «gallet fàcil» disparat per un membre de la Guàrdia Civil), Juan Gabriel Rodrigo Knafo (Tarragona, 5.3.1976, mort al «caure» d'un terrat quan era perseguit per dos policies armats, en el decurs d'una manifestació de protesta per la matança de Vitòria) i Diego Navarro Rico (presó de Tarragona, 8.8.1975, després de ser ferit per un tret de la Guàrdia Civil, va aparèixer «suïcidat» a l'esmentat centre penitenciari). **[1]**

Mestres FETE i brigadistes

Javier Giménez

- Ets comunista?
 - No, sóc antifeixista.
 - De fa molt de temps?
 - Des que vaig entendre què era ser feixista.
- (Escriu Ernest Hemingway en *Per qui repiquen les campanes*)

Per uns, agents de Stalin, per altres voluntaris de la llibertat (deixaré l'anàlisi pels més entesos). La realitat és que trenta-cinc mil joves de cinquanta-tres països diferents arribaren al nostre país amb l'esperança d'una veritable revolució social. Per a ells, que començaren a arribar a partir del 13 d'octubre del 1936, amb el compromís d'ajut al Madrid del *¡No pasarán!*, la guerra civil espanyola era la lluita contra el feixisme.

Van ser a la defensa de Madrid, a Guadalajara, al Guadarrama, a Terol, a Belchite i el Front d'Aragó; a la Batalla de l'Ebre... I el 21 de setembre del 1938 el President Negrín, anunciava, davant la Societat de Nacions, a Ginebra «la retirada de tots els combatents estrangers».

El periodista Abelardo Garcia a *Las Noticias*, diari de la UGT de Catalunya, publicava un article titulat «Les Brigades Internacionals s'acomienzen», on deia: «La notícia ha produït una impressió tan terrible, que molts dels internacionals pensaren que es tractava d'una fantasia. Es preguntaven: ¿Com era possible anar-se'n sense haver aconseguit la victòria final? Als hospitals, molts internacionals ferits, van rebre la comunicació plorant...».

El 28 d'octubre, l'Avinguda 14 d'Abril (avui Diagonal) de Barcelona, acollia la desfilada dels Internacionalistes, sota el lema «Cavallers de la llibertat del Món. Bon Camí!». Fou en aquell indret que Dolors Ibarruri, la Pasionaria, cridà: «Id y contad en vuestros paises como se lucha aquí por la dignidad de Europa».

Un article de *La Vanguardia* explicità: «Homes durs en la batalla, heroics, avesats en totes les emocions; homes forts, desfilen amb la tristor reflectida al rostre...».

Eren joves, romàntics com el Robert Jordan, que enamorà la Maria; (ambdós, personatges de l'Ernest Hemingway, en *Per qui repiquen les campanes*) els brigadistes Francesco Scotti i Walter Roman que enamoraren dues mestres lleidatanes: Carmen Español i Hortènsia Vallejo. Aquesta és la història d'elles.

Carmen Español: Una combatent per la llibertat

Buscant informació sobre la Carmen Español Masip, una d'aquelles mestres de la República, trobo en el *Corriere della Sera*, un article de Manzoni Franco, publicat el 2 d'agost de 2006, amb motiu de la mort de la mestra lleidatana. El periodista parlava d'una «donna dolcissima, istintiva, tenace. Una combattente per la libertà del proprio Paese».

Carmen Español havia nascut a Lleida al si d'una família humil però culta, el 5 de maig del 1911, el pare, tipògraf de professió, treballava en un diari de la ciutat. Estudia magisteri a l'Escola Normal Femenina situada a l'actual col·legi «Cervantes», del carrer Cavallers. Acaba magisteri i al setembre del 29 ocupa una plaça interina a Esterri d'Àneu. Al curs següent es destinada a Enviny, poble a prop de Sort. Al novembre de 1934, amb 72 alumnes, es crea l'escola Mixta de Malgovern. Carmen Español serà la mestra d'aquella nova escola, situada a l'Horta de Lleida, fins al començament de la guerra.

FETE-UGT de Lleida organitza un grup sanitari que sortiria cap al front. Carmen Español i el seu germà Xavier, també mestre amb destinació a Pallerols (Alt Urgell), s'integren en ell. Ho explica a les seves memòries Lola Casadellà, jove d'Alcoletge, també integrant del grup: «...els

Retrat d'Hortènsia Vallejo

Hortènsia Vallejo: de Lleida a Bucarest

Sovint, quan es parla de Missions Pedagògiques, s'esmenta l'organitzada el setembre de 1932 per diversos pobles de l'Aran. Buscant les arrels de la Federació de Treballadors de l'Ensenyament de la UGT (FETE) a les terres de Lleida, la Josepa Reimundi ens digué que la Pepita Úriz, directora de l'escola de mestres durant el període republicà, havia organitzat altres Missions Pedagògiques. Així vàrem saber que en les nostres comarques se n'hi desenvoluparen cinc. En tres d'elles participà una alumna de magisteri, l'Hortènsia Vallejo Sampedro: del 30 a l'1 d'abril a Artesa de Segre i pobles dels voltants, l'1 de maig a Cervià de les Garrigues, i del 7 al 14 de juliol per diversos poblets de la Serra del Cadí. Totes tres l'any 1934.

El diari *El Diluvio*, de Barcelona, el 5 de maig d'aquell any es feia ressò de l'organitzada a Cervià. La crònica d'una jornada que començà a les onze del matí al Cinema Flores amb una conferència sota el títol «Cultura del Pueblo i Coeducación», presentada pel mestre del poble Ramon Costafreda, que desenvolupà Josefa Úriz; tot seguit, Frederic Godàs dissertà sobre «Pel·lícules educatives». A la tarda es projectaren documentals i una pel·lícula «de gran riure que fou l'alegria de tota la canalla». El diari assenyalava que en els entreactes l'alumna Hortènsia Vallejo recità poesies i va interpretar cançons populars «essent molt aplaudida per tots els presents».

Però qui era l'Hortènsia Vallejo Sampedro?

Havia nascut a Santander el 29 de març de 1913, filla de Sabino Vallejo Elorduy, ferroviari que el 1927 era el cap del dipòsit de trens a l'estació de Lleida. La família Vallejo vivia al número 3 del carrer Comerç; la jove Hortènsia, el 4 de juny del 27, amb 14 anys, feia l'examen d'ingrés a l'escola de mestres femenina ubicada en aquell moment al carrer Cavallers, actual Escola Cervantes. D'acord amb el pla d'estudis corresponent, el del 1914, de quatre cursos, acabà la carrera de magisteri el juny del 31, amb expedient d'excel·lent.

Amb l'arribada de la República s'implanta el Pla Professional de Magisteri Primari, mitjançant el qual l'alumnat sortia amb una plaça de docent. L'Hortènsia decideix acollir-s'hi i el 12 de setembre del 1932 fa l'oposició d'ingrés: comença les classes a l'Escola Normal, ara mixta, que s'ha traslladat a l'edifici de la Caixa de Pensions de la rambla de Boters (actual Delegació de Cultura de la Generalitat a Lleida). Pepita Úriz, catedràtica de pedagogia, era la directora de l'Escola.

homes i les cinc dones férem el jurament de lluitar junts i complir amb el nostre deure, per l'honor de la República i de la FETE. Quan vam arribar a Pompinillos, al front d'Osca es presentà Francesco Scotti, un noi de les Brigades Internacionals, responsable de la sanitat del sector (...) Ens van separar en tres equips; el nostre, format per un metge, un practican, una noia mestra, la Carmen Español, de Lleida, el seu germà i sis mestres més, que servien de portallitres».

Carmen Español coneixeria aquell setembre del 36 a Scotti i no es van separar. En acabar la guerra passaren a França i formalitzaren la seva relació al consolat italià en Tollosa, el 17 de febrer de 1941. Participaren en la resistència al nazisme i acabada la Segona Guerra Mundial s'instal·len a Milà. Scotti fou diputat diverses legislatures, i del 58 al 68, senador en representació del PCI.

Durant tots aquells anys la casa dels Scotti-Español fou lloc de trobada de polítics, intel·lectuals i artistes i, com explicava la Teresa Pàmies, punt d'acollida d'antifranquistes que arribaven a Milà.

El 1977 moria Francesco i ella es dedicà als seus néts (havien tingut tres fills: Vittoria, Giuseppe i Giulia) i a participar en les aules de la gent gran.

L'article de *Corriere della Sera* cloïa: «Ma non mancava mai un fiore ogni giorno sulla tomba del suo Francesco».

Una acta del claustre de l'Escola Normal corresponent al curs 1934 assenyala l'Hortènsia com una de les representants de l'alumnat.

El juliol del 36 la rebel·lió dels militars fracassa i s'inicia una guerra civil. Molts mestres van al front; com que les escoles han de seguir obertes, estudiants de magisteri es fan càrrec de les aules. A l'Hortènsia la destinen a l'escola annexa a la Normal de Lleida, l'actual Escola Pràctiques de rambla d'Aragó. A l'abril del 37 es crea una plaça de pàrvuls a Vilanova d'Alpicat (avui Alpicat) i a partir del setembre d'aquell any serà el seu nou destí (el poble, com Lleida, cauria en poder dels «nacionals» a primers d'abril del 1938).

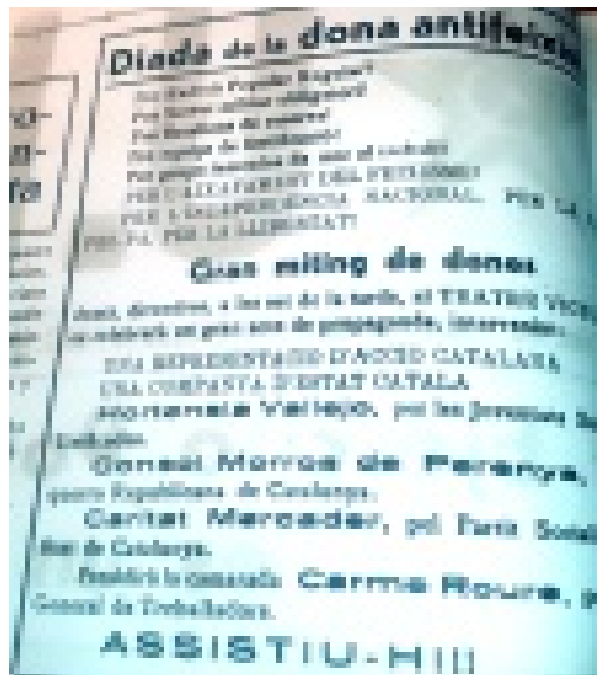
Activista de les JSU i de la FETE, participa en diversos actes polítics, entre els quals cal destacar l'organitzat el 5 de març del 37 al Teatre Victòria de Lleida, per commemorar el Dia de la Dona Antifeixista, i centra el seu parlament en una crida a les dones a la mobilització des de la rereguarda.

Durant la guerra coneix qui serà el seu espòs, Ernest Neulander, brigadista romanès que sota el pseudònim Valter Roman, comanda el batalló Ana Pauker, que després de les batalles del Jarama i Guadalajara l'han traslladat al front d'Aragó.

Acabada la guerra, Valter i Hortènsia es retroben a l'URSS. Ella havia arribat d'una de les expedicions del que s'anomenà Operación Niños de la Guerra; possiblement la que sortí del port de Barcelona a l'octubre del 38 cap a Odesa. Treballa de periodista a Ràdio Moscou difonent programes de lluita política i agitació social contra el règim franquista, alguns d'ells en llengua catalana (arribà a parlar set idiomes).

Temps difícils; el desembre del 43, el seu germà Sabino, de vint-i-set anys, moria al camp de Mauthausen-Gusen. El 1944, els nazis han estat escombrats de Romania i la parella s'instal·la a Bucarest, on neixen els quatre fills, Petre, Raul, Lolita i Carmela. Hortènsia s'encarrega de la secció espanyola de Ràdio Romania Independent (RRI); més tard, esdevé directora dels programes radiofònics per a l'estranger de la RRI. Els seus companys periodistes l'anomenaven amb el pseudònim de «La Patrona», de l'emissora que, encara avui, és considerada la veu de Romania a l'estranger.

Petre, el fill gran, després de la revolució liderada pel Front de Salvació Nacional, que el desembre del 89 provocà la caiguda de Nicolae Ceausescu, fou designat primer ministre del país, fins al 1991. Continua la seva trajectòria amb diversos càrrecs polítics. Aquell mateix 1991 moria Hortènsia Vallejo Sampedro. **LT**

Valter Roman

Peter Roman, primer ministre de Romania del 1989 al 1991. Foto: Alchetron

Els gitanos catalans de França. Llengua, cultura i itineraris de la gran diàspora

Eugení Casanova

Pagès editors

«En el segon viatge a Les Santes —els gitanos en diuen així— vaig conversar amb persones que parlaven català: eren de Montpeller, de Carcassona, de Tarascó, d'Arles, de Besièrs... Em deien que en cadascuna d'aquestes ciutats els gitanos enraonaven com ells, i que hi havia catalans «a pertot». Com podia ser això? Què hi feia un col·lectiu de gent nombrós segons tots els testimonis, parlant català en indrets on la llengua hi és desconeguda? Com hi havia arribat? Des de quan hi eren? D'on procedien? Com havien perpetuat la cultura?

Més d'una persona s'ha sorprès quan, en parlar en català en alguna zona de França, li han preguntat si era gitano. Potser ignorava que el tret diferencial d'alguns grups d'aquest col·lectiu humà, és, precisament, el català. El llibre de Casanova ho explica a bastament. L'exhaustiva obra d'investigació de més de 700 pàgines està dividida en dues parts: la primera fa un repàs a la història i costums del poble romaní, i la segona recull els relats dels viatges que l'autor va realitzar durant més de quatre anys: milers de quilòmetres del territori francès entrevistant-se amb membres d'aquestes comunitats, recollint la història i el present d'uns grups repartits per tot el país, fins i tot prop de Bèlgica. Una recerca documental i humana apassionada, que ens explica el complex recorregut del col·lectiu de gitanos que van

haver de marxar de Catalunya en la primera gran diàspora provocada per la «gran batuda» del 1749 fins a l'actualitat. També destaca que els fluxos de gitanos d'un cantó a l'altre de la frontera han estat continus. Els gitanos mantenen que la seva pàtria és on hi ha membres de la seva família, afirmació que ajuda a entendre les mútues influències transfrontereres.

Superant la dificultat que es deriva de les estrictes lleis franceses que no permeten realitzar cens on s'especifiqui la raça o la religió, l'autor ha pogut localitzar unes 160 comunitats del poble romaní, desenes de milers de persones, que es defineixen a si mateixes com a «gitanos catalans» i que conserven els costums i l'idioma dels avantpassats, un idioma que ha patit les naturals influències i que, lamentablement, constata que els joves estan abandonant.

Maria Bordes

Història

Roma explica- da als joves

Joaquim Ruiz
de Arbulo

Viena Edicions

«Hi pot haver cap home tan neci que no s'interessi per saber com i per quin gènere de constitució política va ser derrotat gairebé tot l'univers en cinquanta-tres anys encara no, i va caure sota l'imperi indisputat dels romans?» (Polibi de Megalòpolis, any 168 aC)

«Per què els romans portaven al cap un tros d'escombra?». L'autor, catedràtic d'Arqueologia Clàssica a la Universitat Rovira i Virgili, va acceptar el repte de l'editor de posar negre sobre blanc les respostes a les preguntes dels alumnes d'un institut sobre la Roma clàssica. Moral, història, se-

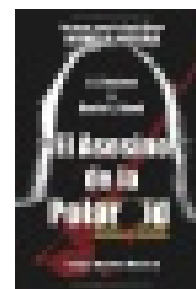
xe, religió, diversitat de llengües, jocs (atletes i gladiadors), esclaus, salut, vies de comunicació... i així qualsevol de les qüestions que preocupen els nois i noies d'un curs de quart d'ESO. El resultat mostra, de manera molt entenedora i amena, fins a quin punt la cultura de la Roma clàssica és encara present a la nostra societat. Amb la consciència que és una petita mostra d'un món molt complex, l'historiador s'ha proposat atiar la curiositat dels lectors i els suggereix que ampliïn el seu coneixement indagant en tots els àmbits i tots els mitjans dels quals actualment disposen.

Novel·la negra

El asesino de la Polaroid

J.A. Beckett,
Daniel Hawk

Edició dels autors

Malgrat ser el tercer cas que ha de resoldre el detectiu David Ábaco, aquest cop l'obra està escrita a quatre mans. Un autor que ja havia publicat tres llibres i un de novell comparteixen el projecte partint de la seva mútua passió i coneixement de la novel·la negra. La influència del cinema negre nord-americà més clàssic hi és present... més ben dit, hi és expressament present. El llibre recrea imatges i músiques —curosament triades— que es podrien traduir fàcilment en una pel·lícula del gènere. Alguns grans perdedors, durs aparentment però capaços de manifestar tendresa en un moment inesperat, amb l'alcohol com a gran i gairebé únic refugi, que es reconeixen entre ells amb un cop de vista encara que no comparteixin la filoso-

fia de viure; un assassí intel·ligent, psicòpata i retorçat; comunitats del sud tancades i espantadisses; misterioses desaparicions de joves boniques sense aparent motiu; pistes que et fan seguir la intriga amb interès fins al final. En definitiva, tots els elements dels clàssics a qui volen i aconsegueixen retre homenatge.

Isidre Tiana

Assaig

Pasqual Maragall. Pensament i acció

Jaume Badia, Jaume Bellmunt, Quim Brugué, Joan Fuster-Sobrepe i Oriol Nel·lo.

Coordinació de Jaume Claret

La Magrana llibres

El llibre ha estat impulsat per la Fundació Catalunya Europa amb l'objectiu d'estudiar alguns aspectes de l'obra i les idees maragallianes —el seu pensament i la seva acció política— i també amb la intenció, alhora, de fer una primera aproximació als materials arxivístics i bibliogràfics del personatge. L'obra s'ha estructurat en cinc capítols els autors dels quals han estat estrets col·laboradors de Pasqual Maragall en algun període dels quaranta anys de la seva vida pública: acció política com a eina de canvi social; la ciutat i el territori com a espai d'intervenció pública; la visió d'una Catalunya projectada cap a Espanya i Europa; les polítiques de govern com una obra de conjunt, i els Jocs Olímpics del 1992 com a paràbola d'una experiència pública reeixida. La complexitat d'un personatge

tan polièdric com la de l'alcalde de Barcelona (1981-1997) i president de la Generalitat de Catalunya (2003-2006) queda ben reflectida i les seves diferents dimensions complementades. Malgrat que no era la pretensió dels autors caure en «temptacions hagiogràfiques, lectures teleològiques i aproximacions maniquees», no poden amagar l'admiració que els suscita Maragall, una de les personalitats polítiques més notables i, goso dir-ho, més estimades del país.

Maria Bordes

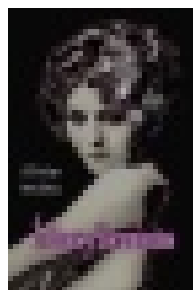
Poesia

Lee de Caspe

Amazon

Lee de Caspe, pseudònim de Luis Ezquerra Escudero, nascut a Caspe, lletat del Gabinet Jurídic de UGT Catalunya des de temps immemorial. Permetidme la llicència de que sea yo quien haga mi propia reseña del libro «Íntimos y tocamientos», género de poesía eròtica, editat a Amazon.

Decia «nacido en un pueblo que ya había nacido de cortinas visionarias y vino libertario», una de mis poesías. Que sea la eròtica, no es cuestión que este libro pretenda; dibujad la desnudez de ella, de él, el deseo que en ellos anida y si os sale intenso, redondo, entonces a qué más buscar. Permetidme que sea desconocido en datos del autor que no en la letra, y seamos, posibles lectores, tráfugas del conocimiento mutuo. En el film «Mujeres libertarias» o de tal símil, esa «mujer» lo dice: el hombre y la mujer somos equivalentes, no iguales; mundos diversos, pero de igual valor. En tal tenor, seamos sexos equivalentes. Y sé que lo

sabéis, este es un libro que por la rutina busca el ideal; qué escena caiga de un dedo u otro allá con su importancia, acá cada cual se lo haga, no pretendo ser la interioridad de cada una o uno, o de ambos. A la postre, lo sabemos, aunque a veces pretendamos engañarnos, hombre y mujer jugamos en el mismo tablero, al mismo juego, y no siempre las fichas son del todo reconocibles. La eròtica es intensidad con algo más, esas danzas voraces de piel y enrojecimiento de las fibras, preñando el placer. Sea cual sea el caso, hagamos sexuales los tocamientos. Seamos trozos de nosotros que nos evocan y si aparece un trazo sexual, mucho nos recordará.

Lo sé, son frases sin esa coherencia lógica, ese orden o rigor. ¿Pero, acaso el ansia, el apetito, la voracidad de los dedos ostentan razón, al margen de ganas? ¿Acaso el tiempo, del poco que tenemos, no se recrea en el movimiento, en ese baile de nuestras formas?

Seamos transgresores, la eròtica consiste en meterse una mano en el corazón y otra en la entrepierna y que salga lo que quiera, sin remedos, ni remilgos. Y si nos quedásemos a una sola mano, sabiendo cuál sería, dirían que es pornografía, y qué interesante... ¿Qué más de este libro podías esperar?

Luis Ezquerra

Novel·la

Una dolça cançó

Laila Silmani

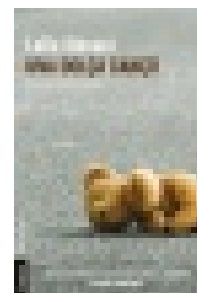
(traducció de Lluís

Anton Baulenas)

(premi Goncourt)

Bromera

«El nadó va morir. Al cap de només uns quants segons. El metge li va assegurar que no havia patit. El

van ficar en una bossa de color gris i van fer lliscar la cremallera sobre el cos desarticulat que flotava enmig de les joguines. La petita encara era viva quan va arribar l'ajuda. Va lluitar com una fera». El cop de puny rebut directament a l'estómac només començar a llegir el llibre no enganya. Conèixer el final no fa sinó augmentar l'interès per l'abans i el mentrestant. Basat en un fet real, la mort de dos nens menors de 5 anys en mans de la seva cuidadora, l'impacte de l'inici t'incita a continuar llegint sense pausa i preguntar els perquès, a esbrinar quins són els motius d'aquestes morts tan injustes. L'autora (Rabat, 1981), establerta a França i procedent d'una família acomodada marroquina, ha pres aquest fet com una excusa per parlar de les estranyes relacions, algunes voltes humiliants, que s'estableixen entre les mainaderes i les famílies que cuiden, i a partir d'aquí, presentar un retrat sobre sentiments i poders, amor i sotmetiments, prejudicis i dependències, explicat de manera aparentment freda i literàriament molt ben construïda.

Maria Bordes

Sociologia

Descolonitzar la ment

Ngũgĩ wa Thiong'o

Traducció de Blanca

Busquets

Raig Verd

«La interven-

ció més coherent

i contundent fins avui d'un debat que està vigent des d'un fa quart de segle». (*The International Journal of African Historical Studies*)

Referència imprescindible en els estudis sobre postcolonialisme, no només defensa la importància de re-

cuperar la llengua pròpia en la construcció de la identitat nacional, cultural, social i històrica, sinó que també ens mostra els esdeveniments vitals que han contribuït a elaborar el pensament de Ngũgĩ wa Thiong'o. El llibre desenvolupa temes com la redistribució del poder, la lluita de classes o la importància de la posició dels intel·lectuals en aquesta lluita, i també aprofundeix en conceptes com el neoesclavisme, l'imperialisme i el neocolonialisme tractant-los des d'una perspectiva cultural. A partir de la seva experiència personal, Thiong'o explica que les armes conquereixen el país, però que és la política cultural colonial i neocolonial la que subjuga el poble.

Aquesta insòlita combinació entre assaig i autobiografia atorga al punt de vista i als arguments de l'autor una coherència i solidesa difícils de trobar en aquests gèneres en l'actualitat.

Ngũgĩ wa Thiong'o va néixer a Kenya el 1938, en el si d'una família de pagesos. Durant la infància i l'adolescència, va viure sota el domini colonial britànic fins a la revolta de la guerrilla Mau Mau (1952-1962), que va portar a la independència del país.

A partir del seu ingrés en la comunitat universitària, wa Thiong'o inicia una sèrie de reflexions sobre la concepció acadèmica de les cultures i literatures d'Àfrica; aquests plantejaments són a la base de moltes teories postcolonials, que amb el temps van contribuir a realçar la personalitat cultural pròpia dels territoris africans després del colonialisme europeu.

Per una altra banda, des del 1962 wa Thiong'o es va donar a conèixer com a escriptor polifacètic i activista social; les seves obres van anar centrant cada vegada més l'atenció en

els problemes polítics, culturals i socials de Kenya, raó per la qual va patir persecució política dins i fora del país (va estar exiliat des del 1982 fins al 2002). A més, a partir del 1981 prioritza el kikuiu, la seva llengua materna, enfront de l'anglès com a llengua de creació literària.

Actualment wa Thiong'o és professor d'Anglès i de Literatura Comparada a la Universitat de Califòrnia a Irvine. Té deu títols de doctorat (un dels quals *honoris causa*) atorgats per universitats de tot el món, a més d'altres reconeixements acadèmics i honorífics. Continua escrivint i participant activament en les esferes culturals i acadèmiques del món; tota la seva obra continua generant debat i activitat intel·lectual, i ha estat traduïda a més de trenta llengües.

Novel·la

Incerta glòria

(15a edició)

Joan Sales

Club Editor

Sempre és un bon moment per recordar els

clàssics. L'adaptació al cinema i les últimes i exitoses traduccions del llibre a l'anglès i a l'alemany són una excel·lent excusa, si cal, per rellegir una de les millors obres de la nostra literatura. La primera edició es va publicar el 1956, però Sales la va anar revisant i ampliant en consecutives edicions fins a la definitiva del 1971, quan ja tenia més de 900 pàgines. Les successives adaptacions van permetre a l'autor plasmar l'evolució d'una generació del bàndol dels vençuts, uns homes i unes dones que s'interroguen sobre el sentit de la vi-

da i el pas del temps. L'obra no ha perdut gens d'interès. La modernitat rau en el fet que —sense deixar de banda la magistral expressió d'uns sentiments universals com l'amor, la por o la soledat— la història s'emmarca sense maniqueïsmes ni simplismes, sense bons i dolents, en l'escenari de la Guerra espanyola del 1936, precisament quan molta gent està intentant llançar una mirada més distant sobre la contesa, un tema encara sensible.

Rita Nin

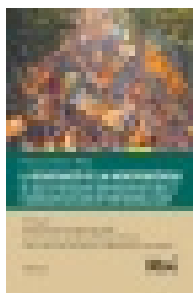
Història

La generació de la independència

Francesc Marco Palau

Editorial Gregal

Per valorar

l'actual situació política [...] és necessari fer una mirada enrere per conèixer de primera mà quins són els antecedents de l'independentisme actual. Així, en aquest llibre, analitzo la intrahistòria del procés a partir d'una escola de formació que va marcar, als primers anys noranta, molts dels actuals quadres polítics i associatius: el Bloc d'Estudiants Independentistes (BEI).

En aquest sentit, l'estudi se situa en primer lloc a cavall entre els anys vuitanta i noranta, amb la Crida a la Solidaritat, el rejuveniment d'ERC i les escissions de l'independentisme combatiu. A partir d'aquí es detalla l'evolució del BEI, les seves propostes ideològiques, els vincles amb entitats del conjunt de territoris dels Països Catalans i la trajectòria d'aquells que n'han format part i que avui són a la

primera línia dels partits polítics i la societat civil.

De la mateixa manera, es posa una especial atenció en l'Associació Catalana de Professionals (ACP), que entre el lobby i el *think tank*, va sorgir per agrupar les fornades d'estudiants del BEI que sortien de les facultats, per tal que aquests quadres poguessin incidir en l'evolució del país. Quina va ser la seva funció? Quines iniciatives provenen del seu si?

El lector descobrirà al llibre el paper que aquesta generació ha tingut en la renovació d'Òmnium Cultural, en l'enfortiment de l'activisme lingüístic, en la creació d'empreses de país, en l'estructuració d'un periodisme compromès i en la modernització dels plantejaments polítics.

Una mirada interna de l'independentisme que ens enllaça els seus fonaments amb el present més immediat.

Francesc Marco Palau

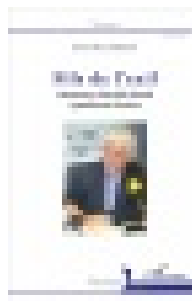
Autobiografia

Fils de l'exil

Gentil Puig Moreno

Versió modificada i versió-nada al francès del llibre *El pas-sat ens empaita* del mateix autor, nascut a Catalunya i arribat a França als cinc anys (febrer de 1939). Professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Perpinyà, actualment viu a la Bretanya. És un cultivador de cultures i convençut defensor de la diversitat.

Fill de l'exiliat Nònit Puig i Vila, rabassaire i republicà, Gentil Puig es va plantejar, ja des de l'adolescència, la qüestió de la seva identitat en la seva terra d'acollida, França, i ha continuat aquesta investigació al

llarg de la seva vida. Una resposta que inicialment pensava que arribaria de la mà del seu compromís polític però que, després d'anys de militància activa, va acabar en desencís. A l'Algèria de Ben Bella va descobrir i participar activament en un succedani de socialisme d'autogestió que acabà amb el cop d'estat de Boumédiène. De retorn a França, el sorprèn gratament el Maig del 68, esdeveniment que respon a algunes seves incerteses. Extreu lliçons per a un futur prometedor i es proposa difondre el missatge en una Catalunya sota el règim de Franco. En viure i descobrir Catalunya desmitifica la idealització que havia cultivat durant un llarg exili i en compensació descobreix un país i una gent que l'entusiasma. El seu republicanisme s'enfronta a la dura realitat d'una dictadura. Posa grans esperances en la transició espanyola, encara que veu que no es compleixen totes les promeses. Ell, però, al llarg de la seva vida, s'ha mantingut en allò que alguns anomenen quimeres, defensant les idees de llibertat, el laïcisme i la democràcia, trobant-se sovint, per sort, en un lloc i en un moment adequats. Més enllà dels valors republicans, l'autor no mostra cap nostàlgia, i opta per una reflexió crítica i l'acció política.

Narrativa

El venut

Paul Beatty

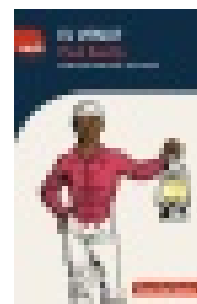
Traducció de Jordi

Cussà

Més Llibres

Guanyador del premi Man Booker 2016.

Aquesta és la història de Dickens, una localitat empobrida del sud de Los Angeles que un dia desapareix dels mapes per convertir-

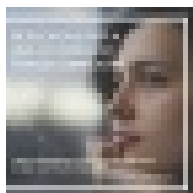

se en una barriada extrema de la megalòpoli. I de l'esforç quixotesch de l'antiheroi negre que fa de narrador per restablir la ciutat i el seu orgull. Pel camí, en un seguit de girs argumentals tant surrealistes com hilarants, recuperarà la xicota de la seva joventut, acabarà sent propietari d'un esclau i posarà en marxa un ambiciós pla per restaurar la segregació racial que el durà de pet al Tribunal Suprem dels Estats Units, on hi qüestionarà totes les «veritats» de la societat nord-americana, des de la igualtat fins a la fama, passant per la paternitat o pels restaurants xinesos.

Assaig

Reflexions cap a una cooperació transformadora

José F. López Alcaraz
Sindicalistes Solidaris

Pepe López, educador de menors, ha exercit responsabilitats en àrees de cooperació sindical sobre el terreny durant més de vint anys. Durant aquest temps ha desenvolupat una trajectòria formativa i de sensibilització per a organismes sindicals i ONG que treballen pels drets humans laborals a Algèria, Tunísia, Líban, Síria, Palestina, Mali, Mauritània, Senegal, Perú, El Salvador, Guatemala, Nicaragua, Cuba i el Marroc, país en el qual ha residit diversos anys. La publicació sorgeix d'aquest extens bagatge, amb esperit autocrític, amb l'afany de ser útil per projectar una nova visió sobre cooperació al desenvolupament, de vocació transformadora de la realitat o de les diferents realitats dels actors que hi participen, del tot necessària davant un procés de globalització mancat de democràcia, sense cap mecanisme de control ni de redistribució i generador d'una

desigualtat creixent a cada país i entre països. L'autor pretén difondre un model que no es basi únicament en la millora de la qualitat de vida i en l'enfortiment de la cohesió social, sinó també en la superació dels entorns d'injustícia i autoritarisme que ofeguen la participació de la comunitat. En definitiva, afavorint la màxima implicació de tots els actors que hi participen en plena consciència del que es fa, del perquè, de qui ho fa, de com ho fa i de quina és la forma pertinent.

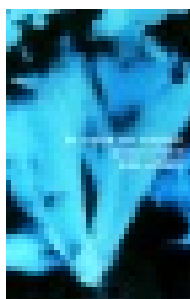
Isidre Tiana

Poesia

He esperat que sorgissis, paraula amable

Joan Salvany
Edició de l'autor

El periodista cultural especialitzat en cinema, ens ha sorprès gratament amb un llibre de poesia presentat fa poques setmanes, una trentena de poemes elegits

entre els que l'autor va escriure als anys seixanta i setanta, fruit d'unes circumstàncies personals que el van impulsar a manifestar-se poèticament sobre una sèrie de qüestions com els amors i els desamors, la família i la cultura. Ens trobem davant de poemes breus, molt personals, que empenen un llenguatge surrealista, amb influències arquitectòniques (autor *dixit*), i molt acurat. Aquest és el segon llibre de Joan Salvany. El 1994, va publicar a Columna la recopilació de 1.000 crítiques de cinema aparegudes en el *Diari de Barcelona*, *Críctules i pel·lítiques*. En el mateix ordre de coses, des del juliol de 2007 escriu un blog diari *FrancamenteScarlett* meimportaunbledo, de crònica cinèfila, amb gairebé 4.000 entrades. En el capítol de reconeixements, cal remarcar la portada del llibre, obra de l'artista Vicenç Vilaplana. **IT**

Connecta't a
www.omnium.cat

i descobreix
els 11 motius
per fer-te'n soci

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

No reciclar llaines brics i plàstics provoca:

Esgotament dels recursos naturals

Despesa d'energia

Permanència de residus en el medi ambient

Ja no hi ha temps per a les excuses. Ja no hi ha temps per no reciclar.
A Catalunya, encara reciclem molts menys residus que els que generem.
Un desequilibri que pots combatre separant correctament els teus residus
de plàstic, llaines i brics i dipositant-los al contenidor groc, o a través
del sistema de recollida selectiva del teu municipi.

REACCIONA

#ReaccionaRecicla
residuosnvas.cat

RECICLA LLAINES, BRICS
I PLÀSTICS AL GROC

Generalitat
de Catalunya